

บทที่ 4

กระบวนการผลิตรายการสารคดีทางโทรทัศน์ชุดทุ่งแสงตะวัน

เมื่อคณะผู้ผลิตรายการเกิดความคิดที่จะผลิตรายการใด ๆ ขึ้นมา ในเบื้องต้นนั้น จะต้องวางแนวคิด (concept) ของรายการ และรูปแบบรายการเพื่อพิจารณาถึงคุณค่าของรายการที่จะผลิตขึ้นและเพื่อดูว่ารายการดังกล่าวมีความเป็นไปได้ในการผลิตมากน้อยเพียงใด สำหรับรายการทุ่งแสงตะวันนั้นผู้ผลิตรายการ คือ บริษัทป่าใหญ่ครีเอชัน จำกัด ได้วางแนวคิดสำหรับการผลิตรายการไว้อย่างน่าสนใจ รวมทั้งมีรูปแบบการนำเสนอที่แตกต่างจากรายการสารคดีทั่วไป ดังนั้นก่อนจะเข้าสู่ช่วงการผลิตรายการ ผู้วิจัยขอนำเสนอแนวคิดหลักและรูปแบบการนำเสนอของรายการทุ่งแสงตะวันเพื่อให้เห็นที่มาของรายการแล้ว จึงจะเข้าสู่กระบวนการผลิตรายการ

การพัฒนาแนวคิดในการผลิตรายการทุ่งแสงตะวัน

รายการทุ่งแสงตะวันได้ถือกำเนิดขึ้นมาจากการพัฒนาแนวคิด และรูปแบบการนำเสนอ โดยมีรายการที่เป็นแม่แบบ คือ รายการทุ่งหญ้าป่าใหญ่ ซึ่งแม้ว่าจะได้ยุติการผลิตไปกว่า 3 ปีแล้วก็ตาม แต่คุณค่าของรายการยังคงอยู่ในความทรงจำของผู้ผลิตรายการ ดังนั้นเมื่อมีโอกาสผลิตรายการโทรทัศน์อีกครั้ง รายการทุ่งหญ้าป่าใหญ่จึงได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาและแก้ไขปรับปรุงจนเกิดเป็นรายการทุ่งแสงตะวัน ซึ่งมีแนวคิดรายการ (concept) ที่พัฒนาจากแนวคิดของรายการทุ่งหญ้าป่าใหญ่ คือ ผู้ผลิตรายการต้องการชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนั้นเนื้อหาของรายการที่เสนอในแต่ละตอนจึงประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมนุษย์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมหรือพิธีกรรม แต่จะมีสัดส่วนมากน้อยต่างกันไปตามความสำคัญและน้ำหนักของประเด็นที่นำเสนอในแต่ละตอน ในขณะที่เดียวกันคณะผู้ผลิตรายการทุ่งแสงตะวันยังมีแนวคิดว่าจะผลิตรายการสารคดีสำหรับเด็ก จึงนำแนวคิดทั้งสองนี้มารวมกันเป็นรายการสารคดีสำหรับเด็ก โดยมีเนื้อหาครอบคลุมแนวคิดแรก ต่อมาคณะผู้ผลิตรายการได้ขยายแนวคิดไปสู่สถาบันครอบครัว เพราะเห็นว่าเป็นสถาบันที่สำคัญและใกล้ชิดกับเด็ก จึงเพิ่มตัวละครจากเดิมซึ่งมีแต่เด็กเป็นผู้ดำเนินรายการเป็นเด็กกับครอบครัว

สาเหตุที่ทำให้แนวคิดของรายการทุ่งหญ้าป่าใหญ่ยังคงมีความน่าสนใจ และถูกนำมาพัฒนาต่อ นั้น เนื่องจากคณะผู้ผลิตรายการมีความเห็นว่าในสภาพสังคมปัจจุบันของประเทศไทย มีการพัฒนาอุตสาหกรรม เทคโนโลยีและการค้าสมัยใหม่ให้ก้าวหน้าทัดเทียมกับประเทศอื่นๆ อีกหลายประเทศ แต่การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เน้นด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และแม้ว่าจะมีการรณรงค์เรื่องสิ่งแวดล้อมกันมากขึ้นในระยะหลังและประชาชนได้ให้ความสนใจในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้นก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถวางใจได้ว่าจะมีการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง เพราะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นเรื่องยาก ต้องอาศัยการดักข้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้ชมเกิดความรู้ความเข้าใจ และรายการทุ่งแสงตะวันก็ถือว่าเป็นรายการหนึ่งที่มีส่วนช่วยผลักดันให้เกิดการแก้ปัญหาดังกล่าว

เนื่องจากแนวคิดที่ว่า เด็กๆที่ได้เรียนรู้และเข้าใจในธรรมชาติจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถใช้ชีวิตอย่างเป็นมิตรกับธรรมชาติ บริษัทป่าใหญ่ครีเอชัน จำกัด ซึ่งต้องการจะมีส่วนในการส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้เติบโตอย่างรู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ จึงได้ผลิตรายการทุ่งแสงตะวันขึ้น

นอกจากนี้คณะผู้ผลิตรายการยังคาดหวังว่า รายการทุ่งแสงตะวันจะทำให้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอันเป็นสถาบันปฐมภูมิในสังคมดีขึ้น เพราะบทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองจะถูกนำมาถ่ายทอดเรื่องราวในรายการด้วย

จากแนวคิดรายการดังกล่าวข้างต้นพบว่า คณะผู้ผลิตรายการมีความมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์รายการที่มีประโยชน์แก่สังคมไทย และมีความมุ่งหวังว่าจะสามารถอาศัยรายการทุ่งแสงตะวันเป็นสื่อโน้มนำผู้ชมรายการให้หันมาสนใจดูแลสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้คณะผู้ผลิตรายการยังหวังว่ารายการนี้จะทำให้เด็กๆได้รับการปลูกฝังความคิดด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตั้งแต่วัยเยาว์ เพื่อว่าเมื่อเติบโตขึ้นจะได้เล็งเห็นถึงคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สำหรับพัฒนาการของรูปแบบการนำเสนอ นั้น จะมีความแตกต่างจากรายการแม่แบบ (รายการทุ่งหญ้าป่าใหญ่) ในแง่ของการให้ความสำคัญที่โครงเรื่อง (plot) มากขึ้น กล่าวคือ รายการทุ่งหญ้าป่าใหญ่จะมีวิธีการนำเสนอคล้ายกับการนำเสนอข่าวที่มีความรวดเร็ว ต้องการจะสื่ออะไรก็นำเสนอไปตรงๆ แต่สำหรับรายการทุ่งแสงตะวันคณะผู้ผลิตรายการจะมีความ

พิธีพืชน์ในการผลิตมาก ไม่ว่าจะเป็นการเปิดรายการ การดำเนินเรื่อง ตลอดจนการปิดรายการ โดยวางแผนเนื้อหาไว้ที่การนำเสนอเรื่องราว 3 องค์ประกอบ คือ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตมนุษย์ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งผู้ชมจะได้รับประโยชน์เบื้องต้น คือ ได้รู้เกี่ยวกับความสำคัญของสิ่งแวดล้อมรอบตัว ความเป็นอยู่ของชีวิตผู้คนในท้องถิ่นต่างๆและประโยชน์ต่อมา คือ การแตกหน่อทางความคิดในประเด็นต่างๆที่นำเสนอและในท้ายที่สุดอาจก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหนและต้องการที่จะปกป้องสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย

จากการศึกษาเอกสารของบริษัทป่าใหญ่ศรีเอชัน จำกัด ทำให้ทราบถึงวัตถุประสงค์รายการ กลุ่มเป้าหมาย รูปแบบรายการ ความยาวรายการ และเวลาออกอากาศ ตลอดจนรายชื่อคณะผู้ผลิตรายการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์รายการ

1. ถ่ายทอดความผูกพันระหว่างเด็กกับธรรมชาติ
2. กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าและร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติ
3. ให้เด็ก ๆ มีความคิดสร้างสรรค์กิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง
4. กระตุ้นให้สถาบันครอบครัวมีความสัมพันธ์อันดีและมีกิจกรรมต่างๆร่วมกันมากขึ้น

กลุ่มเป้าหมายรายการ

เนื่องจากสภาพรายการในช่วงต้นที่ต้องการผลิตรายการสารคดีสำหรับเด็ก และต่อมาผู้ผลิตต้องการขยายผลของรายการ จึงทำให้กลุ่มเป้าหมายของรายการทุ่งแสงตะวันแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้ คือ

1. สมาชิกครอบครัวอายุ 6 ขวบขึ้นไป ซึ่งกำลังสนใจเรียนรู้ธรรมชาติ
2. พ่อแม่ ผู้ปกครอง วัยรุ่น และประชาชนทั่วไปที่สนใจปัญหาสิ่งแวดล้อม

รูปแบบรายการ

หากมองในแง่ของกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายแล้ว จะพบว่าผู้ผลิตรายการทุ่งแสงตะวันมีความ

คาดหวังว่าจะสามารถดึงดูดความสนใจจากผู้รับสารได้อย่างหลากหลาย ดังนั้นในหนทางสู่ความสำเร็จนี้จึงต้องอาศัยรูปแบบรายการที่มีความแตกต่างจากรายการสารคดีทั่วไป ซึ่งคณะผู้ผลิตรายการมีวิธินำเสนอ ดังนี้ มีพิธีกรนำชมไปพร้อมๆกับเด็กในพื้นที่ต่างๆซึ่งมีกิจกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติ เด็กๆเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมดำเนินรายการ โดยพิธีกรจะเป็นผู้ตั้งเอาบุคลิกความสดใสของเด็กความสนใจในธรรมชาติออกมาและอาศัยเด็กเป็นผู้ถ่ายทอดความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเพื่อเพิ่มความน่าสนใจในแต่ละตอนจึงมีเพลงเฉพาะประกอบเรื่องซึ่ง จะเปลี่ยนแปลงทุกครั้งตามเนื้อหาและแนวคิดของแต่ละตอน โดยคุณศุภญญาและกลุ่มกะทิกะลาเป็นผู้รับผิดชอบ

ความยาวของรายการ

รายการใช้เวลา 30 นาที แบ่งออกเป็น 3 ช่วงโดยมีโฆษณาสั้น 2 ครั้ง

เวลาออกอากาศ

รายการออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 8.00 - 8.30 น. ทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3

ผู้ผลิตรายการ

บริษัทป่าใหญ่ครีเอชัน จำกัด โดยมีรายนามผู้ผลิตรายการ คือ

1. คุณนิรมล เมธิสุวกุล	ผู้อำนวยการผลิต พิธีกร และผู้เขียนบทโทรทัศน์
2. คุณมนตรี ศิริธรรมปิติ	ผู้ช่วยผู้อำนวยการผลิต และช่างภาพ
3. คุณยุพา รอดเกลี้ยง	ผู้ประสานงานการผลิตและผู้ควบคุมการตัดต่อ
4. คุณเจริญกุล เฉลียวเกรียงไกร	ผู้ประสานงานการผลิตและผู้ควบคุมการตัดต่อ
5. คุณสมศิริ ธนสารวัฒนา	ผู้สำรวจข้อมูล
6. คุณบุญฉบับ คุลาภัน	ผู้ช่วยช่างภาพ

แม้ว่าคณะผู้ผลิตรายการจะมีขนาดเล็ก แต่รายการที่ผลิตขึ้นมานั้นมีคุณภาพอยู่ในระดับที่สังคมยอมรับ พิจารณาจากรางวัลต่างๆที่ได้รับเป็นเครื่องยืนยัน ด้วยลักษณะการทำงานเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้น่าจะมาจากการวางแผนการผลิตที่ดี ดังนั้นในส่วนต่อไปผู้วิจัยจะบรรยายถึง

กระบวนการผลิตรายการทุ่งแสงตะวัน เพื่อชี้ให้เห็นสภาพการทำงานของผู้ผลิตและเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์ต่อไป คือ การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการผลิตรายการสารคดีทุ่งแสงตะวัน

ขั้นตอนการผลิตรายการสารคดีชุดทุ่งแสงตะวัน

แม้ว่าบริษัทป่าใหญ่ครีเอชัน จำกัด จะเป็นบริษัทผลิตรายการโทรทัศน์ที่มีขนาดเล็ก แต่ทางบริษัทมีการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และมอบอำนาจการตัดสินใจแก่ผู้อำนวยการผลิตอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นผลดีต่อการผลิตรายการแต่ละในแง่ที่ ก่อให้เกิดความคล่องตัวในการผลิต อย่างไรก็ตามทางบริษัทก็ยังมีอำนาจควบคุมการผลิตในระดับหนึ่ง โดยการจัดเจ้าหน้าที่กล้องของบริษัททำหน้าที่เป็นช่างภาพ และจัดเจ้าหน้าที่ตัดต่อรายการดูแลการตัดต่อให้แก่ทุกรายการเพื่อรักษาคุณภาพให้อยู่ในระดับมาตรฐานของบริษัท ทั้งนี้ผู้ผลิตแต่ละรายการจัดส่งบุคลากรของตนมารับผิดชอบดูแลการถ่ายทำและการตัดต่ออีกชั้นหนึ่งและเมื่อตัดต่อเรียบร้อยแล้วผู้จัดการฝ่ายการผลิตของบริษัทจะเข้ามาประเมินผลรายการ หรืออาจเป็นผู้อำนวยการผลิตของแต่ละรายการประเมินผลงานก่อนส่งออกอากาศ

จากการศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่ารายการทุ่งแสงตะวันมีลักษณะพิเศษกว่ารายการอื่นๆในบริษัทฯ คือ มีช่างภาพประจำรายการโดยเฉพาะ มิได้ใช้เจ้าหน้าที่ฝ่ายกล้องของบริษัทที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากในช่วงเวลาที่เริ่มผลิตรายการทุ่งแสงตะวันบริษัทป่าใหญ่ครีเอชัน จำกัด กำลังอยู่ในช่วงการก่อตั้ง ทั้งบุคลากรและงบประมาณจึงมีไม่มากนัก จำเป็นต้องอาศัยการว่าจ้างช่างภาพอิสระและใช้ระบบการเช่ากล้องโทรทัศน์ เป็นรายการที่ต้องออกถ่ายทำในต่างจังหวัดตลอดเวลาจึงไม่สะดวกจะใช้ฝ่ายกล้องของบริษัท และแม้ว่าในเวลาต่อมาทางบริษัทมีการจัดระบบการทำงานเป็นรูปร่างมากขึ้น รวมทั้งมีการจัดเจ้าหน้าที่ฝ่ายกล้องของบริษัท แต่จากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้ช่วยผู้อำนวยการผลิตทำให้ทราบว่าระบบดังกล่าวไม่เหมาะสมจะนำมาใช้กับรายการทุ่งแสงตะวัน เพราะต้องถ่ายทำในต่างจังหวัดตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องมีช่างภาพประจำรายการโดยเฉพาะ แต่การว่าจ้างช่างภาพอิสระนั้น ไม่ให้ผลดีมากนัก เพราะช่างภาพอิสระมีเวลาให้แก่ทางรายการอย่างจำกัด ทางบริษัทจึงได้ยกเลิกการว่าจ้างช่างภาพอิสระและคัดเลือกบุคลากรในรายการทุ่งแสงตะวัน คือ ผู้ช่วยผู้อำนวยการผลิตฯ เป็นช่างภาพประจำรายการ ดังนั้นในการประชุมเพื่อวางแผนการผลิตจึงค่อนข้างจะเป็นไปด้วยดีเพราะมีช่างภาพเข้าร่วมประชุม การตัดสินใจด้านภาพและสถานที่ถ่ายทำจึงมีความชัดเจนมากขึ้น

จากการศึกษาภาคสนามทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่าการกระบวนการผลิตรายการทุ่งแสงตะวัน นั้นมีลักษณะเฉพาะของตนเอง รายการทุ่งแสงตะวันเป็นรายการประเภทสารคดี จึงจำเป็นที่จะต้องวางแผนการทำงานระยะยาว เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการผลิตและเพื่อให้คณะผู้ผลิตรายการ ได้ทราบแนวทางการทำงานในระยะยาว สามารถที่จะเตรียมความพร้อมต่างๆอย่างเต็มที่ โดยจะวางแผนจัดหาประเด็น (topic) ที่จะผลิตขึ้นตลอดระยะเวลาหนึ่งปี และหลังจากการวางแผนระยะยาวแล้ว คณะผู้ผลิตรายการจะจัดประชุมเพื่อวางแผนเตรียมการผลิตรายการแต่ละประเด็นทุกครั้งก่อนการถ่ายทำ ซึ่งคณะผู้ผลิตรายการจะอาศัยการประชุมดังกล่าวนี้มามอบหมายงานให้แก่ผู้ร่วมงานแต่ละคน

ดังนั้นในกระบวนการผลิตเบื้องต้นของรายการทุ่งแสงตะวัน จึงเริ่มที่การวางแผนแนวคิดในการผลิตและนำแนวคิดรายการ ไปเข้าสู่การประชุมเพื่อวางแผนการทำงานระยะยาว และจากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับฝ่ายสำรวจข้อมูลทำให้ได้ทราบว่าทางบริษัทฯ ซึ่งจะจัดการประชุมเพื่อวางแผนระยะยาวนี้ปีละ 1 ครั้ง เพื่อเหตุผล 3 ประการ คือ

1. ระดมความคิดเห็นของผู้ร่วมงานเพื่อกำหนดประเด็นที่จะผลิตขึ้นตลอดเวลา 1 ปี
2. สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนารายการในส่วนต่างๆ คือ รูปแบบรายการ เนื้อหาและวิธีการนำเสนอ
3. เพื่อร่วมพิจารณาระบบการปฏิบัติงานในปีที่ผ่านมาของคณะผู้ผลิตรายการ และหาทางแก้ไขหรือปรับปรุงให้มีระบบการทำงานที่ดีขึ้น

สำหรับการจัดประชุมเพื่อวางแผนระยะยาวในปีนี้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2538 โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 5 คน คือ ผู้อำนวยการผลิตฯ ผู้ช่วยผู้อำนวยการผลิตฯ (ช่างภาพ) ผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตทั้ง 2 คน สำหรับผู้ช่วยช่างภาพจะมีได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการประชุมแต่อย่างใด เพราะโดยสภาพการทำงานแล้วจะมีหน้าที่ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ช่างภาพในขณะที่ถ่ายทำเท่านั้น เช่น การขนย้ายอุปกรณ์ ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นจะต้องเข้าร่วมประชุม

โดยสภาพบรรยากาศแล้ว ผู้วิจัยพบว่าการประชุมในครั้งนี้เป็นไปในรูปแบบเรียบง่าย ไม่มีลักษณะเป็นพิธีการ คณะผู้ผลิตรายการทุกคนมีโอกาสเสนอความคิดเห็นได้โดยเท่าเทียมกัน การประชุมเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงเรื่องที่จะผลิต โดยผู้สำรวจข้อมูลจะเป็นผู้รับผิดชอบนำเสนอ เรื่องต่างๆและอธิบายย่อๆว่าแต่ละเรื่องเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร มีจุดน่าสนใจอย่างไร วางวัตถุประสงค์การผลิตอย่างไร สำหรับเรื่องที่จะใช้ผลิตเป็นรายการนั้น จะกำหนดโดยอาศัยความเหมาะสมตามวาระโอกาส นั่นคือ ในเบื้องต้นผู้ร่วมงานจะได้ทราบแนวโน้มทิศทางของรายการนั้น กำหนดว่าจะผลิตเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับ 3 องค์ประกอบ คือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตผู้คนในชนบท เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและเกี่ยวกับประเพณีหรือพิธีกรรม ดังนั้นที่ผ่านมาคณะผู้ผลิตรายการจะพิจารณาว่าในแต่ละเดือนมีเรื่องราวใดน่าสนใจ จะมีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นในแต่ละฤดูและในฤดูนั้นมีประเพณีหรือพิธีกรรมใดที่น่าสนใจ จะรวบรวมมาเป็นเรื่องที่จะต้องผลิตในแต่ละเดือน ซึ่งโดยมากจะพบว่าเนื้อหาในรายการจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตผู้คนและเป็นเรื่องเกี่ยวกับงานประเพณี แต่ประเด็นเกี่ยวกับประเพณีจะเป็นสิ่งแรกๆที่คณะผู้ผลิตรายการคำนึงถึงเพราะงานประเพณีนั้นเป็นเทศกาลที่จัดขึ้นทุกปี และมักมีกำหนดวันเวลาที่แน่นอน จึงเป็นการง่ายที่คณะผู้ผลิตรายการจะติดตามข่าวคราว และเสาะหาเรื่องราวเหล่านี้มาบันทึกเก็บไว้ในตารางวางแผนการผลิตระยะยาว นอกจากนี้เรื่องราวเกี่ยวกับงานประเพณีต่างๆยังง่ายต่อการคิดโครงเรื่อง (plot) เพราะลักษณะของพิธีกรรมมักจะมีประเด็นหรือแง่คิดให้นำเสนอได้อย่างชัดเจน ส่วนเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจะถูกสอดแทรกไว้ในทุกๆตอนที่นำเสนอ จึงมีไม่มากนักที่จะเป็น เรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยตรง

ในเบื้องต้นสำหรับการวางแผนการผลิต คณะผู้ผลิตรายการจึงสามารถระบุได้ว่าจะทำเรื่องใดในระยะเวลาหนึ่งปีส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งนั้นจะมาจากการนำเรื่องต่างๆที่ยังไม่ได้ผลิต นั่นคือ ในการผลิตรายการแต่ละปีคณะผู้ผลิตรายการจะมีเรื่องที่ยังไม่ได้ผลิตหรือยังไม่สามารถผลิตได้สะสมไว้อยู่จำนวนหนึ่ง เมื่อถึงช่วงการประชุมการวางแผนการผลิตระยะยาว ผู้สำรวจข้อมูลจะนำเรื่องสำรองเหล่านี้มาเสนอให้คณะผู้ผลิตรายการพิจารณาว่าจะเลือกเรื่องใดมาใส่ไว้ในตารางแผนการผลิตรายการประจำปี ส่วนเรื่องที่เหลือจะเก็บไว้เป็นเรื่องสำรองการผลิตต่อไป ดังนั้นในการวางแผนการผลิตระยะยาวในแต่ละปี คณะผู้ผลิตรายการจึงสามารถกำหนดได้ว่าจะผลิตเรื่องใดในเดือนใดและออกอากาศในช่วงเวลาใดจึงเหมาะสม ดังตัวอย่างแผนการผลิตประจำปี พ.ศ. 2538 ดังนี้

ตารางที่ 1

แผนการผลิตรายการประจำปีพ.ศ. 2538

เดือน	ประเด็น (topic)
มกราคม	พิธีเผาหลวงพระเจ้าย่า - อ. แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ พิธีदानข้าวใหม่ - อ. แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ พิธีทำบุญข้าวใหม่ กระเหรี่ยง
กุมภาพันธ์	(สำรวจข้อมูล) พิธีทำขวัญผี จ. สุโขทัย ประชุมวางแผนประจำปี ไม้กวาดคอย อ. เชียงของ จ. เชียงราย สู่ขวัญข้าวเข้ายุ้ง อ. คีรีมาศ จ. สุโขทัย ดักข้าวใหม่ อ. คีรีมาศ จ. สุโขทัย งานไหว้พระธาตุพนม
มีนาคม	เก็บลูกเนียง ป่ากรด บ้านสะทอน อ. นาทวี จ. สงขลา (สำรวจข้อมูล) การทำกะปิที่บางสะกรอม , ประการัง , วิถีหา กุ้งเคียดด้วยวิธีดักดิน จ. สงขลา (สำรวจข้อมูล) โครงการต้นไม้พูดได้ จ. ฉะเชิงเทรา (สำรวจข้อมูล) นกปากห่าง จ. นนทบุรี พิธีข้าวใหม่ของพราหมณ์ บ้านไร่เหนือ เก็บลูกเหลียง , เดินป่าดูนก จ. สงขลา งานปีใหม่มูเซอ จ. แม่ฮ่องสอน
เมษายน	ประเพณีสงกรานต์ ประเทศลาว เก็บลูกยางทำของเล่น จ. สุโขทัย ประเพณีสงกรานต์มอญ , ประเพณีสงขนม ดินสอพอง จ. สระบุรี พิธีกระเหรี่ยงขอฝนวันจันทร์ จ. เชียงใหม่
พฤษภาคม	ลอยเรือชาวเล ดอกกระเจียว จ. ชัยภูมิ เก็บหน่อไม้ จ. ปราจีนบุรี เทศกาลปอยห่างน้ำ , ประเพณีบอไฟ (บั้งไฟ)

ตารางที่ 1

แผนการผลิตรายการประจำปี พ.ศ. 2538 (ต่อ)

เดือน	ประเด็น(topic)
มิถุนายน	เก็บหน่อไม้ไผ่ตรง จ.ปราจีน นิทรรศกาลช้างหอไท พิธีแรกไถนา ภาคใต้
กรกฎาคม	คอนซุค (series) โรงเรียนนอกระบบ - บ้านพันไม้ จ. ลำพูน - หมู่บ้านเด็ก จ.กาญจนบุรี - สวนป่าแสงอรุณ จ.เลย - โรงเรียนเด็กกรักป่า จ.สุรินทร์
สิงหาคม	กินข้าวห่อกระเหียง จ.ราชบุรี (ปลาย สก.-กย.) พิธีไล่ชิงช้า อ. จองพารา จ.แม่ฮ่องสอน (สก.-คัน กย.) จับปู คอนหอมแดง อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
กันยายน	ฝ่นที่ริมชี่ จ.ร้อยเอ็ด (ปลาย กย.-พย.) โสนบาน จ.ปทุมธานี (กย.-คค.) ส้มออกลูก จ.สุโขทัย (กย.-คค.)
ตุลาคม	สุริยุปราคา คูดาว จ.มหาสารคาม (24 คค.) พิธีไล่บั้ง-เพลิง บ้านคอนควาย จ.น่าน
พฤศจิกายน	สู้ข่วญควาย ภาคใต้
ธันวาคม	บุญคุณลาน ภาคอีสาน , บุญคุ้มข้าวใหญ่ (ชค.-มค.)

แหล่งข้อมูล : คุณสมศิริ ธนสารวัฒนา, ผู้สำรวจข้อมูล รายการทุ่งแสงตะวัน
บริษัทป่าใหญ่ครีเอชั่น จำกัด

เรื่องต่างๆที่ได้เสนอในตารางที่ 1 นั้นมิใช่เกิดจากการทำงานของผู้สำรวจข้อมูลแต่เพียงผู้เดียวเพราะในทางปฏิบัติแล้ว คณะผู้ผลิตรายการมีส่วนร่วมในการเสาะหาเรื่อง แล้วส่งมอบให้ผู้สำรวจข้อมูลรับผิดชอบสืบหาข้อมูลเบื้องต้นเตรียมไว้ เมื่อถึงเวลาประชุมการวางแผน

ระยะยาว จึงสามารถกำหนดประเด็นต่างๆที่จะผลิตได้มากพอสมควร ดังที่ขกมาในตารางข้างต้น นอกจากนี้ในการประชุมครั้งนี้ คณะผู้ผลิตรายการได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อพิจารณาและตัดสินใจว่า แต่ละเรื่องที่น่าสนใจ ควรจะกำหนดแนวคิดในการผลิตแต่ละเรื่องอย่างไร ซึ่งถือเป็นการวางแผนผลิตรายการคร่าว ๆ พอเป็นแนวทางการทำงานของคณะผู้ผลิตรายการ แต่สำหรับรายละเอียดจะปรับเปลี่ยนไปอย่างไรนั้น จะอยู่กับการประชุมเพื่อเตรียมการถ่ายทำอีกครั้งหนึ่ง

ในช่วงก่อนหน้าผู้วิจัยได้กล่าวว่ามีประเด็นรายการส่วนหนึ่งที่ถูกจัดเป็นเรื่องสำรองนั้น เนื่องจากว่าในบางครั้งคณะผู้ผลิตรายการ ไม่อาจจะถ่ายทำเรื่องเหล่านั้นได้จึงเก็บสะสมไว้ เพื่อเป็นการสำรองเรื่องสำหรับการถ่ายทำ เพราะการถ่ายทำรายการสารคดีนั้นจะต้องพิจารณาความพร้อมหลายด้าน เช่น สถานที่ถ่ายทำ (location) ระยะทาง เวลา แนวคิดที่จะนำเสนอและตัวละคร เป็นต้น ซึ่งหากในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไม่อาจจะถ่ายทำได้ เนื่องจากขาดความพร้อมส่วนใดส่วนหนึ่งข้างต้น คณะผู้ผลิตรายการจะคัดเลือกเรื่องสำรองที่สะสมไว้มาผลิตขึ้นทดแทน

...ในแต่ละเดือนเรามีกำหนดการว่าจะทำอะไรบ้าง โดยรายการก็จะเกี่ยวกับประเพณีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็จะเลือกที่สามารถทำได้ แต่ละเดือนก็จะมีให้ทำ แต่ไม่ได้หมายความว่า จะทำได้ทั้งหมดก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลง เช่น คิวตัดต่อไม่ลงตัว ทีมงานไม่พร้อม ไม่สบาย จัดคิวแล้วมันไม่ลงตัว บางทีข้อมูลตรงนั้นว่าเราจะทำนะเราอาจจะไม่ได้หาข้อมูลโดยละเอียด พอใกล้ถึงช่วงนี้เราติดต่อไปแล้วไม่เป็นอย่างที่เรเคยได้รับข้อมูล ซึ่งมันอาจจะทำไม่ได้ต้องเปลี่ยนแปลง หรือบางทีพอถึงเวลาจะทำได้จริงๆ พอเช็ค (check) ไปด้วยระบบหลายอย่างก็ทำไม่ได้ เช่น สงกรานต์นี้ ตั้งใจจะไปทำเรื่องกระเหรี่ยงที่สุพรรณเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำบุญถวายแผ่นดินของเขา พอเช็คข้อมูล คือ ของเดิมได้จากหนังสือ ที่นี้พอเช็คข้อมูลก็ทราบว่าจะโดยระยะทางมันค่อนข้างลำบาก ไม่มีไฟฟ้าก็ต้องมีปัญหาเรื่องแบตเตอรี่จะไม่พอถ่าย เราต้องดูแลของรายละเอียดเล็กๆน้อยๆ ที่พักอาศัยซึ่งก็หลายปัจจัยว่ามันจะเอื้อไหม ถ้าชอบซ์ (choice) นี้ไม่ไปทำจะเปลี่ยนไปอะไรได้อีกก็ต้องคิดนะ (สมศิริ ธนสารวัฒนา. สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2538)

สำหรับเหตุผลที่จะคัดเลือกกว่าเรื่องใดควรจะเก็บสะสมไว้เป็นเรื่องสำรองนั้น จากการศึกษาค้นคว้าได้ดังนี้ - คือ

1. เรื่องดังกล่าวเกี่ยวข้องกับฤดูกาล แต่อยู่ในช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสมแก่การถ่ายทำ นั่นคือ คณะผู้ผลิตรายการได้รับทราบจากชาวบ้านเมื่อออกถ่ายทำว่า ในหมู่บ้านที่เข้าไปถ่ายทำ นั้นยังมีเรื่องราวอื่นๆที่น่าสนใจ แต่เรื่องราวเหล่านั้นยังไม่สามารถจะถ่ายทำได้ในเวลาดังกล่าว เช่น เรื่องการเก็บลูกยางทำของเล่น ที่ จ.สุโขทัย ซึ่งคณะผู้ผลิตรายการได้รับทราบเรื่องจาก ชาวบ้านชาวศิริมาศ ในการถ่ายทำพิธีทำขวัญสิ่ง พิธีนี้จะประกอบขึ้นบริเวณใต้ต้นยาง ชาวบ้าน ได้เล่าว่าเมื่อถึงเดือนเมษายนจะเป็นช่วงที่ลูกยางแก่ เด็กๆจะมาคอยเก็บลูกยางไปทำของเล่นซึ่งเป็นกิจกรรมของเด็กๆที่น่าสนใจและน่าจะถ่ายทอดออกไป คณะผู้ผลิตรายการจึงจัดเรื่องการเก็บ ลูกยางไว้เป็นเรื่องสำรอง

2. เรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องราวที่สามารถจะถ่ายทำได้ตลอดเวลาไม่เกี่ยวข้องกับฤดูกาล โดยมากเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆที่น่าสนใจ เช่น การปั้นดินเผา โครงการมัคคุเทศก์ตัวน้อย เป็นต้น เรื่องเหล่านี้จะเก็บไว้ใช้สำหรับทดแทนเรื่องต่างๆที่มีปัญหาในการผลิต

3. เรื่องดังกล่าวอยู่ในจังหวัดใกล้เคียงจังหวัดกรุงเทพมหานคร สามารถไปถ่ายทำได้ โดยง่ายและสะดวก เรื่องเหล่านี้จะใช้ในกรณีที่พิธีกร (ผู้อำนวยการผลิต) มีเวลาไม่มากหรือติด ธุระ ไม่สามารถจะออกถ่ายทำยังจังหวัดไกลๆได้

สำหรับการผลิตรายการทุ่งแสงตะวันในช่วง พ.ศ. 2538 นี้ ผู้ผลิตรายการมีเรื่องสำรอง การผลิต ดังนี้

1. เรื่องเต่า ที่ จ.ขอนแก่น
2. เต่าปูลู โครงการอนุรักษ์เต่าปูลู เขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน จ. ลำปาง
3. เครื่องปั้นดินเผาโมคลาน บ้านโมคลาน ต. โพธิ์ทอง อ. ท่าศาลา จ. นครศรีธรรมราช
4. เครื่องปั้นดินเผาสทิงหม้อ ต. สทิงหม้อ อ. เมือง จ. สงขลา
5. ประเพณีขึ้นท้าวทั้งสี่ บ้านทุ่งโห่งเหนือ อ. เมือง จ. แพร่ (ทุกวันแรม 1 ค่ำ ของทุกเดือน)
6. มัคคุเทศก์ตัวน้อย ที่วัดมหาธาตุ จ.นครศรีธรรมราช
7. โครงการเหมืองลิกไนต์ ในสวนโบราณ อ. สะบ้าย้อย จ. สงขลา (ผลกระทบบ ต่อสิ่งแวดล้อม)
8. โครงการดันน้ำพะโต๊ะ ไฟดวงน้อยกลางป่าชุมพร

9. เด็กๆกับผลของสารพิษที่คลอโรเตย
10. เด็กๆกับผลของสารพิษที่ อ. ลี จ. ลำพูน , อ. แม่เมาะ จ. ลำปาง
11. ริมแม่น้ำกก, แม่น้ำลี้, และแม่น้ำอิง สายน้ำใหญ่ที่เกิดการเปลี่ยนแปลง
12. เมื่อทำเรื่อน้ำลึกลงไทย-ลาวเสร็จ (อ. เชียงของ) กับผลที่ตามมา
13. เชื้อนป่าสัก จ. ลพบุรี (ผลที่ตามมา : คน, โบราณสถาน)
14. ขยะเชียงใหม่
15. โคนไม้หน้าคน ที่นางรอง จ. นครนายก
16. ดุควา - สุริยปราภา จ. มหาสารคาม
17. แกะแปะ เด็กจับปลาที่ จ. กาฬสินธุ์
18. ป่าพรุ จ. นราธิวาส
19. ป่าพรุ จ. ภูเก็ต
20. โครงการต้นไม้พูดได้ ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเจริญ (เด็กออกค่ายศึกษาธรรมชาติ)
21. ชมรมเด็กรักนก ที่ท่ามะไฟหวาน จ. ชัยภูมิ
22. เข้มกั๊ด เด็กรักนก
23. ไปดูนกที่ดูซุด จ. สงขลา
24. เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดต่างๆ ผด-จันไซ-น้ำเต้าโจงเจียม
25. บ้านไม้ไผ่ คอยแม่สลอง จ. เชียงใหม่
26. เครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด จ. นนทบุรี
27. โรงเรียนนอกระบบ - เด็กรักป่า จ. สุรินทร์, บ้านพันไม้ จ. ลำพูน, สวนแสงอรุณ จ. เลย, หมู่บ้านเด็ก จ. กาญจนบุรี
28. สานเตยปาหนัน ที่ อ. สิเกา
29. หมู่บ้านลำโนนรักษ์ป่า จ. พัทลุง
30. เกวียนแกะสลักบ้านนาสะไมย์ จ. ยโสธร
31. ทำหม้อ จ. อุบลราชธานี
32. หัตถกรรมกระดาษสา ที่น้ำโห้ อ. เมือง จ. ลำปาง
33. ปลาพลวง ที่ถ้ำปลา จ. แม่ฮ่องสอน (การอนุรักษ์ปลาด้วยความเชื่อ)
34. ค่าขโมยโครงการอนุรักษ์ต้นน้ำกว๊านพะเยา (เดินป่า/พิชชมนไพร)
35. ชมรมเด็กรักนก อ่าวปัดคานี อ. ขะหริ่ง จ. ปัตตานี
36. นาทุ่งในทะเลสาบสงขลา (เกาะหมาก)
37. นาทุ่ง ที่ อ. หัวไทร (เกิดผลทำนาไม่ได้)

38. เครื่องดนตรีจากไม้ไผ่ อ. สะบ้าย้อย จ. สงขลา
39. ของเล่นจากไม้ อ. สะบ้าย้อย จ.สงขลา
40. เก็บลูกเนียง ป่ากรด จ. สงขลา

แหล่งข้อมูล : คุณสมศิริ ธารสารวัฒนา. ผู้สำรวจข้อมูล, รายการทุ่งแสงตะวัน
บริษัทป่าใหญ่กรีเอชั่น จำกัด

ในการประชุมเพื่อวางแผนการผลิตระยะยาวนั้นนอกจากการเสนอเรื่องสำหรับถ่ายทำแล้ว จะมีการพูดคุยในเรื่องระบบการทำงานและการวางแผนปรับปรุงรายการ ดังเช่นการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมปรึกษาดังการปรับปรุงระบบการทำงาน ก็คือ การวางแผนเพิ่มบุคลากรด้านสำรวจข้อมูล เนื่องจากที่ผ่านมาคณะผู้ผลิตรายการมีผู้ประสานงานการผลิต 2 คน แต่มีผู้สำรวจข้อมูลเพียง 1 คนซึ่งต้องรับผิดชอบออกสำรวจข้อมูลและออกถ่ายทำทุกครั้งโดยไม่ได้หยุดพัก จากการพูดคุยกับผู้อำนวยการผลิตอย่างไม่เป็นทางการทำให้ได้ทราบว่าทางรายการต้องการหาบุคลากรมาเพิ่ม เพราะหากสามารถหาบุคลากรมาเพิ่มได้จะสามารถแบ่งผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตออกเป็น 2 ชุดทำงานผลัดเปลี่ยนกัน เป็นการผ่อนงานผู้รับผิดชอบในชุดปัจจุบัน นอกจากนี้ยังคาดหวังว่าผู้สำรวจข้อมูลสามารถหาข้อมูลได้มากขึ้น ซึ่งน่าจะทำให้การออกถ่ายทำแต่ละครั้ง สามารถถ่ายทำได้มากขึ้นเช่นกันคือ ประมาณครั้งละ 4 ตอน และหากเป็นเช่นนั้นผู้ประสานงานการผลิตจะมีเวลาอยู่ในบริษัทมากขึ้น สามารถใช้เวลาขณะรอดารการตัดต่อตรวจสอบภาพ (check tape) คัดเลือกภาพสำหรับการตัดต่อ ซึ่งจะช่วยลดเวลาในการตัดต่อให้น้อยลงจากปกติที่ต้องใช้เวลาประมาณ 15 -20 ชั่วโมง

นอกจากนี้ผู้อำนวยการผลิตยังกล่าวถึงการปรับปรุงตัวรายการว่า คณะผู้ผลิตรายการจะปรึกษากันอย่างสม่ำเสมอไม่เฉพาะในช่วงการประชุมเพื่อวางแผนระยะยาว เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมาคณะผู้ผลิตรายการได้ปรับปรุงรายการในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยแผนการปรับปรุงรายการนั้น เริ่มตั้งแต่เนื้อหารายการซึ่งปรับเป็นลักษณะรายการชุด (series) คือ มีแกนเรื่อง (theme) เดียวกัน แยกออกเป็นตอนย่อย จบในตอนประมาณ 2-3 ตอน ตัวอย่างเช่น ตอน “ฤทธิ์แม่ยม” (ออกอากาศ 17 กันยายน 2537) เสนอเหตุการณ์ที่อำเภอศรีษะนาถ ซึ่งตกอยู่ในภาวะถูกหักล้างดวงพงมากเมื่อน้ำป่าไหลมาทำให้แม่น้ำแม่ยมกระแทกตะลิ่งจนเมืองเก่าโบราณอายุหลายร้อยปี ซึ่งตั้งอยู่ริมตะลิ่งกำลังจะพังลงเพราะน้ำกัดเซาะชาวบ้านต้องช่วยกันเฝ้าตลอด 24 ชั่วโมง ในเรื่องนี้สะท้อนว่าการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ

สามารถก่อให้เกิดผลต่อสภาพแวดล้อม และกระทบต่อประวัติศาสตร์ของมนุษย์ คือ งานสถาปัตยกรรมที่มีค่า และตอนที่ 2 “ศรีสัตนาลัย” (ออกอากาศ 24 กันยายน 2537) เป็นเรื่องราวต่อเนื่องจากตอนแรก คือ นอกจากจะเห็นภาพเมืองโบราณที่กำลังจะพังทลายไป ผู้ชมจะเห็นภาพรวมทั้งหมดว่าด้วยเรื่องเมืองเก่าศรีสัตนาลัยที่สวยงามตั้งแต่สมัยโบราณจนปัจจุบันว่ามีสภาพธรรมชาติที่สวยงามและน่าจะช่วยกันอนุรักษ์ไว้ ดังเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ผู้อำนวยการผลิตฯ ดังนี้

... เมื่อก่อนเราจะเสนอเป็นเรื่องจบในตอนตลอด ช่วงหลังเราเริ่มจะมีการขยายผลของมัน คือ ทำเป็นซีรีส์ (series) 2 ตอนจบหรือ 3 ตอนจบ ซึ่งต้องมีการวางแผนมากรวมถึงจำเป็นต้องแยกทีมทำงาน ซึ่งเรื่องเหล่านี้ถ้าเป็นคนดูที่นั้งกรีโมท (remote) เขาจะไม่ค่อยรู้สึกมากแต่ว่าในส่วนของเราเองซึ่งเป็นคนทำงานจะต้องมีการวางแผนล่วงหน้า และถ้าคนดูแค่อาทิตย์เดี๋ยวก็เข้าใจ แต่ถ้าดูเป็นชุดก็ยิ่งเข้าใจถ้าลึกว่ามันมีหลายด้าน หลายมุมมอง (นิรมล เมธีสุวกุล. สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2538)

นอกจากนี้แผนการปรับปรุงรายการยังกล่าวถึงบทบาทพิธีกร ซึ่งผู้อำนวยการผลิตฯ ได้เสนอความเห็นไว้ ควรจะมีการเปลี่ยนพิธีกรเพื่อให้รายการไม่จำเจจากหน้าเบื่อกินไป โดยจะหาอย่างไรให้ผู้ชมไม่เกิดปฏิกิริยาต่อการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นในขณะนี้จึงอยู่ในระหว่างช่วงทดลองปรับเปลี่ยนเพื่อค้นหาจุดที่เหมาะสม

หลังจากได้ประชุมเพื่อวางแผนการผลิตระยะยาวแล้ว คณะผู้ผลิตรายการจะได้รับทราบแผนการทำงานตลอดระยะเวลา 1 ปี อย่างไรก็ตามในการถ่ายทำแต่ละเรื่องคณะผู้ผลิตรายการจะจัดประชุมผู้ร่วมงานเพื่อวางแผนเตรียมการผลิตทุกครั้ง จากการศึกษาพบว่าขั้นตอนต่างๆในการผลิตรายการทุ่งแสงตะวันจะแบ่งออกได้ 7 ขั้นตอน ดังนี้ คือ

ขั้นที่ 1. การประชุมเพื่อพัฒนาแนวคิด

เป็นการประชุมคณะผู้ผลิตรายการทั้งหมด นับตั้งแต่ผู้อำนวยการผลิต (พิธีกร) ผู้ช่วยผู้อำนวยการผลิต (ช่างภาพ) ผู้ประสานงานการผลิต(ผู้ควบคุมการตัดต่อ)และผู้สำรวจข้อมูลเพื่อกำหนดเรื่องที่จะถ่ายทำ การประชุมเพื่อพัฒนาแนวคิดนี้จัดประชุมเป็นประจำก่อนที่จะดำเนินการถ่ายทำแต่ละครั้ง ผู้สำรวจข้อมูลจะจัดเตรียมข้อมูลมาเสนอเพื่อทราบถึงความ

เป็นไปได้ในการถ่ายทำ และจะเดินทางไปสำรวจสถานที่หลังจากที่ประชุมให้ความเห็นชอบที่จะผลิต

รูปแบบการประชุมจะเป็นไปอย่างไรไม่เป็นทางการ ไม่จำกัดเวลาประชุมว่าต้องการอยู่ในเวลาทำงาน บางครั้งอาจจัดประชุมหลังเลิกงานดำเนินไป 1-2 ชั่วโมง เริ่มต้นการประชุมผู้อำนวยการผลิตฯ จะสอบถามถึงความพร้อมของคณะผู้ผลิตรายการแต่ละคน สาเหตุที่ต้องเริ่มต้นสอบถามถึงความพร้อมของคณะผู้ผลิตรายการนั้น เนื่องจากรายการทุ่งแสงตะวันเป็นรายการที่ใช้ระบบการถ่ายทำนอกสถานที่ การออกไปถ่ายทำในต่างจังหวัดต้องใช้เวลาไม่ต่ำกว่าหนึ่งสัปดาห์ ความพร้อมของคณะผู้ผลิตรายการจึงมีความสำคัญ

เมื่อคณะทำงานตกลงกันได้ในเรื่องความพร้อมแล้วจะเข้าสู่การกำหนดเรื่อง (topic) ที่จะผลิตในครั้งนี่ซึ่งเป็นจุดสำคัญในการประชุมเพื่อพัฒนาแนวคิด นอกจากนี้คณะผู้ผลิตรายการจะระดมความคิดเห็นต่อการเลือกเนื้อหาโดยพิจารณาเงื่อนไขต่างๆ เช่น ความพร้อมของข้อมูลงบประมาณการผลิตและความเป็นไปได้ในการผลิตรายการ สำหรับรายการทุ่งแสงตะวันผู้สำรวจข้อมูลจะเสนอข้อมูลที่สืบค้นจากแหล่งต่างๆ ให้คณะผู้ผลิตรายการได้พิจารณา หากข้อมูลมีความพร้อมมากจะง่ายต่อการตัดสินใจต่างๆ

... ที่กรุงเทพเราจะเป็นการคุยกันว่า อาทิตย์นี้จะไปทำอะไร ภายในเดือนนี้ มีเรื่องอะไรบ้าง วางแผนไปสำรวจที่ไหน ติดต่อกับใครได้บ้าง คือ ดูจากเรื่องที่เราวางแผนประจำปีไว้ แต่บางทีเราก็อาจจะได้เรื่องอะไรใหม่ๆ ขึ้นมาก็เสนอและมุ่งไปตรงนั้น มันเป็นการคุยเพื่อวางแผนก่อนหน้าที่จะไปสำรวจว่า โดยเรื่องนี้เราน่าจะมุ่งไปที่ประเด็นไหน ไปดูอย่างไร (สมศิริ ทัศนสารวัฒนา. สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2538)

นอกจากนี้คุณสมศิริ ทัศนสารวัฒนาได้กล่าวถึง การสรรหาเรื่องสำหรับการถ่ายทำว่าส่วนหนึ่งได้จากเหตุการณ์รอบข้าง หรืออาจมีแหล่งข่าวแจ้งให้ทราบว่าในขณะนี้เหตุการณ์ใดน่าสนใจ ขณะเดียวกันจะพิจารณาว่าในตารางวางแผนการผลิตประจำปีนั้นได้กำหนดเรื่องใดไว้บ้างสมควรจะนำมาถ่ายทำหรือไม่ หรือการเก็บไว้ถ่ายทำในครั้งต่อไป เนื่องจากรายการทุ่งแสงตะวันได้ดำเนินการผลิตรายการมาเป็นระยะเวลากว่า 3 ปี ดังนั้นที่ผ่านมาจึงมีการถ่ายทำรายการเก็บไว้เป็นเทปสำรอง (stock) เพื่อออกอากาศ เพราะด้วยลักษณะของรายการที่ต้องออกไปถ่ายทำที่ต่างจังหวัด จำเป็นต้องถ่ายทำรายการเก็บไว้สำหรับใช้ในกรณีที่ไม่สามารถจะออก

... เราจะพูดถึงเด็กว่าควรเป็นแบบไหน เกี่ยวพันอย่างไร เคยทำอะไรเกี่ยวกับพิธีไหม ดูสถานที่ว่าเป็นอย่างไร ลำดับเหตุการณ์ทั้งหมดเป็นอย่างไร' คือให้มีภาพกว้างๆ ไว้ก่อน ดึงรอบไว้ พอออกสำรวจแล้วเห็นว่าอะไรดีกว่าก็ดึงออกมา (มนตรี สิริธรรมปิติกัมภรณ์ , 11 มีนาคม 2538)

เด็กที่มาช่วยดำเนินรายการรวมถึงบุคคลอื่น ๆ ที่มาร่วมรายการ คณะผู้ผลิตใช้คำเรียกร่วมกันว่า 'ตัวละคร' ซึ่งการคัดเลือกตัวละครจะเป็นหน้าที่ของผู้ประสานงานการผลิตและผู้สำรวจข้อมูล โดยจะทำการคัดเลือกในช่วงการสำรวจ(ดังจะกล่าวถึงในภายหลัง)

สำหรับเรื่องที่จะนำมาผลิตนั้น ผู้ผลิตกำหนดไว้ว่าจะต้องอยู่ในขอบเขตของ 3 สิ่ง คือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับมนุษย์ สิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติ และวัฒนธรรม หรือพิธีกรรม ดังนั้นในแต่ละตอนผู้ผลิตจะต้องเสนอให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง 3 สิ่งดังกล่าวโดยจะเน้นหนักไปในส่วนใดจะขึ้นอยู่กับน้ำหนักของเรื่อง

จากการศึกษาเอกสารซึ่งบันทึกประเด็นเรื่องที่ออกอากาศของรายการทุ่งแสงตะวัน พบว่ารายการทุ่งแสงตะวันได้ออกอากาศไปแล้ว 145 ตอน (นับถึงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2538 ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก ก) โดยแบ่งออกได้ 4 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 ออกอากาศ ณ สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์
ตั้งแต่วันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2534-26 มกราคม พ.ศ. 2535
ทุกวันเสาร์ เวลา 17.00-17.30 น.

ช่วงที่ 2 ออกอากาศ ณ สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 3
ตั้งแต่วันที่ 7 มีนาคม - 26 ธันวาคม พ.ศ. 2535
ทุกวันเสาร์ เวลา 8.30 - 9.00 น.

ช่วงที่ 3 ออกอากาศ ณ สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 3
ตั้งแต่วันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2536 - 31 ธันวาคม พ.ศ. 2537
ทุกวันเสาร์ เวลา 18.30 - 19.00 น.

ช่วงที่ 4 ออกอากาศ ณ สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 3

ตั้งแต่วันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2538 - ปัจจุบัน

ทุกวันเสาร์ เวลา 8.30 - 9.00 น.

และจากการศึกษาบทโทรทัศน์ทั้ง 145 ตอน ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่น่าสนใจในรายการอยู่ในขอบเขต 3 สิ่งดังที่ผู้ผลิตวางเป้าหมายไว้คือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ เกี่ยวกับมนุษย์กับวิถีชีวิตและเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม โดยเนื้อหาที่น่าสนใจสามารถจัดแบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การใช้ชีวิตของชาวบ้านที่สอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ตอนหมอน้อย ปิดเทอมเกี่ยวข้าว คู่หมั้น ผ่นแรก สุคริลักษณ์ของภูเขา เรือนแพเรือนเพลง ผายไม้ไผ่ กว๊านพะเยา อิงปลาได้น้ำ ลีล้นบนภูเขา ของเล่นของอาช่า ครอบครั้ว พันไม้ ปลอกเปลือกกล้วยไข่ บ้านแสนสุข ศรีสัทนาลัย สะดุ้งริมซี ของเล่นเศษไม้ เกี่ยวข้าวเอามือ
2. ประเพณีของชาวบ้านที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อ ได้แก่ ตอนสุดท้ายรวมดาว ไพร ขบวนการสีดาโจน มวยโบราณ คู่ขวัญควาย ดักบาดรทางน้ำ ลีล้นบนท้องฟ้า ขวัญข้าว เข้าผู้่ง สงกรานต์บ้านนา ลูกน้ำโขง บั้งไฟขอฝน ลีล้นบนแม่น้ำ ลีล้นบ้านทุ่ง บ้านบนคอย บุญข้าวสาก ประทีปพันดวง แม่แห่งข้าว คันสีง ผักใจไว้บนภู ดานข้าวใหม่ เสาหัวพระเจ้า สากเหม็ง
3. กิจกรรมของเด็กๆ และชาวบ้านเกี่ยวกับธรรมชาติ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่ ตอนชมรมกว๊านป่า ส่องกล้องมองโลก ชมรมเด็กรักป่า กระทิงใบน้อย แด้วแล้วสุดขอบฟ้า เกิดเป็นเต่า ลีล้น ลีล้น ความลับแห่งท้องทุ่ง ตามล่าไอ้มดแดง ทะเลของเรา เต่าเต็มตัว ดาวในดวงใจ ค่ายได้น้ำ สวนผักแสนรัก ละครโรงเล็ก เก็บใจไปวาดภาพ ลีล้น 2 ผ่าป่าคันไม้ สไลด์เด็กวัด ป่าของเรา ลีล้นโลก ทะเบียนคันไม้ บ้านของนก โรงเรียนในฝัน ค่ายเด็กรักนก ในปางาม ป่าร้อยสี ละครแห่งหมู่บ้าน โรงเรียนในฝัน 2 ช้างน้อยที่เขาใหญ่ รำลึกน้ำสืบ การเดินทางของสายน้ำ พรุ้งนี้ในฝัน จากขุนเขาสู่สายน้ำ บ้านป่าเหนือแม่ปิง พะยูนเพื่อนรัก เณรน้อยรักป่า หนาวลมแล้ง มนต์รักรวงข้าว คันไม้แห่งชีวิต มัคคุเทศก์ตัวน้อย ลอยกระทงคันน้ำ งามดงามใจ รำลึกน้ำสืบ

4. การประกอบอาชีพของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องหรือพึ่งพาธรรมชาติ ได้แก่ ตอน
สองปิ่น ของดีเมืองเพชร สมบัติของทะเล บุญดำค้างกวาว หนุ่มนาบึง แว่วเสียง
กระดิ่งทอง เจ้าควงคอกไม้ ป่าลานบ้านเรา ป่าจาก-จากป่า ทรัพย์ในดิน ได้น้ำโขง
บ้านไร่ไผ่งาม โสนน้อยเรือนงาม บางใบไม้ ดินปั้นทุ่งหลวง ทายาทพ่อใหญ่ ปูน
แดง น้ำผึ้งแวน บ้านปางหมู เกลือภูเขา เสียงแคนแดนอีสาน สังคโลก คบเด็กสร้าง
บ้าน

5. การเปลี่ยนแปลงทางสภาวะแวดล้อม ส่งผลต่อวิถีชีวิตชาวบ้าน ได้แก่ ตอน
สุสานหิน ในบึงกว้าง หมู่บ้านลอยน้ำ

6. การเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมส่งผลต่อวิถีชีวิตสัตว์ป่า ได้แก่ ตอนหนองนก
เป็ด เด็กเลี้ยงช้าง ล.สิงชนเหลือ

7. ประเด็นเกี่ยวกับกิจกรรมของเด็กๆ ได้แก่ ตอนนาโรงเรียน รถไฟที่รัก หนุณา
อาละวาด นกรังไหม กิ้งก่าหน้าร้อน ตกบกกลางนา ลูกเมืองเพชร บ้านสวนของปู่ โคม
ลอย เขียวเหมือนพระอินทร์-บินเหมือนนก โลกแห่งความฝัน ทุ่งแสงตะวันกวันหลง
มวยไม้ไผ่ เสียงเรียกจากพงไพร ลูกสาวชาวอีสาน ของขวัญวันเกิด ของขวัญแสนดี
ทุ่งสีชมพู ตลาดนัดโรงเรียน

8. ปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ได้แก่ ตอนแม่น้ำเปลี่ยนสี บึงสีดา หอยหลอดที่ริม
หาด เงาะเวลาหาวคีต...ดงเค็ง ฤทธิ์แม่ขม

9. ปัญหาของชาวบ้านและเด็กๆ ได้แก่ ตอนหมู่บ้านของเรา แล้ง ที่นี้ไม่มี
มีครู โรงเรียนที่หายไป เกาะมหาสมบัติ สายธารแห่งขุนเขา ลูกชาวเล น้ำหลาก

จากการศึกษาเนื้อหาที่ทางรายการผลิตขึ้นมา ทำให้ผู้วิจัยพบว่าผู้ผลิตรายการ มี
ความชัดเจนในเป้าหมายและจุดยืนของรายการ ประเด็นต่างๆที่นำเสนอมีความสอดคล้องกับ
แนวคิดของรายการ

4. การประกอบอาชีพของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องหรือพึ่งพาธรรมชาติ ได้แก่ ดอนสองป้าน ของดีเมืองเพชร สมบัติของทะเล บุญดำค้ำคาว หนุ่มนาบึง แว่วเสียงกระดิ่งทอง เจ้าดวงดอกไม้ ป่าลานบ้านเรา ป่าจาก-จากป่า ทรัพย์ในดิน ได้นำโขง บ้านไร่ไผ่งาม โสนน้อยเรือนงาม บางใบไม้ ดินปั้นทุ่งหลวง ทายาทพ่อใหญ่ ปูนแดง น้ำผึ้งแว่น บ้านปางหมู เกลือภูเขา เสียงแคนแดนอีสาน สังคโลก คบเด็กสร้างบ้าน

5. การเปลี่ยนแปลงทางสภาวะแวดล้อมส่งผลต่อวิถีชีวิตชาวบ้าน ได้แก่ ดอนสุสานหินในบึงกว้าง หมู่บ้านลอยน้ำ

6. การเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมส่งผลต่อวิถีชีวิตสัตว์ป่า ได้แก่ ดอนหนองนก เป็ดเด็กเลี้ยงช้าง ล.สิงชนเหลือ

7. ประเด็นเกี่ยวกับกิจกรรมของเด็กๆ ได้แก่ ดอนนาโรงเรียน รถไฟที่รัก หนูนานาอะวาดคนกรังไหม กิ่งกำหนัร้อน ตกกบกลางนา ลูกเมืองเพชร บ้านสวนของปู่ โคมลอย เจียวเหมือนพระอินทร์-บินเหมือนนก โลกแห่งความฝัน ทุ่งแสงตะวันควันหลง มวยไม้ไผ่ เสียงเรียกจากพงไพร ลูกสาวชาวอีสาน ของขวัญวันเกิด ของขวัญแสนดี ทุ่งสีชมพู ตลาดนัดโรงเรียน

8. ปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ได้แก่ ดอนแม่น้ำเปลี่ยนสี บึงสีคำ หอยหลอด ที่ริมหาด เจาะเวลาหาอดีต...คงเค็ง ฤทธิ์แม่ยม

9. ปัญหาของชาวบ้านและเด็กๆ ได้แก่ ดอนหมู่บ้านของเรา แสง ที่นี่ไม่มีครู โรงเรียนที่หายไป เกาะมหาสมบัติ สายธารแห่งขุนเขา ลูกชาวเล น้ำหลาก

จากการศึกษาเนื้อหาที่ทางรายการผลิตขึ้นมาแล้ว ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่าคณะผู้ผลิตรายการมีความชัดเจนในเป้าหมายและจุดยืนของรายการ ทั้งนี้พิจารณาจากประเด็นต่างๆที่นำเสนอว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดของรายการทั้งสิ้น

จากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้ประสานงานการผลิต ทำให้ได้ทราบว่าทางรายการจะจัดการประชุมเพื่อพัฒนาแนวคิดนี้ล่วงหน้าก่อนวันถ่ายทำประมาณ 2-3 สัปดาห์

นอกจากนี้ยังได้ทราบว่าการประชุมจะมีการปรึกษาถึงเรื่องที่จะถ่ายทำในครั้งต่อไปด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้สำรวจข้อมูลมีเวลามากพอที่จะสืบค้นข้อมูล ในประชุมเพื่อพัฒนาแนวคิดนี้หากเรื่องที่จะถ่ายทำอยู่ในจังหวัดที่ห่างไกล ต้องเสียเวลาเดินทางมาก ผู้สำรวจข้อมูลจะหยิบยกเรื่องที่น่าสนใจและสามารถถ่ายทำได้ในจังหวัดเดียวกันหรือจังหวัดใกล้เคียงเสนอให้ที่ประชุมพิจารณา หรือที่ประชุมอาจเสนอเรื่องใหม่ๆให้ผู้สำรวจข้อมูลสืบหาขณะออกสำรวจสถานที่แล้วแจ้งผลความเป็นไปได้แก่คณะผู้ผลิตรายการ ได้ทราบเพื่อจัดปรับแผนการถ่ายทำ หรืออาจมอบหมายให้ผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตสืบหาเรื่องที่น่าสนใจจากชาวบ้านมานำเสนออีกเรื่องหนึ่ง สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นว่าคณะผู้ผลิตรายการจะต้องคิดคำนึงถึงความคุ้มค่าของเวลาและงบประมาณ

อย่างไรก็ตามในเรื่องของงบประมาณการถ่ายทำนั้น คณะผู้ผลิตรายการมิได้เอ่ยถึงในการประชุมแต่อย่างใด แต่จากการสัมภาษณ์ผู้ช่วยผู้อำนวยการผลิตจึงได้ทราบว่าตามปกติแล้วคณะผู้ผลิตรายการจะวางงบประมาณค่าใช้จ่าย ค่าเดินทาง ค่าที่พักและค่าอาหาร ไว้ประมาณตอนละหนึ่งหมื่นบาท ส่วนค่าอุปกรณ์ถ่ายทำและค่าเช่าห้องตัดต่อไม่มีเพราะใช้ของส่วนกลางของบริษัทฯ

ก่อนจะจบสิ้นการประชุม ผู้อำนวยการผลิตฯจะสอบถามถึงความพร้อมของอุปกรณ์ว่าอยู่ในสภาพพร้อมที่จะถ่ายทำหรือไม่ หากมีอุปกรณ์ชำรุดจะแก้ปัญหาอย่างไรและต้องเตรียมอุปกรณ์ทดแทนอย่างไร ในช่วงท้ายของการประชุมผู้อำนวยการผลิตฯกล่าวปิดท้ายด้วยการกำหนดแผนการทำงานและตารางการถ่ายทำ ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

1. กำหนดช่วงเวลาออกสำรวจข้อมูลและสถานที่ โดยส่วนใหญ่จะกำหนดวันเดินทางออกสำรวจล่วงหน้าการถ่ายทำ 3 - 4 วัน
2. กำหนดวันเดินทางถ่ายทำของคณะผู้ผลิตรายการ ซึ่งมักจะเดินทางไปก่อนการถ่ายทำ 1 วัน
3. กำหนดวันและช่วงเวลาที่ถ่ายทำ เพื่อจัดเตรียมอุปกรณ์การถ่ายทำซึ่งผู้ประสานงานการผลิตจะแจ้งให้คณะผู้ผลิตรายการทราบว่าสถานที่ถ่ายทำ (location) เป็นอย่างไร จำเป็นต้องจัดเตรียมอุปกรณ์ใดเพิ่มเติมหรือไม่

4. กำหนดวันเดินทางกลับ
5. กำหนดวันตัดต่อรายการ ซึ่งจะนำไปตามตารางการใช้ห้องตัดต่อของบริษัท

จากการพูดคุยกับผู้ประสานงานการผลิตอย่างไม่เป็นทางการ ทำให้ได้ทราบว่า รายการชุดทุ่งแสงตะวันมีตารางการตัดต่อ คือ ทุกวันอังคารช่วงบ่ายและวันพุธเต็มวัน และ ยังได้ทราบว่าตารางการตัดต่อรายการจะเป็นเหมือนตัวบังคับการทำงานของคณะผู้ผลิตรายการด้วย ทั้งนี้หากคณะผู้ผลิตรายการจะต้องเดินทางเพื่อถ่ายทำยังจังหวัดต่อไป แต่เทปรายการที่ถ่ายทำ แล้วใกล้กำหนดวันออกอากาศ ผู้อำนวยการผลิตฯจะมอบหมายให้ผู้ประสานงานการผลิต (ผู้ควบคุมการตัดต่อ) นำเทปรายการกลับมาตัดต่อที่บริษัท และจะให้ผู้ประสานงานการผลิตอีก คนหนึ่งขึ้นมารับช่วงต่อ (รายละเอียดจะกล่าวถึงขั้นหลังการผลิตรายการ)

ขั้นที่ 2. การสำรวจสถานที่และข้อมูล

จากการสังเกตการประชุมเพื่อพัฒนาแนวคิด พบว่าเมื่อการประชุมจบสิ้นลงคณะผู้ผลิต รายการจะได้รับทราบตารางการถ่ายทำ ผู้สำรวจข้อมูลจะถูกกำหนดให้ออกเดินทางสำรวจ สถานที่ (location) และคณะผู้ผลิตรายการที่เหลือกำหนดวันเดินทางไปสมทบ ดังนั้นการทำงานขั้นต่อไปในกระบวนการผลิตรายการทุ่งแสงตะวันจึงเป็นหน้าที่ของผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตร่วมเดินทางไปยังสถานที่ถ่ายทำเพื่อสำรวจสถานที่ และสืบหาข้อมูลดิบ จากแหล่งข้อมูลโดยตรง จากนั้นจะใช้ระบบการติดต่อผ่านทางโทรศัพท์ เพื่อแจ้งผลการสำรวจแก่คณะผู้ผลิตรายการที่จัดเตรียมอุปกรณ์อยู่ที่บริษัททราบ

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้ทราบว่าในขั้นตอนการสำรวจสถานที่และข้อมูลของ รายการทุ่งแสงตะวันมีผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตเป็นผู้รับผิดชอบ โดยแยกการปฏิบัติงานดังนี้คือ

ผู้ประสานงานการผลิตต้องรับผิดชอบ 3 ประการ คือ

1. พุดคุยกับต้นเรื่อง ซึ่งหมายถึงผู้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะถ่ายทำหรือมีความรู้ในเรื่องที่จะถ่ายทำมากที่สุด เพื่อพิจารณาว่าเรื่องที่วางแผนไว้สามารถผลิตได้หรือไม่ นั่นคือ ตรวจสอบเนื้อหาว่าเป็นไปตามที่คาดไว้หรือไม่ ขัดแย้งกับแนวคิดของรายการหรือไม่ ทั้งนี้เนื่อง

จากผู้ประสานงานการผลิตจะรับผิดชอบคิดโครงเรื่อง (plot) จึงต้องสืบหาข้อมูลเพื่อการผูกเนื้อเรื่องที่เหมาะสม

2. สํารวจสถานที่ จะพิจารณาว่าสถานที่ถ่ายทำอยู่ในจุดที่สะดวกต่อการเดินทางหรือไม่ในสถานที่นั้นมีไฟฟ้าหรือไม่ ซึ่งหากสถานที่แห่งนั้นสามารถเดินทางเข้าไปถ่ายทำได้ไม่ยากและมีไฟฟ้าใช้จึงสำรวจต่อไปว่า สถานที่แห่งนั้นเหมาะสมกับเนื้อหาเพียงใด ถ่ายทำแล้วจะได้ภาพที่สวยงามตามธรรมชาติหรือไม่ ต้องเลือกมุมใดบ้าง มีแสงพอสำหรับการถ่ายทำหรือไม่

3. คัดเลือกตัวละคร ซึ่งในที่นี้หมายถึง เด็กที่มาร่วมในรายการ โดยผู้ประสานงานการผลิตจะต้องพิจารณาเลือกตัวละครที่มีบุคลิกกล้าแสดงออก มีไหวพริบ สามารถถ่ายทอดความคิดของตนเองได้เป็นอย่างดี เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการถ่ายทำให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น

ผู้สำรวจข้อมูลต้องรับผิดชอบใน 3 ประการ เช่นกันคือ

1. สืบค้นข้อมูลจากชาวบ้าน เพื่อเป็นการหาข้อมูลเพิ่มเติมและเพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่มีอยู่เดิมนั้นถูกต้องหรือไม่ รวมทั้งเพื่อพิจารณาว่าเรื่องดังกล่าวเหมาะสมที่จะถ่ายทำหรือไม่

2. ติดต่อขออนุญาตเจ้าของสถานที่ เพื่อความสะดวกในการถ่ายทำ ทั้งนี้เนื่องจากรายการทุ่งแสงตะวันเป็นรายการที่อาศัยการถ่ายทำรายการนอกสถานที่ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องจัดเตรียมความพร้อมทุกอย่างสำหรับการถ่ายทำ ซึ่งในการติดต่อขออนุญาตนั้นนอกจากเกี่ยวกับสถานที่ถ่ายทำแล้ว ยังรวมถึงการติดต่อสถานที่สำหรับพักอาศัยของคณะผู้ผลิตรายการ ในขณะที่ถ่ายทำรายการ และยังหมายถึงการติดต่อเรื่องเสบียงอาหารสำหรับคณะผู้ผลิตรายการ

3. พูดคุยกับชาวบ้านและเด็ก ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ และหาข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและครอบครัวของเด็กที่จะมาร่วมรายการเพื่อเป็นข้อมูลภูมิหลังให้แก่พิธีกรในการทำความเข้าใจตัวละครเด็กซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินรายการ

งานสืบค้นข้อมูลของผู้สำรวจข้อมูลนั้น นอกจากจะสืบค้นจากเอกสารแล้ว ผู้สำรวจข้อมูลยังต้องออกสำรวจในพื้นที่เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม เนื่องจากข้อมูลบางด้านจำเป็นต้องสืบค้นจากชาวบ้านผู้เป็นต้นเรื่องเพื่อให้ได้มุมมองที่แตกต่างออกไปซึ่งนอกจากจะเป็นผลดีต่อความสมบูรณ์ของข้อมูลแล้ว ยังอาจทำให้ได้พบเรื่องใหม่ที่น่าสนใจต่อการถ่ายทำเพิ่มขึ้นอีกซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมาก

... การค้นข้อมูลจะเริ่มที่หนังสือ วารสาร หรือจากข่าวสารต่างๆ บางครั้งอาจมีคนโทรศัพท์เข้ามาที่บริษัทเพื่อเสนอเรื่องให้ทีมงานไปถ่ายทำ ซึ่งหากดูความเป็นไปได้แล้วจึงเอาเข้าประชุมกัน บางครั้งตอนมาสำรวจคิดว่าจะทำเรื่องเดียว แต่ปรากฏพอได้พูดคุยกับชาวบ้านแล้วได้เรื่องดีๆ ก็จะคิดเตรียมเรื่องไว้เลยเพื่อปรึกษากับทีมงานที่จะตามมา (สมศิริ ธารสารวัฒนา. สัมภาษณ์, 13 มกราคม พ.ศ. 2538)

การทำงานในขั้นตอนการสำรวจข้อมูลและสถานที่ของรายการทุ่งแสงตะวัน จะมีผู้รับผิดชอบ 3 คน โดยรับผิดชอบการสำรวจข้อมูล 1 คนและรับผิดชอบประสานงานการผลิต 2 คน ซึ่ง 2 คนหลังนี้ต้องรับหน้าที่ควบคุมการตัดต่อรายการด้วย ดังนั้นในการสำรวจสถานที่และข้อมูลจะมีผู้สำรวจข้อมูลเป็นตัวอินและผู้ประสานงานการผลิตจะทำงานสลับกัน คือ เมื่อรับผิดชอบประสานงานการผลิตในเรื่องใดจะออกสำรวจสถานที่ร่วมกับผู้สำรวจข้อมูล เมื่อจบสิ้นการถ่ายทำจะทำหน้าที่ควบคุมการตัดต่อรายการ ขณะที่ผู้สำรวจข้อมูลต้องออกเดินทางเพื่อหาข้อมูลต่อไป ผู้ประสานงานการผลิตอีกคนหนึ่งเข้ามารับผิดชอบประสานงานการผลิตและกลับมาควบคุมการตัดต่อเมื่อถ่ายทำสิ้นสุดสลับกันเช่นนี้เรื่อยไป ดังนั้นในการเดินทางเพื่อสำรวจสถานที่และข้อมูลแต่ละครั้งจะมีผู้ร่วมเดินทาง 2 คน คือ ผู้ประสานงานการผลิตและผู้สำรวจข้อมูลและหลังจากเสร็จสิ้นการถ่ายทำรายการ ผู้ประสานงานการผลิตจะเดินทางกลับมากรุงเทพฯ เพื่อควบคุมการตัดต่อรายการ ขณะที่ผู้สำรวจข้อมูลจะเดินทางต่อไปพร้อมกับผู้ประสานงานการผลิตอีกคนหนึ่งแทน

จากการร่วมติดตามผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตในการสำรวจสถานที่และข้อมูลเพื่อถ่ายทำ “พิธีทำขวัญผึ้ง” จ.สุโขทัย เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2538 พบว่าการปฏิบัติงานของผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตมีการประสานสัมพันธ์กันอย่างดี ทำให้การทำงานเป็นไปอย่างรวดเร็ว นั่นคือ เมื่อไปถึงสถานที่ผู้สำรวจข้อมูลจะเข้าไปพบกับบุคคลในพื้นที่ที่ได้ติดต่อไว้ เพื่อให้เข้าไปรู้จักชาวบ้านหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำหนดไว้

(พิธีทำขวัญผี) ในการพบปะกับชาวบ้านจะเป็นการพูดคุยถึงข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพิธีทำขวัญผีเพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลเอกสารที่ได้ค้นมาตั้งแต่ครั้งแรกนั้นถูกต้องหรือไม่ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้สำรวจข้อมูลอย่างไม่เป็นทางการ ทำให้ได้ทราบว่าในกรณีที่ข้อมูลที่ได้จากชาวบ้านมานั้นไม่ตรงกับเอกสารผู้ประสานงานการผลิตและผู้สำรวจข้อมูลจะยึดถือข้อมูลของชาวบ้านเป็นหลัก สำหรับผู้ประสานงานการผลิตจะตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้นี้ใหม่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์รายการหรือไม่ซึ่งหากไม่เป็นไปตามที่คณะผู้ผลิตรายการคาดไว้ ผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตจะต้องหาทางแก้ไข หรือหากแก้ไขไม่ได้จะต้องวางแผนอื่นๆทดแทน

การสืบหาข้อมูลนั้นจะต้องออกหาข้อมูลจากหลายๆแหล่งเพื่อปะติดปะต่อข้อมูลสำหรับในครั้งนี้ ผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตจะพูดคุยกับผู้เป็นต้นเรื่องและผู้รับผิดชอบทำเรื่องเช่นไหว้ ผู้ดำเนินพิธีกรรม (คนนำสวด) และผู้สูงอายุที่เคยไปร่วมพิธีเป็นประจำ นอกจากการสอบถามข้อมูลแล้ว ผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตจะสอบถามผู้เป็นต้นเรื่องว่ามีลูกหรือหลานเพื่อนำมาร่วมดำเนินรายการหรือไม่ อายุเท่าใดและมีจำนวนกี่คน จากนั้นจะขอร้องให้ชาวบ้านพาไปสำรวจสถานที่ประกอบพิธีซึ่งอยู่ห่างตัวหมู่บ้านออกไปประมาณ 10 กิโลเมตร แต่พิจารณาแล้วเห็นว่าเส้นทางเดินทางสะดวกจึงไม่เป็นปัญหาต่อการถ่ายทำ

ในการสำรวจสถานที่ ผู้ประสานงานการผลิตซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องการสำรวจสถานที่เพื่อกำหนดฉาก จะสอบถามต้นเรื่องว่าในวันประกอบพิธีจะใช้สถานที่ในบริเวณใดบ้าง และแต่ละแห่งใช้ทำกิจกรรมอะไร มีชาวบ้านมาร่วมพิธีมากหรือไม่ เด็กๆเข้าร่วมด้วยหรือไม่ (เพราะเป็นเวลาเรียน) เพื่อจะพิจารณาและตรวจสอบว่ากล้องจะสามารถจับภาพในแต่ละบริเวณได้หรือไม่ แสงจะมีปัญหาหรือไม่ เมื่อได้ข้อมูลมากพอที่จะนำมาใช้กำหนดฉากสำหรับการถ่ายทำแล้ว ผู้ประสานงานการผลิตจะขอให้ชาวบ้านพาไปสำรวจสถานที่อื่นๆในหมู่บ้านต่อไปเพื่อพิจารณาถึงการกำหนดฉากชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

จากการพูดคุยกับผู้สำรวจข้อมูลขณะเก็บข้อมูลภาคสนาม ทำให้ได้ทราบว่าการถ่ายทำรายการนอกสถานที่นั้น สถานที่ (location) นอกจากจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเหมือนจริงให้แก่เหตุการณ์แล้วสำหรับรายการทุ่งแสงตะวันสถานที่ที่มีความหมายมากกว่านั้น เพราะคณะผู้ผลิตรายการมีความมุ่งหมายที่จะนำเสนอภาพความงดงามของธรรมชาติและชีวิตท้องถิ่นแก่ผู้ชมรายการเพื่อให้ผู้ชมได้เห็นความงดงามของชีวิตท้องถิ่น ดังนั้นการคัดเลือกสถานที่จึงต้องพิถีพิถัน

เป็นอย่างมาก ซึ่งผู้ประสานงานการผลิตกล่าวว่าต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบโดยแบ่งการพิจารณาออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. สถานที่ในส่วนที่เป็นบ้านของตัวละคร เนื่องจากแนวคิดของรายการต้องการนำเสนอวิถีชีวิตของชาวบ้าน ดังนั้นบ้านซึ่งจัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตนั้นจึงต้องนำมาพิจารณา โดยผู้ประสานงานการผลิตจะวางโครงเรื่อง (plot) ทุกครั้งให้มีฉากเกี่ยวกับบ้านของตัวละครเพื่อแสดงถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน ดังนั้นจึงต้องมีการพิจารณาว่าสถานที่ดังกล่าวสามารถใช้ถ่ายทำได้หรือไม่

2. สถานที่ในส่วนที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ต้องพิจารณาว่าสถานที่นั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงเรื่องอย่างไร (เมื่อเรื่องที่ถ่ายทำนั้นเกี่ยวข้องกับประเพณีต่างๆหรือเป็นงานพิธีกรรม) โดยพิจารณาว่าสามารถถ่ายทำได้หรือไม่ เหตุที่ต้องพิจารณาสถานที่ในส่วนนี้เพราะคณะผู้ผลิตรายการเห็นว่าการนำเสนอเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรมนั้น เหตุการณ์ในช่วงประกอบพิธีแม้ว่าจะไม่ได้นำเสนอเป็นเนื้อหาทั้งหมด เป็นเพียงส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวละครแต่พิธีกรรมที่นำเสนอถือเป็นส่วนที่สร้างสีสันให้กับรายการ

ในการพิจารณาคัดเลือกสถานที่นั้น ผู้ประสานงานการผลิตกล่าวว่าทางรายการมีการวางกฎเกณฑ์ไว้ว่าสถานที่ใดก็ตามที่มีลักษณะเข้าข่ายข้อใดข้อหนึ่งต่อไปนี้ถือว่าไม่เหมาะสมที่จะใช้สำหรับถ่ายทำรายการ ผู้ประสานงานการผลิตจะต้องหาทางเลือกอื่นหรือแก้ไข ดังนี้ คือ

1) สถานที่นั้นๆไม่สอดคล้องกับแนวคิดของรายการ ที่ต้องการถ่ายทอดภาพที่แสดงถึงสภาพความเป็นพื้นบ้าน เช่น บ้านของตัวละครเป็นบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้หรือเป็นบ้านตึกแถวไม่ได้ก่อสร้างจากไม้ หรือ ไม่มีลานโล่งกว้าง ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ประสานงานการผลิตอย่างไม่เป็นทางการว่าในกรณีที่เกิดเหตุการณ์เช่นนี้จะแก้ปัญหาอย่างไร ผู้วิจัยได้คำตอบว่าบางครั้งผู้ประสานงานการผลิตอาจต้องตัดสินใจเปลี่ยนตัวละครใหม่ โดยคัดเลือกตัวละครที่มีบ้านอยู่ในสภาพที่ยังแสดงความเป็นพื้นบ้านขณะเดียวกันต้องพิจารณาว่าตัวละครที่คัดเลือกใหม่นี้จะต้องมีความเหมาะสมในระดับใกล้เคียงกับตัวละครเก่าด้วย

2) สถานที่ดังกล่าวอยู่ติดถนนใหญ่และมีเสียงรบกวนจากยานพาหนะ ในสถานการณ์เช่นนี้ผู้ประสานงานการผลิตจะพยายามหลีกเลี่ยง โดยอาจวางโครงเรื่องหรือแนวบทโทรทัศน์ให้มีความเกี่ยวข้องกับสถานที่ดังกล่าวน้อยที่สุด

3) สถานที่ดังกล่าวมีขนาดเล็ก กับแคบไม่สะดวกต่อการถ่ายทำ ผู้ประสานงานการผลิตเก็บข้อมูลครั้งนี้ไว้ เมื่อคณะผู้ผลิตรายการที่เหลื่อเดินทางมาถึงจะพาช่างภาพมาตรวจสอบสถานที่ดังกล่าวอีกครั้งเพื่อให้ช่างภาพเป็นผู้ตัดสินใจเอง

4) สถานที่ดังกล่าวมีความไม่เหมาะสมกับการถ่ายทำเพราะอยู่ในสภาพแออัด รกรุงรัง ไม่มีความสวยงามทางธรรมชาติ หากพิจารณาว่าเมื่อถ่ายทำแล้วจะได้ภาพที่ไม่สวยงาม ผู้ประสานงานการผลิตและผู้สำรวจข้อมูลจะร่วมกันตัดสินใจ และหากพิจารณาแล้วเห็นว่าจำเป็นต้องยกเลิกการถ่ายทำลงก็จะแจ้งผลกลับไปยังผู้อำนวยการผลิตฯและขอคำปรึกษา แต่ในบางครั้งหากผู้ประสานงานการผลิตได้คิดหาทางแก้ไขไว้แล้วก็จะแจ้งให้ทราบว่าได้แก้ไขสถานการณ์อย่างไรไปแล้วแสดงให้เห็นว่าอำนาจการตัดสินใจได้กระจายไปในบุคคลระดับต่างๆรวมทั้งผู้ประสานงานการผลิตพอสมควร

จากการพูดคุยและสังเกตการณ์ในภาคสนามพบว่า ลักษณะความร่วมมือที่ผู้ผลิตรายการได้รับจากชาวบ้านนั้นนับว่าดีมาก ชาวบ้านเต็มใจให้ความช่วยเหลือทั้งนี้เพราะผู้ประสานงานการผลิตและผู้สำรวจข้อมูลสามารถทำตัวเข้ากับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ในส่วนของที่พักอาศัยนั้นหากสถานที่ถ่ายทำเป็นหมู่บ้านเล็กๆที่อยู่ห่างไกลผู้ประสานงานการผลิตจะติดต่อขออาศัยค้างคืนกับชาวบ้าน แต่ในครั้งนี้ผู้ประสานงานการผลิตและผู้สำรวจข้อมูลจัดการติดต่อโรงแรมเพื่อเข้าพักเพราะสถานที่ถ่ายทำอยู่ห่างจากโรงแรมเพียงครึ่งชั่วโมง และเพราะผู้ประสานงานการผลิตและผู้สำรวจข้อมูลจำเป็นต้องออกสำรวจประเด็นต่อไป คือ การหีบอ้อยแบบโบราณ การพักในโรงแรมจึงมีความสะดวกหลายประการรวมทั้งการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์

เมื่อออกมาสำรวจยังจังหวัดสุโขทัย คณะผู้ผลิตรายการทุ่งแสงตะวันคาดหวังจะผลิตรายการให้ได้อย่างน้อย 2 ตอน แต่คณะผู้ผลิตรายการมีข้อมูลเพียงเรื่องเดียวที่แน่นอน คือ พิธีทำขวัญผึ้ง ดังนั้นในการประชุมเพื่อพัฒนาแนวคิดที่กรุงเทพฯผู้อำนวยการผลิตฯจึงได้เสนอให้ผู้สำรวจข้อมูลติดตามข้อมูลเรื่องการหีบอ้อยแบบโบราณ ฉะนั้นเมื่อได้สำรวจประเด็นแรกเรียบร้อยแล้วผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตจึงต้องออกสำรวจข้อมูลที่ได้รับมอบหมาย

มา คือ เรื่องการหีบอ้อยแบบโบราณต่อไป และเนื่องจากผู้สำรวจข้อมูลมีแหล่งข้อมูลอยู่ที่จังหวัดนี้เพราะเคยมาถ่ายทำที่นี่แล้วจึงขอร้องแหล่งข้อมูลให้ช่วยสอบถามว่า มีหมู่บ้านใดยังทำการหีบอ้อยแบบโบราณอยู่บ้าง ด้วยวิธีการนี้ผู้สำรวจข้อมูลจึงไม่จำเป็นต้องออกไปสืบหาเองโดยตรง

หลังจากเสร็จสิ้นการสำรวจสถานที่และข้อมูลแล้ว ผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตจะกลับมาวางแผนคิดโครงเรื่อง (plot) และกำหนดตัวละคร ในการคิดโครงเรื่องนี้จุดสำคัญจะอยู่ที่ว่าจะผูกเรื่องออกมาอย่างไรจึงจะทำให้ผู้ชมเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเรื่องดังกล่าว ที่ต้องคำนึงถึงตัวละครเด็กด้วยเนื่องจากตัวละครเหล่านี้จะต้องมาทำหน้าที่เป็นผู้ร่วมดำเนินรายการนั่นเอง

สำหรับการปรับปรุงโครงเรื่องพิธีทำขวัญผึ่งนั้น เนื่องจากผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตยังไม่มี ความชัดเจนในการกำหนดตัวละครเพราะยังไม่มีโอกาสได้พบตัวเด็ก เพียงแต่ทราบว่าเด็กมีความผูกพันกับดินเรื่องในฐานะเป็นลูกเท่านั้น ดังนั้นในวันรุ่งขึ้นผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตจึงต้องไปพบเด็กที่โรงเรียน และเมื่อได้พูดคุยกับเด็กแล้วปรากฏว่าเด็กค่อนข้างมีนิสัยขี้อายและมีอายุน้อย ผู้ประสานงานการผลิตจึงขอร้องให้คุณครูที่โรงเรียนช่วยแนะนำเด็กนักเรียนคนอื่นที่กล้าแสดงออก มีท่าทางเป็นผู้นำ แต่ก็ปรากฏว่าเด็กนักเรียนที่คุณครูแนะนำมามีความรู้เกี่ยวกับพิธีทำขวัญผึ่งเพียงเล็กน้อย ผู้ประสานงานการผลิตจึงขออนุญาตคุณครูคัดเลือกเด็กเองโดยใช้เวลาในช่วงพักทานอาหาร และได้เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เมื่อซักถามประวัติแล้วปรากฏว่าเป็นญาติของดินเรื่องจึงตัดสินใจเลือกเด็กคนนี้และลูกชายของดินเรื่อง ในการถ่ายทำครั้งนี้จึงมีตัวละครทั้งสิ้น 4 คน คือ พ่อแม่และเด็กอีก 2 คน

หลังจากสังเกตการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานการผลิตและผู้สำรวจข้อมูล ในการคัดเลือกตัวละครนั้น ผู้วิจัยพบว่าผู้ประสานงานการผลิตและผู้สำรวจข้อมูลให้ความสำคัญต่อการคัดเลือกตัวละครอย่างมาก ซึ่งจากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้ประสานงานการผลิตทำให้ทราบว่าตัวละคร คือ ปัจจัยสำคัญตัวหนึ่งที่มีผลต่อการวางโครงเรื่อง ผู้ประสานงานการผลิตจำเป็นต้องคัดเลือกตัวละครให้ได้ก่อนจึงจะสามารถกำหนดโครงเรื่องได้ นอกจากนี้ตัวละครเหล่านี้ยังมีอิทธิพลต่อการกำหนดตารางการถ่ายทำ ดังจะกล่าวถึงในขั้นตอนการผลิตรายการ ดังนั้นการคัดเลือกตัวละครเด็กจึงจำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1) เลือกเด็กที่มีความเกี่ยวข้องในฐานะ เป็นลูกหรือเป็นญาติของต้นเรื่องหรือเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ถ่ายทำในทางใดทางหนึ่ง เพราะเด็กเหล่านี้เคยพื้นฐานแล้วจะมีความผูกพันกับเรื่องที่จะถ่ายทำนั้นๆมากกว่าเด็กทั่วไป ทำให้สามารถถ่ายทอดเรื่องราวออกมาได้ดี

2) เลือกเด็กที่มีไหวพริบ และกล้าแสดงออก เพื่อให้การดำเนินเรื่องเป็นไปด้วยดี

3) เลือกเด็กที่มีอายุระหว่าง 9 - 11 ปี หรือกำลังศึกษาอยู่ระหว่างชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 5 เพราะเด็กในวัยนี้อยู่ในช่วงที่ไม่เด็กและไม่โตเกินไป ขณะเดียวกันก็สามารถถ่ายทอดความคิดได้ดีพอสมควร

สำหรับจำนวนตัวละครที่ใช้ในการถ่ายทำแต่ละเรื่องจะใช้ประมาณ 3 - 4 คน คือ พ่อแม่และลูก หรือหากเป็นเรื่องเกี่ยวกับเด็กโดยตรงอาจจะเป็นกลุ่มเด็กประมาณ 4-5 คน หรือมากกว่านั้น ในการคัดเลือกตัวละครเด็กนั้นผู้ประสานงานการผลิตอาศัยวิธีการดังนี้ คือ

1. คัดเลือกตัวละครเด็กผ่านทางโรงเรียน ในกรณีที่เรื่องที่จะถ่ายทำเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับกิจกรรมของเด็กโดยตรง ผู้ประสานงานการผลิตจะติดต่อโรงเรียนเพื่อขอให้คุณครูช่วยเหลือแนะนำเด็กนักเรียน จากนั้นจะคัดเลือกเด็กตามหลักเกณฑ์ 3 ข้อข้างต้นโดยอาจจะเลือกใช้การเล่นเกมส์ต่างๆเพื่อทดสอบไหวพริบ หรือชักชวนเด็กๆพูดคุยถึงเรื่องราวต่างๆในหมู่บ้านเพื่อทดสอบภูมิความรู้และความกล้าแสดงออก เป็นต้น

2. ผู้เป็นต้นเรื่องแนะนำ ในกรณีที่เรื่องที่จะถ่ายทำเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมหรือเป็นเรื่องเฉพาะของครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง ต้นเรื่องมักจะแนะนำลูกหลานของตนแก่ผู้ผลิตรายการ ซึ่งเป็นการช่วยประหยัดเวลาแก่คณะผู้ผลิตได้มาก

สำหรับการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องการหีบอ้อยแป็บโบราณนั้น แหล่งข่าวได้แจ้งแก่ผู้สำรวจข้อมูลว่าในปัจจุบันนี้ไม่มีใครใช้การหีบอ้อยด้วยแรงงานสัตว์แบบโบราณ แต่เปลี่ยนเป็นการใช้เครื่องยนต์แทน เมื่อได้ทราบเช่นนั้นผู้สำรวจข้อมูลจึงตัดสินใจยกเลิกการถ่ายทำเรื่องนี้ไป เพราะขัดกับแนวคิดของรายการที่เน้นการพึ่งพาธรรมชาติ ดังนั้นผู้สำรวจข้อมูลจึงจำเป็นต้องแจ้งให้ผู้อำนวยการผลิตฯ ได้ทราบ และเมื่อผู้อำนวยการผลิตฯ ได้ทราบว่าต้องยกเลิกการถ่ายทำไปเรื่องหนึ่งจึงยืนยันให้ผู้สำรวจข้อมูลหาข้อมูลต่อไปเพราะต้องการจะถ่ายทำรายการให้ได้ 2

ตอนในจังหวัดสุโขทัย ผู้สำรวจข้อมูลจึงต้องออกสืบหาข้อมูลจากชาวบ้านอีกรอบหนึ่งและได้เรื่องใหม่มา คือ การตีรังมิม (ผึ้ง) ของเด็กๆ ซึ่งผู้อำนวยการผลิตฯค่อนข้างพอใจในผลงาน ดังนั้นในวันต่อมาจึงเป็นการออกหาข้อมูลเกี่ยวกับการตีรังมิมจากชาวบ้านหลายบ้าน และคัดเลือกตัวละครอีกครั้งโดยกลับไปโรงเรียนจึงได้กลุ่มเด็กประมาณ 4-5 คนที่เคยมีประสบการณ์ตีรังมิมและมีความกล้าแสดงออก นอกจากนี้เด็กๆยังแนะนำผู้สำรวจข้อมูลว่ายังมีกิจกรรมที่น่าสนใจอีก คือ การจับหนูนานในวันหยุด ผู้สำรวจข้อมูลเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจมากจึงเก็บข้อมูลไว้เสนอแก่คณะผู้ผลิตรายการที่จะตามมาสมทบ ในช่วงครึ่งวันที่เหลือผู้ประสานงานการผลิตและผู้สำรวจข้อมูลจึงใช้เวลาได้ทำความเข้าใจกับตัวละครที่จะถ่ายทำพิธีทำขวัญผึ้งอย่างคร่าวๆ เพื่อเตรียมตัวไว้ให้พร้อมสำหรับวันถ่ายทำ

จากการเข้าร่วมปฏิบัติงานสำรวจข้อมูลและสถานที่พบว่า คณะผู้ผลิตรายการทุ่งแสงตะวันจะกำหนดตารางการทำงานในช่วงสำรวจข้อมูลและสถานที่ประมาณ 2-3 วัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

วันที่ 1 ผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตติดต่อเจ้าของเรื่อง และทำความรู้จักชาวบ้าน เพื่อสืบหาข้อมูลและสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยเป็นการปูทางให้แก่คณะผู้ผลิตรายการรวมทั้งจัดหาที่พักอาศัยสำหรับคณะผู้ผลิตรายการ

วันที่ 2 เมื่อได้ข้อมูลแล้ว ผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิตปรึกษากันถึงการปรับปรุงโครงเรื่อง (plot) และกำหนดตัวละคร ดังนั้นในวันที่ 2 จึงเริ่มมองหาตัวละครที่เหมาะสมตามคุณสมบัติโดยใช้วิธีการดังกล่าวข้างต้น แล้วจึงคิดแก้ไขโครงเรื่องอีกครั้งและหากมีเวลาเหลือจะทำความรู้จักชาวบ้านในวงกว้างขึ้นเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้าน และสำรวจสถานที่ต่างๆในหมู่บ้านซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ต่อการถ่ายทำ เช่น อาจได้พบมุมสวยๆสำหรับถ่ายทำจากจบพิธีกร หรือจากเปิดเรื่อง เป็นต้น

วันที่ 3 ผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิต ทำความเข้าใจในรายละเอียดแก่ตัวละคร เช่น แฉงเวลานัดพบเพื่อถ่ายทำ สถานที่นัดพบ การแต่งกาย รวมทั้งจะอธิบายถึงวิธีการผลิตรายการให้เด็ก ๆ ได้ทราบโดยคร่าว เพื่อความสะดวกในการถ่ายทำ

จากการสังเกตการปฏิบัติงานของผู้สำรวจข้อมูลและผู้ประสานงานการผลิต ผู้วิจัยพบว่าคณะผู้ผลิตรายการทั้งสองมุ่งให้ความสำคัญกับการสำรวจข้อมูลและสถานที่เป็นอย่างมาก แม้ว่าตามแนวคิดของ Wurtzel แล้ว การกำหนดจุดตั้งกล้องและตรวจสอบเรื่องเสียงจะมีความสำคัญเท่าเทียมกับการสำรวจข้อมูลและสถานที่ก็ตาม ในจุดนี้ชี้ให้เห็นว่ารายการทุ่งแสงตะวันมีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกันไปจากแนวทฤษฎีของ Wurtzel ทั้งนี้เพราะคณะผู้ผลิตรายการได้ปรับประยุกต์วิธีปฏิบัติตามความเหมาะสมต่างๆ

จากการพูดคุยกับผู้ประสานงานการผลิตอย่างไม่เป็นทางการ ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่าโดยสภาพการผลิตของรายการทุ่งแสงตะวันนั้น การกำหนดจุดตั้งกล้องไม่มีความจำเป็นต้องวางแผน ผู้ประสานงานการผลิตมีหน้าที่เพียงศึกษาสถานที่ (location) เพื่อนำมาใช้กำหนดฉากต่างๆที่ควรมีและในวันถ่ายทำช่างภาพจะเป็นผู้เลือกกำหนดจุดตั้งกล้องด้วยตนเอง

ส่วนในด้านเสียงนั้นผู้ประสานงานการผลิตกล่าวว่า โดยส่วนใหญ่จะไม่มีปัญหาใดๆเกิดขึ้นมากนัก เพราะโดยสภาพของรายการแล้วเสียงบรรยากาศ (Atmosphere Sound) มีบทบาทช่วยเพิ่มความเหมือนจริงให้แก่รายการได้ อย่างไรก็ตามในบางครั้งเรื่องที่ถ่ายทำเป็นงานประเพณีหรือพิธีต่างๆที่มีดนตรีประกอบเพื่อความสนุกสนาน ผู้ประสานงานจะแจ้งให้พิธีกรได้ทราบเพื่อหลีกเลี่ยงบทพูด โดยอาจจะให้ใช้การบรรยายแทน และแม้ว่าพิธีกรจะไม่มีบทพูดในส่วนนี้แต่ผู้ชมจะได้เห็นภาพพิธีกรอยู่ร่วมในเหตุการณ์นั้น ๆ หรือบางครั้งอาจจัดฉากให้พิธีกรมีบทพูดโดยมีเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นเป็นฉากหลัง (Background) ตามแต่สถานการณ์ โดยส่วนใหญ่จะเป็นบทพูดกับตัวละครเล็กๆน้อยๆ

ขั้นที่ 3. การประชุมเพื่อผลิตรายการ

เนื่องจากในขั้นการสำรวจข้อมูลและสถานที่นั้น เป็นการปฏิบัติงาน โดยลำพังของผู้ประสานงานการผลิตและผู้สำรวจข้อมูล ดังนั้นก่อนจะเข้าสู่ขั้นตอนการถ่ายทำรายการจึงจำเป็นต้องจัดประชุมคณะผู้ผลิตรายการอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า “การประชุมเพื่อผลิตรายการ” เพื่อเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆให้แก่ขั้นตอนการถ่ายที่จะเกิดขึ้นต่อไป ซึ่งคุณมนตรี ศิริธรรมปิติ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

... เราจะประชุมทุกครั้งก่อนการถ่ายทำ เพื่อเช็ค แล้วก็ให้ทุกคนเข้าใจตรงกันด้วยว่าจะทำอะไร ถ้าไม่ประชุมเดี๋ยวถ่ายตรงนี้คนไม่รู้ คนนี้ไม่รู้ก็ยุ่งไปหมด ไม่รู้ว่าใครจะฟังใคร ก็ตกลงรับรู้ร่วมกัน แล้วก็จกกันไว้ก็ไม่มีปัญหา

ขั้นตอนการประชุมเพื่อการผลิตนี้จะดำเนินขึ้น เมื่อคณะผู้ผลิตรายการที่เลืือติดตามไปสมทบ ณ สถานที่ถ่ายทำ ในการประชุมผู้สำรวจข้อมูลจะมีหน้าที่รายงานข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่จะการถ่ายทำโดยละเอียด จากนั้นผู้ประสานงานการผลิตจะรับช่วงอธิบายโครงเรื่องว่าจะนำเสนอออกมาอย่างไร ตัวละครคือใคร เป็นอย่างไร ผู้ประสานงานการผลิตได้จัดเตรียมอะไร ไปบ้างแล้ว และแจ้งให้ทราบว่าคณะผู้ผลิตรายการจะต้องเริ่มถ่ายทำในวันใด เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้นผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการประชุมเพื่อการผลิตเรื่อง "พิธีเผาหลวงพ่อเจ้า" ของชาว อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ ซึ่งจัดประชุมเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2538 สรุปได้ดังนี้

เริ่มต้นการประชุม ผู้สำรวจข้อมูลรายงานถึงที่มาของพิธีกรรมว่าเกิดจากความเชื่อของชาวบ้านว่า พระพุทธเจ้ามีความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์ ดังนั้นในฤดูหนาวชาวบ้านจะจัดพิธีเผาหลวงพ่อ (หิน) เพื่อให้พระพุทธเจ้าอบอุ่น โดยพิธีจะกระทำในวันที่อากาศหนาวที่สุด ซึ่งปีนี้ตรงกับวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2538 ในพิธีนี้ชาวบ้านจะไปตัดพินตามชายป่า โดยเลือกตัดเฉพาะไม้ที่มีหนามและไม้ที่มีกลิ่นหอม จากนั้นจะนำไม้มาเหลาเปลือกออกและตากแดดประมาณ 10 วัน จากนั้นเมื่อถึงกำหนดแล้วจะนำพินเหล่านั้นมากองรวมกันที่ลานวัดเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับประกอบพิธี ในวันพิธีสามเณรจะแบ่งไม้ส่วนหนึ่งมาจากกองพินที่ชาวบ้านจัดเรียงไว้มาถวายแด่พระประธานเป็นการแจ้งให้ทราบว่าจะเริ่มพิธี จากนั้นจะนำไม้ส่วนนั้นมารวมกันที่กองพินเช่นเดิมจึงเริ่มพิธีจุดไฟเผาหลวงพ่อ

หลังจากจบการอธิบายถึงข้อมูลแล้ว ผู้ประสานงานการผลิตจะรับหน้าที่อธิบายถึงโครงเรื่อง (plot) สถานที่ถ่ายทำและตัวละคร สำหรับการถ่ายทำเรื่องนี้จะใช้ตัวละครเด็ก 2 คน เป็นผู้ดำเนินเรื่องและมีผู้สูงอายุอีก 2 คนเป็นผู้ร่วมรายการ โดยที่ผู้สูงอายุคนหนึ่งเป็นญาติของเด็ก ส่วนอีกคนหนึ่งเป็นคนเก่าคนแก่ของหมู่บ้านและเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ส่วนสถานที่นั้นจะใช้สถานที่หลัก 3 แห่ง คือ บริเวณวัด บริเวณชายป่า และบ้านของตัวละคร

เนื่องจากรายการทุ่งแสงตะวันแบ่งการนำเสนอเรื่องในแต่ละตอนออกเป็น 3 ช่วง มีโฆษณาสั้น 2 ครั้ง ดังนั้นผู้ประสานงานการผลิตจึงกำหนดเนื้อหา แบ่งออกเป็น 3 ส่วน โดย

เนื้อหาแต่ละช่วงจะประกอบด้วยฉากหลายฉาก ซึ่งคำว่า 'ฉาก' ในที่นี้หมายถึง สถานที่ ตัวละคร และสถานการณ์ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือทั้ง 3 สิ่งจะถือว่าเป็นฉากใหม่ เช่น ตัวละครตัวเดิม พูดคุยกันเรื่องเดิมแต่เปลี่ยนสถานที่ไปนับเป็นอีกหนึ่งฉาก ดังนั้นในโครงเรื่องหนึ่งอาจจะมีตั้งแต่ 10 ฉากขึ้นไป ซึ่งจากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้ประสานงานการผลิตทำให้ได้ทราบว่า การจัดแบ่งเนื้อหาในแต่ละช่วงจะประกอบด้วยฉากย่อยๆ ตามความเหมาะสม ดังนี้

ช่วงที่ 1 แนะนำสถานที่ แนะนำตัวละคร โดยพิธีกรจะเกริ่นให้ผู้ชมได้รู้จักสถานที่ว่าถ่ายทำที่ใดและอยู่ในจังหวัดใด ตัวละครเป็นใครเพื่อนำสู่เรื่องที่จะนำเสนอต่อไป

ช่วงที่ 2 เข้าสู่เนื้อหาจะเพิ่มความเข้มข้นมากขึ้น ว่ารายละเอียดจะเป็นอย่างไร จะเกิดอะไรขึ้นและมีความสำคัญอย่างไร

ช่วงที่ 3 จะเป็นเพลงประกอบคอน ให้ผ่อนคลายเพราะช่วงที่ 2 จะมีข้อมูลมาก ในช่วงที่ 3 จึงเป็นการนำเสนอภาพต่างๆที่สวยงามประกอบเพลงให้ผู้ชมผ่อนคลายเพื่อจะนำไปสู่จุดจบอย่างสมบูรณ์

จากการสังเกตการณ์ในการประชุมเพื่อการผลิตพิธีเสาชลวรพระเจ้า ผู้วิจัยพบว่าผู้ประสานงานการผลิตจัดแบ่งเนื้อหาที่จะนำเสนอเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 พิธีกรแนะนำตัวละคร และพูดคุยถึงที่มาของพิธีเสาชลวรพระเจ้า จากนั้นตัวละครเด็ก 2 คน พาพิธีกรไปหาพิน โดยมีผู้สูงอายุที่เป็นญาติของเด็กร่วมไปด้วยในฐานะผู้รู้เรื่องไม้สำหรับใช้ประกอบพิธี

ช่วงที่ 2 ภาพชาวบ้านกำลังตากไม้พินตามชายคาบ้าน และนำไม้พินไปกองที่ลานวัดเตรียมทำพิธี

ช่วงที่ 3 ภาพการประกอบพิธีถวายหลวงพระเจ้านำเสนอพร้อมกับเพลงประจำคอน

เมื่อผู้ประสานงานการผลิตอธิบายจบแล้ว ผู้อำนวยการผลิตจะสอบถามความคิดเห็น คณะผู้ผลิตรายการ โดยเฉพาะช่างภาพว่าสามารถจะถ่ายทำได้หรือไม่ ภาพที่ออกมาจะเป็น เช่นไร การประชุมเพื่อการผลิตนี้จะดำเนินไปในลักษณะการหารือร่วมกัน ดังตัวอย่างบทสนทนาที่เกิดขึ้นในช่วงการประชุมเพื่อการผลิตเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2538 ดังนี้

- ผู้ประสานงานการผลิต ฉากแรกจะให้เด็กพาพิธีกรไปหาพิน โดยมีพ่ออยู่ไปด้วยในฐานะผู้รู้เรื่องไม้ มีตัวละครเด็ก 2 คน
- ผู้อำนวยการผลิต ขอเด็กคนเดียวนะ กลัวตัวละครจะเยอะไป
- ผู้ประสานงานการผลิต คงต้องใช้ 2 คน เพราะเด็กเป็นเพื่อนสนิทกันมาเป็นคู่จะได้ไม่เซ็งกล้อง เบรก (ช่วง) ที่ 2 จะเห็นคนตากไม้ ชาวบ้านรวบรวมไม้ไปเรียงเป็นพินแล้วเบรก(ช่วง)ที่ 3 ก็เผาไม้
- ผู้อำนวยการผลิต น่าจะเปิดเรื่องที่วัดจะได้สื่อว่าเป็นเรื่องของวัด แล้วจะได้เห็นจากพระเณร ส่วนพิธีกรจะคุยกับเด็กๆว่าอากาศหนาวแล้วเป็นอย่างไร
- ช่างภาพ ควรจะคุยกับเด็กตอนกลางคืน เป็นการเปิดฉากแล้วตัดภาพตอนเช้าครูเดินไปหาพินเดินผ่านวัด
- ผู้อำนวยการผลิต เห็นด้วย เปิดเรื่องที่มีการนั่งคุยแล้วตอนเช้าไปหาพินกลางสายหมอก
- ช่างภาพ เบรกแรกเป็นการคุย แล้วต่อภาพกำลังจะเดินไปหาไม้ เบรกที่ 2 ไปหาไม้ตัดไม้แล้วจบ
- ผู้อำนวยการผลิต กลัวว่าจะน่าเบื่อ มันนิ่งเกินไป
- ช่างภาพ ก็คุยกันก่อนไปหาไม้ แล้วตัดภาพบรรยากาศหมู่บ้านยามเช้า
- ผู้อำนวยการผลิต น่าจะเดินผ่านวัด เห็นบรรยากาศแล้วเห็นพระและเณร แล้วค่อยเดินตัดฉากไปหาพินแล้วต่อเรื่องอะไรดี
- ผู้ประสานงานการผลิต ก่อนไปหาพินควรเห็นบ้านคนด้วย
- ช่างภาพ ควรหาพินก่อนแล้วกลับ ผ่านบ้านอื่นๆเห็นเขาตากพินไว้
- ผู้ประสานงานการผลิต เบรก(ช่วง) ที่ 3 ตัดข้ามวันเห็นชาวกำลังขนพินไปกองที่วัดเตรียมพิธี
- ผู้อำนวยการผลิต จะคุยเรื่องชนิดของไม้ได้อย่างไร
- ผู้ประสานงานการผลิต คุยตอนไปตัดไม้และตอนกองไม้ที่วัด คุยว่าเรื่องนี้เป็นมาอย่างไร
- ผู้อำนวยการผลิต น่าจะคุยต่อว่าคนจะมาเยอะไหม อธิบายพิธีคร่าวๆ เพราะมันมีดกลัวถ่ายภาพไม่เห็น

ผู้ประสานงานการผลิต	แก่นิ่งคูพิริเฒ่า
ผู้อำนวยการผลิต	คงจะได้ภาพกองหิน ชาวบ้านแล้วเด็กๆซึ่งอาจจะมาเพราะชอบ ทุ่งแสงตะวัน แต่จะไม่มีการต้อนรับเด็กมา ต้องสมัครใจ
ช่างภาพ	วันที่ 14 ถ่ายเขอะไหม
ผู้ประสานงานการผลิต	7.30 น. ไปตัดฟัน และช่วงบ่ายถึงเย็นถ่ายจากเดินกลับมาหมู่บ้าน
ช่างภาพ	แสดงว่าพรุ่งนี้ (13 มค.) ถ่ายทำกลางคืนได้ อยากรู้ภาพคุยแล้ว กลางวันออกจากปาก จะได้เห็นว่าหนาวมาก
ผู้ประสานงานการผลิต	เอาไว้ถ่ายตอนเช้า 14 มค. ก็ได้ ก่อนไปตัดฟัน
ผู้อำนวยการผลิต	ขอสรุปนัดเวลาถ่ายทำก่อน ดกลงพรุ่งนี้ (13 มค.) เดินดูสถานที่ (location) ทำความรู้จักตัวละครและชาวบ้าน แล้วออกถ่ายจากตัดฟัน จากเดินกลับมาหมู่บ้าน เห็นภาพชาวบ้านตากไม้อยู่ วันที่ 14 ตอนเช้า ตี 4 ถ่ายจากเปิดพิธีกรคุยกับเด็กๆ แล้วต่อยจากทำขนมงาน दानข้าวใหม่เลย พอบ่าย 3 โมงก็ถ่ายจากชาวบ้านขนฟืนมากองที่วัด เตรียมพิธี วันที่ 15 เริ่มตอนตี 4 ถ่ายจากพิธีเฒ่าแล้วต่อยพิธีदान ข้าวใหม่ พอสายๆก็ตามชาวบ้านไปถ่ายจากชาวบ้านदानข้าวใหม่ให้ พ่อแม่ คงจะถ่ายเสร็จตอนสายๆเลย แล้วเพลงคงจะไม่มันนะ มี เสียงชาวค้ออย่างไรบ้าง
ผู้ประสานงานการผลิต	ก็แค่เสียงไฟแตก เขาไม่มีขบวนแห่อะไร ไม่มีกลอง
ช่างภาพ	มีเพลงก็ได้ ถ้าไม่ทันก็ใช้ทำนองเก่า แล้วใส่เนื้อร้องใหม่
ผู้อำนวยการผลิต	ถ้าจะใส่เพลง ต้องใส่ช่วงพิธีกรรมไซ้ไหม เดี่ยวค่อยคิดกัน
ผู้สำรวจข้อมูล	ดกลง เรื่องนี้มี 3 วัน พิธีกรต้องใส่ 3 ชุด ชุดแรกใส่ถ่ายจากเปิด และเดินหาฟืน ชุด 2 ใส่ถ่ายชาวบ้านเอาฟืนมากองที่วัด ชุดที่ 3 ใส่ ช่วงทำพิธีวันที่ 15 (15 มกราคม 2538)

ลักษณะการประชุมเพื่อการผลิตนี้ จะดำเนินต่อไปจนกว่าคณะผู้ผลิตรายการจะเกิด
ความเข้าใจร่วมกัน จากการสังเกตพอจะสรุปรายละเอียดในการประชุมได้ดังนี้

1. สรุปเนื้อหาโดยย่อเพื่อความเข้าใจร่วมกัน โดยผู้สำรวจข้อมูลเป็นผู้สรุป

2. สรุปแนวคิดที่ต้องการนำเสนอ (concept) ในประเด็นนั้นๆ โดยคณะผู้ผลิตรายการ ร่วมกันปรึกษาและเสนอแนะ

3. วางโครงเรื่อง และฉากต่างๆ รวมถึงภาพสำคัญที่ควรมี

4. พิจารณาตัวละคร ที่คัดเลือกไว้ โดยคณะผู้ผลิตรายการจะปรึกษาร่วมกัน

5. กำหนดรายละเอียดด้านสถานที่ (location) และ แสง (light)

6. กำหนดตารางการถ่ายทำแต่ละฉากโดยละเอียด

ในช่วงท้ายของการประชุมเพื่อการผลิต คณะผู้ผลิตรายการจะได้รับข้อสรุปเกี่ยวกับการถ่ายทำ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่าง โครงเรื่องที่ใช้สำหรับการถ่ายทำเรื่องพิธีทำขวัญผึ้ง อ.ศิริมาศ จ. สุโขทัยดังนี้

โครงเรื่องการถ่ายทำพิธีทำขวัญผึ้ง

1. บทเปิดพิธีกร

2. ไตเติล ใช้ Quick cut ส่วนต่างๆของคันขาง (คันไม้ที่ผึ้งหลวงจะทำรัง) 10 shot

3. ฉากได้คันขาง พิธีกรพูดคุยกับเด็กๆ

คำถาม - คันขางนี้อยู่นานหรือยัง

- วันทำพิธี คันขางนี้จะใช้ทำอะไร

- มีขนมเครื่องเช่นอะไรในพิธี

4. ฉากบรรยายภาพการทำขนมแดงกา - พิธีกรใช้บทบรรยาย

5. ฉากพิธีกรและเด็กเดินเข้าได้ดูบ้าน ทักทายแม่เด็ก

คำถาม - ขนมแดงกาทำอะไร มีส่วนผสมอะไร ใช้ภาพ insert

- ทำไมต้องใช้ขนมแดงกา

6. ฉากเตรียมสถานที่ทำพิธี พิธีกรคุยกับลุงฉลอง (คนนำสวด)

คำถาม - ประวัตความเป็นมาของพิธีขวัญผึ้ง

- มีการเล่นอะไรในพิธี

7. จากชาวบ้านนำของเช่น ไหว้มาวางใต้คันขาง วางรังผึ้งหลวงไว้ที่คันขางและรังผึ้งขนาดเล็ก(ขนมแดงงา) ตามคันไม้รอบๆคันขาง

8. จากลุงฉลองสวดทำพิธี เห็นภาพชาวบ้านและเด็กๆมาร่วมพิธี

9. จากการละเล่นพ่อผึ้ง แม่ผึ้ง เด็กๆเป็นลูกผึ้ง เห็นภาพพิธีกรรมและตัวละครร่วมเล่นด้วย

10. จากสาริตติรังผึ้ง

11. จากการละเล่นขโมยผึ้ง ภาพเด็กๆขโมยรังผึ้งและถูกจับลงโทษ

12. จากบรรยากาศงานพิธีทั้งหมด และเห็นประตูกิษทั้ง 8 รอบคันขาง

13. จากพิธีกรรมคุยกับเด็กๆ ในตอนจบ

คำถาม - พิธีสนุกไหม ในปีต่อไปจะมาร่วมพิธีไหม

- ทราบหรือไม่ว่าทำไมชาวบ้านจึงเลิกอาชีพตีรังผึ้ง

- ปิดท้ายด้วยแนวคิดในประเด็น คือ ป่าไม้หมดไปเพราะฝีมือมนุษย์

ทำให้คันไม้ แมลง และผึ้งไม่มาอาศัยในป่าแห่งนี้ ชาวบ้านจึงต้องจัดพิธีขวัญผึ้งเพื่อเรียกผึ้งให้มาทำรังและเพื่อแสดงให้เห็นความผูกพันและวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ

14. ขึ้นข้อความขอบคุณ (credit line)

แหล่งข้อมูล : คุณเจริญกุล เฉลียวเกรียงไกร. ฝ่ายประสานงานการผลิต, รายการ
ทุ่งแสงตะวัน บริษัทป่าใหญ่ครีเอชัน จำกัด

จากการสังเกตการณ์ในภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่าโครงเรื่องสำหรับการถ่ายทำนี้มีความสำคัญต่อการกระบวนการผลิตรายการทุ่งแสงตะวันเป็นอย่างมาก เพราะคณะผู้ผลิตรายการจะใช้โครงเรื่องดังกล่าวแทนบทโทรทัศน์ เนื่องจากในขั้นตอนนี้จะ ไม่มีการเขียนบทโทรทัศน์และการถ่ายทำรายการจะดำเนินไปโดยอาศัยเพียงโครงเรื่องการทำที่ได้จากการประชุมเพื่อการผลิต

เมื่อเสร็จสิ้นการประชุม ผู้ประสานงานการผลิตและผู้สำรวจข้อมูลจะนำคณะผู้ผลิตรายการออกสำรวจสถานที่ในวันรุ่งขึ้น ซึ่งในการสำรวจสถานที่จะมีประโยชน์ คือ

1. พิธีกรรมมีโอกาสสร้างทำความรู้จักชาวบ้านและความคุ้นเคยกับตัวละครเด็ก พุดคุยกับเด็กถึงเรื่องที่จะถ่ายทำเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการถ่ายทำ

2. ช่างภาพมีโอกาสสำรวจสถานที่ประกอบการตัดสินใจว่า จะเลือกถ่ายภาพในมุมใด เพราะในการประชุมเพื่อการผลิตนั้น ผู้ประสานการผลิตรายงานรายละเอียดถึงสถานที่เท่าที่จำเป็น การได้สำรวจสถานที่ก่อนจะช่วยให้ช่างภาพได้เห็นภาพจริง และสามารถตัดสินใจในขณะที่ถ่ายทำ ได้ดีขึ้น

ในบางครั้งคณะผู้ผลิตรายการอาจไม่มีเวลามากพอที่จะสำรวจสถานที่ เพราะตาม มาสมทบในเวลากระชั้นชิด ช่างภาพและผู้อำนวยความสะดวกจะให้ความไว้วางใจในการตัดสินใจ ของผู้ประสานงานการผลิตและผู้สำรวจข้อมูล ดำเนินการถ่ายทำโดยอาศัยข้อมูลจากการประชุม เพื่อการผลิตเท่านั้น

ขั้นตอนที่ 4. การเตรียมการผลิต

จากการศึกษาลักษณะการปฏิบัติงานผลิตรายการทุ่งแสงตะวันในขั้นเตรียมการผลิตพบว่า คณะผู้ผลิตรายการมีวิธีปฏิบัติที่เป็นไปอย่างง่ายๆ นั่นคือ ในการถ่ายทำรายการทุ่งแสงตะวัน คณะผู้ผลิตรายการจะแบ่งการถ่ายทำออกเป็นฉากๆ ดังนั้นในการเตรียมการผลิตจึงจะกระทำขึ้น ทีละฉากที่กำหนดไว้และจะถ่ายทำทันที จากนั้นจึงจะย้ายไปยังฉากต่อไปและจะเริ่มดำเนินการจัด เตรียมการถ่ายทำใหม่ครบทุกฉากที่กำหนดไว้

เมื่อคณะผู้ผลิตรายการเดินทางมาถึงสถานที่ถ่ายทำแล้ว จะแยกย้ายกันจัดเตรียมสิ่งต่างๆ ให้พร้อมสำหรับการถ่ายทำ ช่างภาพและผู้ช่วยช่างภาพคิดตั้งอุปกรณ์ในมุมที่เหมาะสม สำหรับ ตำแหน่งผู้ช่วยช่างภาพของรายการทุ่งแสงตะวันนั้น ผู้วิจัยพบว่ามีความแตกต่างจากตำแหน่ง ผู้ช่วยช่างภาพโดยทั่วไป นั่นคือ ผู้ช่วยช่างภาพของรายการทุ่งแสงตะวันจะทำหน้าที่หลัก คือ เป็นผู้ขนย้ายอุปกรณ์การถ่ายทำ และไม่มีความรู้เรื่องกล้องและการถ่ายภาพ ดังนั้นผู้ช่วยช่างภาพ สำหรับรายการทุ่งแสงตะวันจึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการถ่ายทำแต่อย่างใด นอกจากนี้จะมีหน้าที่ ช่วยดูแลความปลอดภัยของคณะผู้ผลิตรายการและช่วยจัดเตรียมเสบียงอาหารเป็นบางครั้ง

ในการผลิตรายการทุ่งแสงตะวันนั้นมีลักษณะพิเศษ คือ จะไม่มีผู้กำกับรายการ (director) มาควบคุมการถ่ายทำ ดังนั้นอำนาจการตัดสินใจในขณะที่เตรียมการผลิตและถ่ายทำ รายการจึงขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของช่างภาพซึ่งได้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยความสะดวกอีกด้วย ส่วนผู้ประสานงานการผลิตจัดเตรียมติดต่อตัวละครและเจ้าของสถานที่ พิธีกรจะรับช่วงเข้าพูด

คุยกับตัวละครเพื่อสร้างความสนิทสนม ผู้สำรวจข้อมูลจะจัดการติดไมโครโฟนให้ตัวละครและ เนื่องจากการถ่ายทำรายการใช้กล้องโทรทัศน์เพียง 1 ตัว (Single Camera Technique) ดังนั้น ไมโครโฟนจึงสามารถใช้ได้ 1 ตัวเช่นกัน (Hidden lavalier Microphone) ลักษณะการติด ไมโครโฟนจึงจะติดสลับไปมาระหว่างตัวละครที่ต้องร่วมสนทนากับพิธีกร ดังนั้นพิธีกรจึงได้ แบ่งคำถามออกเป็นช่วงๆ เพื่อให้ถ่ายทำได้สะดวก และในขณะที่ถ่ายทำพิธีกรจะเพิ่มระดับเสียง เพื่อปรับให้อยู่ในระดับที่ไม่แตกต่างจากเสียงของตัวละครมากนัก ทั้งนี้พิธีกรได้อาศัยไมโครโฟน ที่ติดอยู่กับกล้องโทรทัศน์ช่วยอีกทางหนึ่ง เมื่อพิธีกรได้อธิบายให้ตัวละครเข้าใจถึงลักษณะ การถ่ายทำแล้ว พิธีกรจะสอบถามช่างภาพว่าในฉากที่จะถ่ายทำนั้นช่างภาพจะใช้ภาพในขนาดใด ที่เป็นเช่นนี้เพราะการถ่ายทำรายการจะไม่มีบทโทรทัศน์ หากต้องการทราบขนาดภาพ หรือ ตำแหน่งการถ่ายทำจึงต้องสอบถามจากช่างภาพซึ่งจะเป็นผู้กำหนดจุดตั้งกล้อง (Camera Blocking) การได้ทราบขนาดภาพและกรอบภาพจะทำให้พิธีกรสามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของตัวละคร ได้ถูกต้องตามที่ช่างภาพกำหนดไว้

ตามแนวคิดของ Wurtzel แล้วในขั้นเตรียมการผลิตนี้ ผู้กำกับรายการจะมีบทบาท อย่างมากในการควบคุมการผลิตและเป็นผู้สั่งฝึกซ้อมกล้อง แต่สำหรับการผลิตรายการ หุ่นแสดงตะวันตกแล้วการถ่ายทำจะดำเนินไปโดยบทบาทของช่างภาพและพิธีกร นั่นคือ เมื่อตัวละคร พร้อม สถานที่พร้อม ช่างภาพติดตั้งกล้องเรียบร้อยและพิธีกรพร้อม ช่างภาพจะสั่งให้พิธีกร และตัวละครเข้าฉากและเริ่มลองจับภาพตัวละครแต่ละคนเพื่อตรวจสอบสี ความคมชัด มุมกล้อง และเสียง ในระหว่างนี้พิธีกรซักซ้อมตัวละครโดยตั้งคำถามให้ตัวละครได้ทดลองตอบ พิธีกรจะ นัดแนะตัวละครว่าคำตอบใดดีและขอให้ตอบเช่นนี้อีกครั้งเมื่อถูกถาม เมื่อช่างภาพทดลองจับ ภาพแล้วจะตรวจสอบภาพจากจอแสดงภาพ (monitor) หากมุมไม่ดีจะสั่งให้ตัวละครปรับท่าทาง หรืออาจจะปรับจุดตั้งกล้องใหม่ เมื่อพร้อมจะสั่งถ่ายทำพิธีกรจะสอบถามช่างภาพว่าจะถ่ายภาพ ขนาดใดแล้วจึงไปอธิบายให้ตัวละครทราบว่าควรวางตัวอย่างไร จากนั้นเมื่อเริ่มถ่ายทำพิธีกรจะ ถามคำถามตัวละครซ้ำ 2-3 รอบแต่เปลี่ยนคำพูดไม่ซ้ำคำเดิมเพื่อให้ช่างภาพได้เก็บภาพหลายมุม และเพื่อให้ตัวละครพัฒนาคำตอบ ในระหว่างที่พิธีกรตั้งคำถามซ้ำนี้ช่างภาพนอกจากจะเปลี่ยนมุม กล้องแล้ว พิธีกรอาจจะเปลี่ยนไมโครโฟนไปติดอีกตัวละครหนึ่งเพื่อให้มีโอกาสดำเนินคำถาม ในการถ่ายทำแต่ละฉากพิธีกรจะถามคำถามที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ถ่ายทำในหลายแนวคำถาม เพื่อ เก็บไว้ให้เลือกเมื่อตัดต่อรายการ(edit) ช่างภาพจะจับภาพตามความสำคัญของตัวละคร โดยตัว ละครใดตอบคำถามจะจับภาพแบบมุมใกล้ เมื่อพิธีกรพูดกับตัวละครโดยรวมจะจับภาพแบบมุม กว้างให้เห็นตัวละครทุกคน แต่ช่างภาพจะไม่ทราบล่วงหน้าว่าพิธีกรจะถามคำถามตัวละครใด

ต่อไป การจับภาพตัวละครจึงต้องรอฟังคำถามของพิธีกรก่อน พิธีกรก็เช่นกันจะไม่ทราบว่าจะต้องจับภาพขนาดใด ในขณะที่ทดสอบจับภาพพิธีกรจึงต้องคอยสอบถามช่างภาพทุกครั้ง

จากการสังเกตของผู้วิจัยในขณะที่ร่วมอยู่ในการถ่ายทำรายการ พบว่าการฝึกซ้อมกล้องเพื่อเตรียมการถ่ายทำนี้ ช่างภาพจะเลือกใช้ภาพอยู่ 3 ขนาด คือ

1. Long Shot เพื่อใช้ในการเริ่มเปิดฉาก เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีการเคลื่อนไหวในภาพจากฉากหนึ่งไปสู่อีกฉากหนึ่ง หรือเพื่อแสดงให้เห็นว่าในฉากนี้มีรายละเอียดอย่างไร บรรยากาศเป็นเช่นไร มีตัวละครกี่ตัว ฉากหลังเป็นอย่างไร มีจุดน่าสังเกตอะไร

2. Medium Shot จะเป็นขนาดภาพที่ใช้มากที่สุด โดยเฉพาะในช่วงบทสนทนา ขณะซ้อมกล้องเพื่อเตรียมถ่ายทำพิธีกรและตัวละครจะเข้าประจำในจุดถ่ายทำ และพิธีกรจะใช้เวลาในช่วงเตรียมการผลิตนี้พูดคุยกับตัวละคร ชักถามคำตอบและจัดลำดับการตอบคำถามให้ตัวละครแต่ละตัวเป็นเสมือนการซ้อมแห้ง ช่างภาพจึงใช้โอกาสนี้ทดสอบมุมกล้องและจะทดลองจับภาพของตัวละครแต่ละตัว และในบางครั้งช่างภาพจะถือโอกาสนี้ถ่ายทำจริงเพราะในเวลาช่วงนั้นตัวละครอาจแสดงความคิดเห็น หรือแสดงท่าทางได้ดี หากต้องให้กระทำซ้ำอีกอาจจะทำได้ไม่ดีเท่าครั้งแรก นอกจากนี้เพราะตัวละครที่ร่วมรายการนั้นเป็นเด็กจึงมักจะไม่มีความอดทน และมักจะไม่วางใจในระบบการถ่ายทำ การฉวยโอกาสถ่ายทำขณะฝึกซ้อมเพื่อการผลิตจึงอาจเป็นวิธีที่ดีและอาจมีประโยชน์ในภายหลัง เพราะโดยมากแล้วภาพที่ได้ในลักษณะนี้มักจะมีความสดตรงข้ามกับการถ่ายทำที่ซ้ำหลายครั้ง ภาพที่ได้จะจับชัดตัวละครมีสีหน้าไม่สดชื่น

3. Close-up จะใช้ภาพขนาดนี้เพื่อผลพิเศษทางภาพ เช่น ต้องการเห็นแววตาของตัวละคร เพื่อเน้นวัตถุซึ่งถูกกล่าวถึงหรือใช้ในฉากการสาธิตสิ่งต่างๆ เป็นต้น ความถี่ในการใช้ภาพระดับนี้จะน้อยกว่าประเภทที่ 2 แต่โดยข้อดีของภาพลักษณะนี้จึงทำให้การถ่ายทำทุกครั้งจะต้องใช้ภาพขนาด Close-up ร่วมด้วยเสมอ

สำหรับการถ่ายทำในช่วงบทสนทนานั้น ช่างภาพสามารถเตรียมการผลิตได้พอสมควร พิธีกรมีช่วงหยุดพักเพื่อทบทวนคำถามที่ถ่ายทำไปแล้ว การถ่ายทำในช่วงบทสนทนานี้เมื่อช่างภาพไม่พอใจผลงานหรือพิธีกรไม่พอใจการตอบคำถาม หรือท่าทางของตัวละคร คณะผู้ผลิตรายการสามารถกลับมาเริ่มต้นใหม่ แต่มีกำหนดว่าต้องไม่ถ่ายทำซ้ำใหม่ถี่เกินไปเพราะจะทำให้

ตัวละครเกิดความเบื่อหน่ายจนไม่อาจทำอารมณ์สดชื่นได้และจะทำให้การถ่ายทำจากต่อไปยากยิ่งขึ้น แต่ในสถานการณ์บางอย่างช่างภาพและพิธีกรไม่อาจกลับมาเริ่มถ่ายทำใหม่ได้ เช่น การถ่ายทำช่วงประกอบพิธีกรรม ช่างภาพและพิธีกรจะต้องดำเนินไปตามเหตุการณ์ การฝึกซ้อมกล้องจึงไม่สามารถทำได้ ช่างภาพจึงทำได้เพียงถ่ายทำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์เท่านั้น ดังนั้นในสถานการณ์เช่นนี้ ผู้ประสานงานการผลิตจึงมีบทบาท คือ จะเป็นผู้ทบทวนให้ช่างภาพเข้าใจรายละเอียดและเนื้อหาตามท้องเรื่องอีกครั้ง และช่างภาพใช้เวลาขณะรอชาวบ้านมาร่วมพิธีทำการสำรวจสถานที่และสอบถามขั้นตอนของพิธีกรรมอีกครั้ง โดยปกติคณะผู้ผลิตรายการจะเดินทางมาเตรียมการผลิตก่อนพิธีจะเริ่มประมาณ 1 ชั่วโมง ดังนั้นระหว่างรอชาวบ้านอาจจะเก็บภาพการทำงานของชาวบ้านผู้เตรียมพิธี ในการถ่ายทำช่วงพิธีกรรมพิธีกรไม่มีบทบาทมากนักเพราะภาพที่ถ่ายจะนำไปใช้ประกอบเพลง จึงไม่ต้องมีบทพูดของพิธีกร เป็นการทำงานของช่างภาพโดยลำพัง ผู้ช่วยช่างภาพมีบทบาทเพียงช่วยยกอุปกรณ์หรือเคลื่อนย้ายอุปกรณ์การถ่ายทำ การถ่ายทำขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของช่างภาพโดยสิ้นเชิงและเมื่อถึงเวลาประกอบพิธีจะมีชาวบ้านมาร่วมพิธีจำนวนมาก การถ่ายทำจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว ช่างภาพจะทำงานอย่างหนัก ขณะที่ผู้ประสานงานการผลิตและผู้สำรวจข้อมูลเพียงแค่สังเกตการณ์เพราะไม่ทราบว่าจะช่วยเหลืออย่างไร และพิธีกรไม่สามารถเข้ามาช่วยควบคุมเหตุการณ์ได้เพราะต้องอยู่ร่วมในพิธี โดยตลอดจนจบพิธีกรรม

ตามปกติแล้วในขั้นตอนเตรียมการผลิตนี้ สำหรับการถ่ายทำรายการต่างๆโดยทั่วไป ฝ่ายฉากจะต้องจัดเตรียมความพร้อมในสถานที่ถ่ายทำ ให้แก่คณะผู้ผลิตรายการเพื่อให้การถ่ายทำดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วและราบรื่น แต่การผลิตรายการทุ่งแสงตะวันมีความมุ่งหมายจะเสนอภาพความเป็นจริงออกสู่สายตาประชาชน ดังนั้นในการถ่ายทำรายการแต่ละครั้งนั้นนอกจากจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาใดๆแล้วในส่วนของสถานที่ถ่ายทำ (location) นั้นมีสภาพเช่นไรก็จะให้ภาพออกมาเช่นนั้น จะไม่มีการตกแต่งแต่อย่างใด สภาพดังกล่าวนี้ทำให้รายการทุ่งแสงตะวันไม่จำเป็นต้องมีฝ่ายฉาก แต่จะมีผู้ประสานงานการผลิตดูแลในส่วนนี้แทน

ในเรื่องการจัดแสงเพื่อการถ่ายทำนั้น มีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากสำหรับการถ่ายทำในห้องผลิตรายการ แต่สำหรับการถ่ายทำนอกสถานที่โดยเฉพาะรายการสารคดีชุดทุ่งแสงตะวันแล้ว การจัดแสงในแต่ละฉากแทบจะไม่มีจำเป็น เพราะโดยส่วนใหญ่อาศัยแสงจากธรรมชาติ ดังนั้นทางรายการจึงได้กำหนดเวลาสำหรับการถ่ายทำไว้โดยคร่าวๆ เป็น 2 ช่วง คือ ช่วงเช้า ตั้งแต่ 7.00- 10.30 น. และช่วงบ่ายตั้งแต่ 15.00 น. - 17.00 น. ซึ่งในเวลา

ดังกล่าวจะมีขนาดแสงที่พอเหมาะแก่การถ่ายทำ การติดตั้งอุปกรณ์แสงจึงไม่จำเป็น ยกเว้นในกรณีที่ต้องถ่ายทำในช่วงเช้ามืดหรือกลางคืน เช่น พิธีกรรมต่างๆ อุปกรณ์แสงที่ผู้ผลิตจัดเตรียมไว้ คือ ตะเกียงเจ้าพายุเพราะคณะผู้ผลิตรายการเห็นว่าหากใช้ตะเกียงเจ้าพายุแล้วจะได้ปริมาณแสงที่เหมาะสมและเหมือนจริงมากกว่าการใช้แสงจากสปอตไลท์ และหากมองในแง่ของประโยชน์แล้ว การใช้ตะเกียงเจ้าพายุนับว่าช่วยลดปัญหาการขนย้ายได้ดีเพราะเป็นอุปกรณ์ที่มีขนาดเล็ก สะดวกต่อการเดินทาง ไม่จำเป็นต้องใช้ไฟฟ้าเป็นแหล่งเชื้อเพลิง จึงสามารถใช้ได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ หากใช้แสงจากสปอตไลท์แล้วอาจจะเกิดปัญหาได้ถ้าในสถานที่ถ่ายทำนั้นไม่มีไฟฟ้าใช้ และจากลักษณะรายการที่ต้องเดินทางออกถ่ายทำยังสถานที่ต่าง ๆ นั้นอาจก่อให้เกิดปัญหาต่ออุปกรณ์แสงได้ ด้วยจุดด้อยดังกล่าวนี้จึงทำให้คณะผู้ผลิตรายการตัดสินใจเลือกใช้อุปกรณ์ให้แสง คือ ตะเกียงเจ้าพายุแทน ทำให้สามารถแก้ปัญหาในเรื่องของแสงที่ต้องอาศัยกระแสไฟฟ้าจากบ้านเรือนหรือเครื่องกำเนิดไฟฟ้าได้

ในการถ่ายทำรายการทุ่งแสงตะวันนั้นนอกจากจะใช้อุปกรณ์ถ่ายภาพ คือ กล้องโทรทัศน์แล้ว จอแสดงภาพ (monitor) เป็นอุปกรณ์อีกชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็น ในช่วงฝึกซ้อมกล้องนั้น ช่างภาพจะอาศัยจอแสดงภาพในการตรวจสอบภาพว่าเป็นไปตามที่ต้องการหรือไม่ โดยส่วนใหญ่แล้วจอแสดงภาพจะใช้เมื่อถ่ายทำในฉากนิ่ง คือ ในฉากดังกล่าวมีการกำหนดทิศทาง การเคลื่อนไหวของตัวละครอย่างแน่นอน ช่างภาพสามารถกำหนดมุมกล้องและขนาดภาพได้ ในกรณีเช่นนี้ช่างภาพจะเลือกใช้อุปกรณ์ถ่ายภาพอีกชนิดหนึ่ง คือ ขาดังกล้อง ซึ่งช่วยลดภาระเรื่องการแบกน้ำหนักของกล้อง ทำให้การถ่ายทำสะดวกมากขึ้นและยังได้ภาพที่มีคุณภาพ การปรับเลนส์ (zooming) ในระดับต่าง ๆ ทำได้อย่างนุ่มนวลรวมถึงการปรับมุมกล้องไปตามวัตถุ (pan) จะกระทำได้อย่างราบรื่นไม่เกิดภาพไหว

อย่างไรก็ตามการถ่ายทำรายการทุ่งแสงตะวันในบางช่วง เช่น เกี่ยวกับพิธีกรรมหรือประเพณีต่างๆ ในสถานการณ์ดังกล่าวเหตุการณ์จะดำเนินไปอย่างรวดเร็ว การจัดเตรียมการผลิตจึงต้องเปลี่ยนแปลง หลังจากได้พูดคุยกับช่างภาพแล้วอย่างไม่เป็นทางการ ทำให้ทราบว่า การถ่ายทำเกี่ยวกับพิธีกรรมนั้นช่างภาพจะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว โดยเลือกใช้การถ่ายทำโดยใช้วิธีแบกกล้องไว้บนไหล่ (Hand-held Shot) จอแสดงภาพและขาดังกล้องจะไม่นำมาใช้กรณีนี้ เพราะทำให้เกิดความไม่คล่องตัวในการถ่ายทำ การทดสอบมุมกล้องต่างๆจะตัดออกไป แต่จะอาศัยทักษะความชำนาญของช่างภาพประกอบกับความแม่นยำ

ในข้อมูลทั้งของพิธีกรและช่างภาพมาเสริมแทน ซึ่งเท่าที่ผ่านมการถ่ายทำในลักษณะดังกล่าวเป็นไปได้ด้วยดี

ขั้นที่ 5. ขั้นตอนการผลิตรายการ

สำหรับรายการทุ่งแสงตะวันนั้นจะใช้ระบบการถ่ายทำในลักษณะการถ่ายทำนอกสถานที่ (on location) โดยใช้ระบบการบันทึกเทป (video tape recording) ในการถ่ายทำรายการทุ่งแสงตะวันมีลักษณะพิเศษ คือ ไม่มีการเขียนบทโทรทัศน์แบบสมบูรณ์เพื่อใช้ในการถ่ายทำ ซึ่งในขั้นตอนการผลิตรายการทุ่งแสงตะวันจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

5.1 การถ่ายทำตัวรายการ หมายถึง การถ่ายทำในส่วนของเนื้อเรื่องทั้งหมด ซึ่งจะปฏิบัติตามโครงเรื่องที่กำหนดไว้ในขั้นเตรียมการผลิต แต่ลำดับการถ่ายทำแต่ละฉากอาจจะไม่เรียงต่อกันตามลำดับเพราะในการประชุมเพื่อถ่ายทำนั้น ผู้ผลิตจะจัดแบ่งตารางการถ่ายทำไปตามความเหมาะสม เช่น อาจเลือกถ่ายทำฉากที่ 2 และฉากที่ 6 พร้อมๆกัน เพราะอยู่ในสถานที่ใกล้เคียงกัน และแยกถ่ายฉากที่ 3 ไว้ตอนท้ายเรื่องเพราะเป็นฉากเกี่ยวกับพิธีกรรมที่ต้องเป็นไปตามกำหนดการ ดังนั้นแม้ในโครงเรื่องอาจลำดับฉากต่างๆตามเวลาดังต้นจนจบ แต่ในขณะที่ถ่ายทำจริงคณะผู้ผลิตรายการจะแบ่งการถ่ายทำออกเป็นกลุ่มๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มอาจมีตั้งแต่ 1 ฉากเป็นต้นไป

เมื่อเริ่มการถ่ายทำ พิธีกรจะอธิบายให้ตัวละครแต่ละคนทราบว่าจะทำอะไรบ้าง เช่น พิธีกรอธิบายให้ตัวละครทราบว่า ต้องเดินออกจากมุมนี้ออกไปและทำท่าทางสนุกสนานหรือแจ้งให้ทราบว่าในระหว่างเดินพิธีกรจะมีคำถาม 2 คำถามให้ตัวละครตอบ โดยแจ้งว่าตัวละครใดจะเป็นผู้ตอบก่อนและตัวละครใดจะเป็นผู้ตอบทีหลัง เป็นต้น ช่างภาพตรวจสอบคุณภาพเสียงและจะส่งสัญญาณให้พิธีกรเริ่มบทสนทนา บางครั้งช่างภาพจะหยุดถ่ายทำแล้วเข้ามาจัดจุดยืนและท่าทางให้ตัวละครใหม่ ในช่วงถ่ายทำรายการช่างภาพและพิธีกรจะทำงานเพียง 2 คน โดยแบ่งกันรับผิดชอบหน้าที่ คือ ช่างภาพรับผิดชอบเรื่องภาพและการถ่ายทำ และพิธีกรรับผิดชอบด้านเนื้อหา เมื่อถ่ายทำแต่ละฉากจบลงแล้วต้องเปลี่ยนฉากพิธีกรจะอธิบายให้ตัวละครทราบว่าในฉากต่อไป พิธีกรจะตั้งคำถามอะไร จะพูดคุยในเรื่องใด ตัวละครจะต้องยืนจุดใด เมื่อช่างภาพเริ่มถ่ายทำพิธีกรจะนำตัวละครเข้าสู่บทสนทนาและเข้าสู่คำถามจนครบตามต้องการจึงจะแจ้งช่างภาพว่าจบคำถามแล้ว(เนื่องจากไม่มีบทโทรทัศน์) ผู้ประสานงานการผลิต

จะมีหน้าที่จดคำถามที่พิธีกรใช้และจะช่วยเสริมคำถามให้ เมื่อพิธีกรลืมหรือตกคำถามใดไป ในขณะที่ถ่ายทำพิธีกรจะทวนคำถามซ้ำ 2 - 3 ครั้ง ให้ช่างภาพมีเวลาเก็บภาพได้หลายมุม บางครั้งช่างภาพอาจเป็นผู้ขอให้พิธีกรทวนคำถามซ้ำเพราะไม่สามารถเก็บภาพได้ทัน เมื่อถ่ายทำครบทุกคำถามแล้วช่างภาพจะเริ่มถ่ายทำภาพประกอบ (insert) ต่างๆ โดยจะแจ้งให้พิธีกรทราบว่าต้องการภาพใดเพื่อว่าพิธีกรจะได้ช่วยโดยการควบคุมตัวละคร เช่น ภาพการตัดฟัน พิธีกรจะยืนอยู่ใกล้ๆ และคอยพูดคุยกับตัวละครเพื่อให้ตัวละครสามารถแสดงท่าทางไปตามธรรมชาติโดยไม่กังวลกับกล้อง หรือ ภาพมุมใกล้ (close up) ของตัวละครพิธีกรจะต้องเข้ามาพูดคุยและถามคำถามให้ตัวละครตอบใหม่อีกครั้ง ดังนั้นลักษณะการถ่ายทำรายการจึงจะถ่ายภาพในมุมกว้างก่อน แล้วจึงจะมาถ่ายภาพในมุมใกล้เป็นภาพประกอบ (insert) ในตอนท้าย

ดังได้กล่าวแล้วว่าการถ่ายทำรายการนั้นจะแบ่งออกเป็นกลุ่มจากต่างๆ กล่าวคือ ถ้าจากใดอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันจะกำหนดให้ถ่ายทำในช่วงเวลาเดียวกัน นอกจากนี้หากเป็นการมาถ่ายทำ 2 เรื่องในสถานที่เดียวกัน ดังเช่นในครั้งที่ผู้วิจัยได้ร่วมเดินทางไปกับผู้ผลิตเพื่อถ่ายทำ “พิธีเผาหลวงพระเจ้า” และ “พิธีदानข้าวใหม่” ของชาว อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นพิธีที่กระทำในวันและสถานที่เดียวกัน คณะผู้ผลิตรายการจึงได้ประชุมตกลงจัดทำตารางการถ่ายทำสลับกันไปมา ดังนี้

วันที่ 13	มกราคม 2538	(ถ่ายทำพิธีเผาหลวงพระเจ้า)	
	8.00 น.	จากตัดฟันในป่า	
	10.00 น.	จากเดินกลับหมู่บ้าน	
	16.00 น.	ทีมงานเดินดูสถานที่ถ่ายทำในวันรุ่งขึ้น	
วันที่ 14	มกราคม 2538		
	4.00 น.	จากเปิดพิธีกรคุยกับเด็ก (พิธีเผาหลวงพระเจ้า)	
	9.00 น.	จากทำขนมสำหรับพิธีदानข้าวใหม่	
	10.00 น.	จากพิธีกรคุยกับตัวละครหน้าห้องข้าว (ผู้ข้าว) (พิธีदानข้าวใหม่)	
	15.00 น.	จากพิธีกรคุยกับตัวละครในโบสถ์วัดยางหลวง (พิธีเผาหลวงพระเจ้า)	
	16.00 น.	จากของชาวบ้านนำไม้พินมากองที่วัด	เตรียมพิธีเผาหลวงพระเจ้า

วันที่ 15 มกราคม 2538

4.30 น. ฉากการประกอบพิธีเผาห้าวพระเจ้า

5.30 น. ฉากชาวบ้านเดินมาทำบุญ (พิธีदानข้าวใหม่)

6.00 น. ฉากพิธีदानข้าวใหม่

9.00 น. ฉากผูกข้อมือและไหว้พ่ออู๋ย (ผู้สูงอายุที่เป็นญาติของตัวละคร) (พิธีदानข้าวใหม่)

วันที่ 16 มกราคม 2538

8.00 น. ถ่ายภาพเนื้อเรื่องพิธีเผาห้าวพระเจ้า

9.00 น. ถ่ายภาพพิธีदानข้าวใหม่

10.00 น. ฉากห้องข้าว (พิธีदानข้าวใหม่)

18.30 น. ฉากพิธีกรอุยกับตัวละคร (พิธีदानข้าวใหม่)

วันที่ 17 มกราคม 2538

7.30น. ถ่ายทำบทเปิดพิธีกรเผาห้าวพระเจ้า และพิธีदानข้าวใหม่ ใช้สถานที่เดียวกัน

ในขั้นตอนการถ่ายทำนี้ผู้วิจัยสังเกตว่า การปฏิบัติงานของช่างภาพเป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งจากการพูดคุยกับผู้อำนวยการผลิตอย่างไม่เป็นทางการทำให้ทราบว่า สาเหตุที่การถ่ายทำรายการทุ่งแสงตะวันต้องดำเนินไปอย่างรวดเร็ว นั้น เนื่องจากว่าตัวละครในรายการทุ่งแสงตะวัน มีใช้นักแสดงอาชีพเป็นเพียงเด็กชาวบ้านที่อาศัยในท้องถิ่นนั้นและโดยธรรมชาติของเด็กแล้วจะอยู่นิ่งเฉยไม่ได้นาน ช่างภาพจำเป็นต้องเร่งการทำงานให้รวดเร็ว เพราะหากปล่อยให้ตัวละครต้องคอยนานเกินไปจะส่งผลเสียต่อการถ่ายทำรายการเป็นอย่างมาก ดังนั้นเมื่อช่างภาพได้มุกกล้องตามที่ต้องการแล้วจะถ่ายทำทันทีทำให้ตัวละครเกิดความตื่นตัว สดชื่นและไม่อายนกกล้อง

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า ในขั้นตอนการผลิตรายการนี้จำเป็นต้องอาศัยความชำนาญงานของคณะผู้ผลิตรายการทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่างภาพซึ่งต้องมีความสามารถและมีทักษะในการถ่ายทำเป็นอย่างมาก เพราะภาพที่ใช้ในรายการทุ่งแสงตะวันนั้นนอกจากจะต้องสวยงามตามธรรมชาติแล้ว ยังต้องแสดงให้เห็นถึงมุมมองที่พิเศษกว่ารายการทั่วไป ดังนั้นช่างภาพที่มีความสามารถจึงสำคัญมาก โดยเฉพาะหากช่างภาพผู้นั้นมีความรู้ในรายการที่จะถ่ายทำด้วยแล้วจะยิ่งก่อให้เกิดผลดี คือ ช่วยให้การเตรียมการผลิตรายการรวดเร็วขึ้นมาก ซึ่งที่ผ่านมารายการทุ่งแสงตะวันได้เคยใช้ระบบการเช่ากล้องโทรทัศน์จากบริษัทภายนอก โดยระบบการเช่านี้

จะมีช่างภาพมาทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทำให้ ช่างภาพของรายการทุ่งแสงตะวันจะเป็นผู้กำกับภาพและ
 ตั้งภาพในมุมต่างๆซึ่งน่าจะช่วยให้การถ่ายทำง่ายมากขึ้น แต่ปรากฏว่าระบบการเช่ากล้องนี้ไม่
 ประสบผลดีเท่าที่ควร ดังที่คุณมนตรี สิริธรรมปิติ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

...แต่ก่อนทีมกล้องจะใช้ช่างนอก จนถึงจุดหนึ่งมันไม่ไปไหนยังย้ายอยู่กับที่ คือ
 มีปัญหาเรื่องที่ว่าว่าจะเตรียมเสร็จ ภาพที่ออกมามันอืด ตัวละครเบื้อ คงเพราะประสบการณ์เขาไม่
 มีกับงานเรา เลขจูนกลืนไม่ตรงกัน ทีมกล้องพวกนี้จะผ่านการถ่ายทำหลายงานแต่พอเป็นงาน
 แบบเราแล้ว ตอนกำกับจะเหนื่อยมากไม่ได้ขำขี้ใจ ตอนนี่ก็เป็นช่างภาพเองช่วยลดขั้นตอนไป
 เยอะ ไม่ต้องรอคำสั่งถ่ายได้เลย ภาพที่ออกมาไม่อืด พิธีกรก็เหนื่อยน้อยลงไม่ต้องคอยดึงความ
 สนใจเด็ก การถ่ายเด็กเราจะเตรียมนานไม่ได้และพิธีกรต้องหลอกล้อให้เด็กลืมกล้อง ซึ่งบางที
 ถ้าต้องผ่านหลายคนแล้ววุ่นวาย จะเสียอารมณ์ภาพหมดเลย อีกอย่างถ้าคุมช่างภาพหลายๆการ
 ตัดสินใจของเขาจะไม่มีการร้องเรออย่างเดียว ไม่สร้างสรรค์ (มนตรี สิริธรรมปิติ. สัมภาษณ์,
 11 มีนาคม พ.ศ. 2538)

ในขั้นตอนการถ่ายทำนี้ บุคลากรในคณะผู้ผลิตรายการแยกปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้ คือ

1. ช่างภาพ มีหน้าที่หลัก คือ ถ่ายทำรายการและเนื่องจากทางรายการทุ่งแสงตะวัน
 ไม่มีผู้กำกับรายการ ดังนั้นในการถ่ายทำรายการช่างภาพจึงต้องทำหน้าที่คล้ายคลึงกับผู้กำกับ
 รายการ โดยช่างภาพจะเป็นผู้จัดหาจุดตั้งกล้อง (camera blocking) กำหนดกรอบการเคลื่อนไหว
 ของตัวละคร (Talent blocking) และเป็นผู้ตัดสินใจเลือกว่าในแต่ละภาพ (shot) จะใช้ขนาดภาพ
 แบบใดซึ่งกิจกรรมทั้ง 3 นั้นมีความสำคัญมาก เพราะมีผลต่อการทำให้เกิดภาพที่สวยงาม ภาพ
 มีองค์ประกอบภาพที่ดี นอกจากนี้เมื่อเสร็จสิ้นการถ่ายทำในแต่ละวันช่างภาพจะเป็นผู้ตัดสินใจ
 ว่าการถ่ายทำแต่ละครั้งใช้ได้หรือไม่ รวมทั้งยังเป็นผู้มีบทบาทต่อการติดต่ออีกด้วย โดยจะ
 เป็นผู้แนะนำว่าเมื่อติดต่อเทพรายการควรเลือกใช้ภาพใดและใช้ภาพที่ถ่ายทำในครั้งใดจะดีที่สุด

ดังนั้น เมื่อพิจารณาสภาพการปฏิบัติงานของช่างภาพในขั้นตอนการถ่ายทำจะพบว่า
 ช่างภาพมีอิสระในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องรอคำสั่งจากผู้อำนวยการผลิต เมื่อ
 ช่างภาพเห็นว่าได้มุมดี และตัวละครตอบโต้ได้ดีแล้วจะตัดสินใจถ่ายทำทันทีทำให้ภาพที่ออกมา
 มีชีวิตชีวา เป็นธรรมชาติและยังทำให้การถ่ายทำรายการดำเนินไปอย่างราบรื่น ลักษณะ

ดังกล่าวช่วยเสริมความมั่นใจในการทำงานแก่ช่างภาพ เพราะนอกจากจะเป็นผู้ที่มีฝีมือในการถ่ายทำแล้วยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสูงที่สุดในการควบคุมขั้นตอนการผลิตอีกด้วย

2. พิธีกร โดยตำแหน่งแล้วมีหน้าที่เป็นผู้อำนวยการผลิตรายการ แต่ในขั้นตอนการผลิต ผู้อำนวยการผลิตรายการจะมารับหน้าที่พิธีกร โดยจะมีหน้าที่หลัก คือ ดำเนินรายการ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่าบทบาทของพิธีกรรายการทุ่งแสงตะวันนี้ค่อนข้างจะแตกต่างจากพิธีกรรายการทั่วไป เพราะนอกจากดำเนินรายการแล้วยังมีหน้าที่กำกับตัวละคร ตั้งแต่การวางท่าทางในฉาก อธิบายทิศทางกล้องเคลื่อนไหวในฉากและท้ายสุดซึ่งเป็นจุดที่เน้น คือ ควบคุมการตอบคำถามของตัวละคร โดยในขณะที่เตรียมการถ่ายทำรายการ พิธีกรพูดคุยกับตัวละครและให้ตัวละครได้ตอบได้ และเมื่อได้คำตอบที่น่าสนใจตรงตามต้องการแล้วจะนัดแนะตัวละครให้ตอบคำถามลักษณะเช่นนี้อีกครั้งเมื่อถ่ายทำจริง และเนื่องจากตัวละครของรายการทุ่งแสงตะวันมิใช่นักแสดงอาชีพ ดังนั้นในการถ่ายทำรายการตัวละครจะแสดงอาการตื่นกลัว วิดก กังวลรวมทั้งมีความอคทนในขอบเขตที่จำกัด ดังนั้นทั้งพิธีกรและช่างภาพจำเป็นต้องทำงานอย่างเร่งรีบในลักษณะประสานกัน เท่าที่สังเกตได้ คือ มีการนัดแนะสัญญาณต่างๆ เช่น ช่างภาพอาจส่งสัญญาณมือให้ทราบว่าขณะนี้กำลังถ่ายทำอยู่ พิธีกรจะหลอกล้อหรือหันเหความสนใจของตัวละคร หรือในบางครั้งอาจทำให้ตัวละครเข้าใจผิดว่าพิธีกรกำลังชักซ้อมกับตนเอง ด้วยความสามารถพิเศษของพิธีกรนี้ทำให้ภาพที่ออกมามีความเป็นธรรมชาติ และส่งผลให้รายการทุ่งแสงตะวันสามารถผลิตรายการออกมาได้ดี

จากการสังเกตการณ์ภาคสนามในขณะที่ถ่ายทำรายการ ผู้วิจัยพบว่าพิธีกรในรายการสารคดีทุ่งแสงตะวันเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในหน้าที่ความรับผิดชอบ และสามารถทำให้ขั้นตอนการผลิตดำเนินไปได้ด้วยดีเพราะ

1) เป็นผู้ที่มีความเข้าใจขั้นตอนการผลิตอย่างดี ด้วยลักษณะของรายการประเภทสารคดี พิธีกรจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องที่จะถ่ายทำ พิธีกรที่เหมาะสมในรายการประเภทนี้จึงจำเป็นต้องมีความรู้รอบตัวสิ่งสมอยู่เพื่อเป็นฐานสำหรับต่อขยายทางความคิด นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้ที่สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีเพราะในการถ่ายทำรายการโทรทัศน์นั้น อาจเกิดความขัดข้องด้วยเหตุต่างๆจนเป็นผลให้แผนการถ่ายทำต้องปรับเปลี่ยนไป พิธีกรที่ดียังสามารถปรับตัวตามสถานการณ์ได้ ซึ่งในจุดนี้ยังเกี่ยวข้องกับพื้นฐานของพิธีกรที่ต้องมีความรู้เกี่ยวกับอุปกรณ์การถ่ายทำอย่างน้อยที่สุด คือ คุณสมบัติของไมโครโฟน เพื่อสามารถปรับ

ระดับเสียงของตนเองได้ในระดับที่เหมาะสมและคุณสมบัติของกล้องโทรทัศน์ที่สามารถจับภาพได้ในระดับใด เพื่อควบคุมการเคลื่อนไหวของผู้ร่วมรายการ ไม่ให้หลุดออกนอกกรอบภาพ (frame) โดยคุณสมบัติเหล่านี้ผู้วิจัยพบว่าพิธีกรรายการทุ่งแสงตะวันมีคุณสมบัติที่เอื้อต่อการผลิตรายการ

2) เป็นผู้ที่สามารถเข้ากับเด็กๆ ได้ดี ทำให้การแสดงออกของตัวละคร ไม่สิ้นแต่ดูเป็นธรรมชาติ

3) มีความสามารถในการใช้ภาษาท้องถิ่น จึงช่วยเพิ่มสีสันและความสมจริงให้แก่เนื้อเรื่อง เนื่องจากรายการทุ่งแสงตะวันรูปแบบการดำเนินรายการที่พิธีกรจะนำผู้ชมไปพบกับเด็กในท้องถิ่นต่างๆและร่วมสนทนากับเด็ก เพื่อดึงเนื้อหาสาระที่น่าสนใจของท้องถิ่นนั้นๆออกมาสู่ผู้ชม โดยผ่านทางบทสนทนา ความสามารถในการใช้ภาษาท้องถิ่นของพิธีกรจึงเป็นคุณสมบัติสำคัญที่พึงมี เพราะนอกจากจะช่วยเพิ่มบรรยากาศการดำเนินรายการแล้ว ยังเป็นปัจจัยเสริมให้เกิดความผูกพันในท้องถิ่น ตัวละครเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นและเกิดความใกล้ชิดสนิทสนมกับพิธีกร การพูดคุยหรือการแสดงความคิดเห็นของตัวละครจะเป็นไปอย่างธรรมชาติ

จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในขั้นตอนการผลิตรายการพบว่า พิธีกรและช่างภาพเป็นบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากพิธีกรของรายการทุ่งแสงตะวันนั้นเป็นบุคคลเดียวกันกับผู้อำนวยการผลิตฯ ดังนั้นพิธีกรจึงมีอำนาจในการควบคุมและตัดสินใจเกี่ยวกับเนื้อหาและบทสนทนาที่นำเสนอในขณะที่ถ่ายทำให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ ขณะที่ช่างภาพเป็นผู้ที่มีบทบาทสูงสุดในการควบคุมภาพทั้งหมดในขณะที่ถ่ายทำรายการ อย่างไรก็ตามเนื่องจากการถ่ายทำรายการทุ่งแสงตะวันดำเนินไปโดยไม่มีบทโทรทัศน์แบบสมบูรณ์ ทำให้บางครั้งเกิดปัญหาในการถ่ายทำได้ ดังบทสนทนาของพิธีกรต่อไปนี้

... ถ้าพี่รู้ว่าใช้ภาพอะไรอยู่ใช่ไหม พี่จะยิงคำถามเร็วเลย ภาพจะได้ไม่น่าเบื่อ และพี่เองจะได้จำได้ว่าเรามีภาพและคำถามอะไรแบบไหนบ้างแล้ว แต่ตอนนี้ปัญหาคือ พี่ไม่รู้แล้วหุคหุคมากที่จะต้องพยายามช่วยด้วยการพูดคุยกับตัวละครยืดยาวให้ (ส่วนหนึ่งในบทสนทนาระหว่างพิธีกรและช่างภาพ, 18 มกราคม 2538)

จากบทสนทนานี้จะเห็นว่าพิธีกรไม่อาจทราบได้ว่าในขณะที่ถ่ายทำนั้น ช่างภาพจับภาพตัวละครใด เลือกใช้ภาพขนาดใดหรือช่างภาพจะจับภาพทันหรือไม่ สำหรับช่างภาพนั้นก็ต้องพบความยุ่งยากเป็นบางโอกาสเช่นกัน ทั้งนี้จากการสังเกตการณ์ในขณะที่ถ่ายทำรายการผู้วิจัยพบว่าในบางครั้งช่างภาพไม่สามารถทราบได้ว่าพิธีกรจะกล่าวอะไรต่อไป หรือตั้งคำถามใดต่อไปและถามคำถามกับตัวละครใด ทำให้ช่างภาพไม่สามารถนำกล้องไปเตรียมจับภาพตัวละครดังกล่าวได้ ภาพที่ออกมาในบางครั้งจึงไม่มีทิศทาง คือ ไม่สามารถจะสื่อถึงผู้ชมได้ว่าต่อไปตัวละครใดจะมีบทบาทเป็นผู้ตอบคำถาม การถ่ายทำในหลายๆฉากจึงมักเริ่มต้นที่ภาพพิธีกรแล้วจึงจะตามด้วยภาพตัวละคร ซึ่งภาพในลักษณะเช่นนี้จะไม่สามารถจับอารมณ์ของตัวละครในช่วงตอบโต้คำถามได้ จากทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่าการถ่ายทำรายการโดยไม่มีบทโทรทัศน์แบบสมบูรณ์นั้นเหมาะสำหรับคณะผู้ผลิตรายการที่มีความชำนาญระดับสูง และมีความสามารถในระดับมืออาชีพเท่านั้น

3. ผู้ประสานงานการผลิต จากการเข้าไปร่วมสังเกตการณ์ผลิตรายการ ผู้วิจัยสามารถสรุปหน้าที่ของผู้ประสานงานการผลิตได้ดังนี้ คือ ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างคณะผู้ผลิตรายการและตัวละครในขณะที่ถ่ายทำ เมื่อเข้าสู่ช่วงการถ่ายทำรายการผู้ประสานงานการผลิตจะจัดเตรียมสถานที่และตรวจว่าตัวละครมาตามเวลาที่นัดหมายไว้หรือไม่ เมื่อตัวละครมาพร้อมกันแล้วจะอธิบายถึงลำดับการถ่ายทำให้เข้าใจ เพื่อให้ตัวละครได้รับทราบและเตรียมพร้อม นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ประสานงานระหว่างช่างภาพและพิธีกร โดยคอยแจ้งให้ช่างภาพทราบว่าในแต่ละฉากต้องการเนื้อหาอย่างไร เน้นที่จุดใด และสำหรับพิธีกรนั้นผู้ประสานงานการผลิตจะคอยจดคำถามและป้อนคำถามที่ตกหรือหลงลืมให้พิธีกร นอกจากนี้จะทำหน้าที่เป็นตัวกลางสื่อสารระหว่างพิธีกรกับช่างภาพ ซึ่งในฉากที่ต้องการถ่ายแบบมุมกว้าง ตัวละครอยู่ห่างออกไป การติดต่อต้องอาศัยวิทยุสื่อสารซึ่งผู้ประสานงานการผลิตจะเป็นผู้ทำหน้าที่นี้

4. ผู้สำรวจข้อมูล โดยทั่วไปแล้วบทบาทของผู้สำรวจข้อมูลจะจบสิ้นไปตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมการผลิต แต่เนื่องจากรายการทุ่งแสงตะวันนั้นมีบุคลากรจำนวนไม่มากนัก ผู้สำรวจข้อมูลจึงมีหน้าที่เพิ่มขึ้นในช่วงการถ่ายทำรายการด้วย คือ เป็นผู้อำนวยความสะดวกต่างๆให้แก่คณะผู้ผลิตรายการ เช่น ดูแลมิให้บุคคลภายนอกเข้ามารบกวนขณะถ่ายทำ เพราะที่ผ่านมานั้นมักจะมีชาวบ้านเข้ามามุงดูการถ่ายทำด้วยความอยากรู้ทำให้คณะผู้ผลิตรายการและตัวละครเสียสมาธิในการทำงานและในบางครั้งช่างภาพอาจเลือกใช้ภาพในมุมกว้าง (long shot) ผู้สำรวจข้อมูลจึงต้องคอยกันชาวบ้านให้ออกนอกกรอบภาพ (frame) นอกจากนี้ยังดูแลเรื่องเสียงรบกวน

(noise) ที่มาจากยานพาหนะของชาวบ้าน ซึ่งผู้สำรวจข้อมูลจะเข้าไปอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจว่าขณะนี้กำลังถ่ายทำรายการให้เปลี่ยนไปใช้เส้นทางอื่นแทนและยังทำหน้าที่อีกเล็กน้อยๆ เช่น สร้างความสนุกสนานให้แก่ตัวละครในขณะรอการถ่ายทำเพื่อให้ตัวละครไม่เกิดความเบื่อหน่าย คอยช่วยเหลือเปลี่ยนไมโครโฟนให้แก่ตัวละครเพื่อให้การถ่ายทำเป็นไปอย่างรวดเร็ว และเป็นผู้รับผิดชอบบันทึกภาพการทำงานของคณะผู้ผลิตรายการเพื่อเก็บภาพไว้ใช้ทำข่าวประชาสัมพันธ์ (Press Release) เพราะรายการทุ่งแสงตะวันจะมีการประชาสัมพันธ์รายการผ่านสื่อสิ่งพิมพ์หลายประเภท ภาพประกอบรายการจึงมีความสำคัญที่จะช่วยเสริมความน่าสนใจในเนื้อหาว่าดังกล่าว

5. ผู้ช่วยช่างภาพ ตามปกติแล้วผู้ช่วยช่างภาพเป็นบุคลากรที่มีหน้าที่ช่วยเหลือช่างภาพในขณะถ่ายทำรายการ ดังนั้นโดยพื้นฐานแล้วผู้ช่วยช่างภาพจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องการใช้กล้องและถ่ายทำรายการ แต่สำหรับรายการทุ่งแสงตะวันนั้นผู้ช่วยช่างภาพนอกจากจะไม่มีความรู้เรื่องการใช้กล้องโทรทัศน์และการถ่ายภาพแล้วยังทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ขนย้ายอุปกรณ์การถ่ายทำเท่านั้นมิได้มีบทบาทในการถ่ายทำแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้ช่วยช่างภาพจะมีบทบาทต่อกระบวนการผลิตรายการทุ่งแสงตะวันเพียงเล็กน้อย แต่ผู้วิจัยพบว่าผู้ช่วยช่างภาพนี้มีบทบาทในการสร้างบรรยากาศที่ดีให้แก่คณะผู้ผลิตรายการเพราะเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ยิ้มง่าย และพูดจาขบขันจึงมักจะเรียกเสียงหัวเราะได้จากทุกคน

นอกจากบทบาทของบุคลากรในคณะผู้ผลิตรายการแล้ว ตัวละครก็มีความสำคัญต่อขั้นตอนการถ่ายทำด้วยเช่นกัน เพราะตัวละครเข้ามาเกี่ยวข้องกับรายการทุ่งแสงตะวันในฐานะเป็นผู้ร่วมดำเนินรายการ ดังนั้นคณะผู้ผลิตรายการจึงได้ตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นสำหรับการคัดเลือกตัวละคร โดยตัวละครจะต้องเป็นเด็กที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 9-11 ปี และเป็นเด็กที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวในแต่ละตอน โดยตรงเพื่อให้สามารถตอบโต้บทสนทนาได้ ดังนั้นตัวละครทุกคนจึงเป็นเด็กที่อยู่ในท้องถิ่นซึ่งมีความคุ้นเคยและเข้าใจถึงความเป็นไปต่างๆในท้องถิ่น การแสดงความคิดเห็นของตัวละครจึงมักเอื้อประโยชน์ในการชักจูงผู้ชมให้สนใจต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว รวมทั้งเป็นผู้ถ่ายทอดความสดใสของวัยเด็กที่มีชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ

ดังนั้นเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของรายการทุ่งแสงตะวัน คือ ตัวละครเด็กที่ทำให้รายการทุ่งแสงตะวันมีวิธีการนำเสนอรายการแตกต่างจากรายการสารคดีอื่นๆอย่างเห็นได้ชัด อย่างไรก็ตามที่มาของวิธีการนำเสนอรายการในรูปแบบดังกล่าวนี้มีใช้เพียงต้องการให้รายการทุ่ง

แสงตะวันแตกต่างไปจากรายการอื่นเท่านั้น แต่ยังมีหวังที่จะชักชวนให้เด็กไทยเกิดความสนใจติดตามชมรายการ และได้ซึมซาบความสวยงาม และคุณค่าของธรรมชาติรอบตัวไปด้วย

นอกจากนี้ยังพบว่า ในขั้นตอนการถ่ายทำตัวรายการยังมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับอุปกรณ์การผลิตและเทคนิคการถ่ายทำ นั่นคือ ผู้ผลิตจำเป็นต้องเลือกใช้อุปกรณ์การผลิตที่เหมาะสมกับสภาพการผลิตเพื่อให้การถ่ายทำเป็นไปด้วยดี สำหรับรายการทุ่งแสงตะวันพบว่า ใช้วิธีการผลิตด้วยกล้องตัวเดียว(Single-Camera Technique) ด้วยเหตุผลหลายประการ ดังคำกล่าวแสดงความเห็นของช่างภาพที่ว่า

... รายการทุ่งแสงตะวันใช้กล้องตัวเดียว เพราะหนึ่งเราต้องการเดินทาง ถ้ามีกล้อง 2 ตัวก็ต้องมีสวิทซ์ (switching) ไม่สะดวกต่อการถ่ายทำสารคดี สองการถ่ายทำรายการเพียงเท่านี้แล้วใช้กล้อง 2 ตัวจะไม่คุ้มเลย สามถ้าหากต้องใช้กล้อง 2 ตัวก็ต้องมีการเช็ค(check)สี ต้องมีเครื่องเช็คสีเสียงวุ่นวายมาก และสี่ถ้ามีกล้อง 2 ตัว ก็ต้องมีคนคุม 2 คนก็ยิ่งยุ่งไปอีก เพราะตอนนี้เราพยายามจะรวบขั้นตอนให้ซับซ้อนน้อยที่สุด (มนตรี ศิริธรรมปิติ. สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2538)

เมื่อการถ่ายทำอาศัยเพียงกล้องตัวเดียว ช่างภาพจึงต้องทำงานหนักขึ้นเพราะการถ่ายทำจะดำเนินไปตามปกติ แต่กล้องโทรทัศน์ที่บันทึกข้อมูลไม่สามารถจะถ่ายทำได้หลายมุมในเวลาเดียวกันได้ ดังนั้นผู้ผลิตรายการจึงต้องปรับแผนการถ่ายทำ เช่น แบ่งการถ่ายทำออกเป็นฉากย่อย โดยในฉากย่อยช่างภาพต้องกำหนดลำดับการถ่ายทำภาพแต่ละมุม (shot) ตามลำดับความสำคัญและจำเป็นในการถ่ายทำรายการดังที่มนตรี ศิริธรรมปิติได้ให้สัมภาษณ์ว่า

... ในบางสถานการณ์ฉากกล้องต้องรู้ว่าจะถ่ายอันไหนไปก่อน อันไหนเก็บไว้ถ่ายทีหลัง ได้ต้องวางแผนไว้ล่วงหน้าเหมือนกับว่าช่วงนี้โคลสอัพ (close up) หน้าแล้วต่อที่มือแล้วตรงไหนจะเก็บไว้อินเซิร์ต (insert) อย่างช็อต (shot) หน้าคนต้องเก็บไว้ พรีกรกับที่ต้อรู้กันว่าช่วงนี้เราจริงแต่ต้องหลอกคุยกับเด็กเล่นๆเพราะมันจะได้ความเป็นธรรมชาติมากกว่า ก็ บางที่เราสั่งเขาจะหันมามองกล้องทันที แล้วเราเป็นฉากกล้องถือกล้องอยู่เขหันมาก็เหมือนคุณกล้องก็เท่ากับจ้องคนดู (มนตรี ศิริธรรมปิติ. สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2538)

จากการสังเกตพบว่าข้อดีของการถ่ายทำด้วยกล้องตัวเดียวนั้นอยู่ที่ ความเหมาะสมกับการถ่ายทำในสถานการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมได้ (uncontrolled action) เช่น งานพิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะในช่วงประกอบพิธีกรรมหรือการเดินขบวนแห่ เป็นต้น ซึ่งในการถ่ายทำสถานการณ์ดังกล่าวนี้ ช่างภาพราชการทุ่งแสงตะวันมีวิธีการถ่ายทำ 2 วิธี คือ

1. เลือกหาจุดยืนที่เหมาะสม ช่างภาพอาศัยเลนส์ (lens) กล้องขยายมุมมองให้กว้างหรือแคบตามต้องการ ทำให้ภาพที่ได้มีความหลากหลายขนาด และดูเสมือนมาจากกล้องหลายตัว
2. เคลื่อนไหวกล้องไปในจุดต่างๆเพื่อสามารถถ่ายภาพได้หลายมุม ภาพที่ได้จะดูเสมือนมาจากหลายมุมมองและยังได้ภาพในขนาดต่างๆกัน ซึ่งช่างภาพสามารถจับภาพเหตุการณ์ต่างๆ ไปจนถึงภาพหลักของเหตุการณ์ได้ดี

ในด้านเทคนิคการถ่ายทำราชการทุ่งแสงตะวันนั้นจะมีได้หมายถึง การใช้อุปกรณ์พิเศษเพื่อสร้างเทคนิคทางภาพ แต่จะหมายถึงเทคนิควิธีการจัดแบ่งตารางการถ่ายทำให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ

1. กำหนดการถ่ายทำตามประเภทของกิจกรรม คือ
 - ประเด็นเกี่ยวกับพิธีกรรมหรือประเพณี คณะผู้ผลิตรายการจะแยกการถ่ายทำในส่วนของพิธีกรรมไว้ส่วนหนึ่ง โดยจะถ่ายตามวันเวลาที่ชาวบ้านกำหนดไว้ แต่ในส่วนบทสนทนานั้นผู้ผลิตอาจกำหนดให้ถ่ายทำก่อนหรือหลังพิธีตามความเหมาะสม
 - ส่วนประเด็นทั่วไป คณะผู้ผลิตรายการจะเป็นผู้กำหนดว่าจะถ่ายทำจากใดก่อนทั้งนี้จะพิจารณาความเหมาะสมของสถานการณ์และความพร้อมของตัวละคร
2. กำหนดการถ่ายทำตามความสามารถในการทำความเข้าใจกระบวนการผลิตของตัวละคร คือ
 - ในกรณีที่ตัวละครมีความสามารถที่จะเข้าใจระบบการถ่ายทำ และเทคนิคการตัดต่อรายการได้ คณะผู้ผลิตรายการจะถ่ายทำตามความเหมาะสมของฉากและสถานที่ ไม่เป็นไปตามลำดับโครงเรื่อง

- ในกรณีที่ตัวละครไม่สามารถเข้าใจถึงคำอธิบายเกี่ยวกับระบบการถ่ายทำได้ ซึ่งจะเกิดขึ้นกับตัวละครที่มีอายุน้อยและผู้ประสานงานการผลิตไม่สามารถหาตัวละครที่เหมาะสมกว่านี้ได้ การถ่ายทำจะต้องถูกปรับเปลี่ยนไปโดยต้องคำนึงไปตามลำดับเวลาดังแต่ต้นจนจบ ไม่อาจแยกถ่ายทำได้ เพราะตัวละครจะไม่สามารถปรับตัวได้ทัน

จากการสังเกตการถ่ายทำรายการผู้วิจัยพบว่า ในวันหนึ่งๆคณะผู้ผลิตรายการจะกำหนดเวลาถ่ายทำออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงเช้า (ไม่เกิน 11.00น.) และช่วงบ่าย (เริ่มประมาณ 15.30น.) เพราะในเวลาดังกล่าวปริมาณแสงเหมาะสมต่อการถ่ายทำ ภาพที่ได้จะมีแสงเงาที่ดีทำให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพ โดยปกติแล้วการถ่ายทำแต่ละคอนจะใช้เวลาประมาณ 2-4 วัน แต่หากนับรวมตั้งแต่ขั้นวางแผนการผลิตจนถึงขั้นการผลิตรายการจะใช้เวลาประมาณ 1 สัปดาห์ จากนั้นจะเป็นขั้นตอนการตัดต่อภาพและลงเสียงซึ่งต้องอิงกับตารางการตัดต่อของบริษัทในขั้นตอนนี้จะใช้เวลาประมาณ 2-3 วัน

เมื่อจบสิ้นการถ่ายทำในแต่ละวันแล้ว คณะผู้ผลิตรายการจะกลับมาตรวจสอบรายการเสมอโดยอาศัยอุปกรณ์ คือ จอแสดงภาพ (monitor) เพื่อพิจารณาว่า ผลงานการถ่ายทำน่าสนใจหรือไม่ ต้องแก้ไขในฉากใด คณะผู้ผลิตรายการจะตรวจสอบเช่นนี้เสมอและหากการถ่ายทำจบสิ้นเร็ว ช่างภาพจะเป็นผู้ตรวจสอบรายการทันทีเพื่อว่าจะไม่ต้องเก็บงานไว้แก้ไขในวันรุ่งขึ้นหากมีข้อผิดพลาด

5.2 การถ่ายทำจากเปิดรายการ จากการสังเกตพบว่าเมื่อผู้ผลิตเสร็จสิ้นการถ่ายทำรายการแล้ว พิธีกรจะเขียนบทสำหรับฉากเปิดรายการหรืออาจมอบหมายให้ผู้ประสานงานการผลิตเป็นผู้เขียนให้ ซึ่งจากเปิดรายการนี้มีไว้เพื่อ

- สรุปแนวคิด (concept) ของเรื่องที่ถ่ายทำ
- นำเข้าสู่เนื้อเรื่อง
- แนะนำตัวละคร และสถานที่

การถ่ายทำจากเปิดรายการนั้นอาจถ่ายทำในสถานที่เดียวกับการถ่ายทำเนื้อเรื่อง หรือถ่ายทำในสถานที่อื่นก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าฉากเปิดเรื่องมีความจำเป็นจะต้องใช้สถานที่เดียวกับเนื้อเรื่องหรือไม่ หากไม่จำเป็นก็จะถ่ายทำในสถานที่อื่น ซึ่งอาจจะเป็นสถานที่ใกล้เคียงกับ

กรุงเทพฯ โดยจะเลือกบริเวณที่มีความสวยงามเพียงพอที่จะดึงดูดใจผู้ชมหรือสถานที่ที่สามารถสื่อถึงเรื่องได้

เนื่องจากการถ่ายทำในส่วนของฉากเปิดรายการนี้ เป็นการทำงานและระหว่างช่างภาพกับพิธีกร โดยตรงโดยไม่มีตัวละครเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นช่างภาพจะให้ความสำคัญพิถีพิถันในการเลือกมุมกล้องและการเลือกสถานที่อย่างมากเพราะไม่ต้องคอยกังวลกับตัวละคร ในบางครั้งจึงอาจออกไปถ่ายทำในบริเวณที่ไกลจากหมู่บ้านมากเพื่อให้ได้ภาพที่มีหมู่บ้านเป็นฉากหลัง และทุกครั้งก่อนการถ่ายทำฉากเปิดรายการช่างภาพมักจะใช้เวลาออกเสาะหาสถานที่หลายๆจุดเป็นเวลานานเพื่อเลือกบริเวณที่เหมาะสมและสามารถจะสื่อถึงเรื่องที่จะถ่ายทำได้

เมื่อจะเริ่มถ่ายทำฉากเปิดเรื่อง ช่างภาพจะอธิบายลักษณะภาพที่จะถ่ายให้พิธีกรได้ทราบและในขณะที่ถ่ายทำช่างภาพจะขอให้พิธีกรกล่าวบทเปิดรายการ ในมุมที่แตกต่างกันไปประมาณ 2-3 แห่ง เพื่อเก็บภาพไว้เลือกภาพในช่วงตัดต่อเทปรายการ (edit) ฉากเปิดรายการนั้นนอกจากบทพูดจะต้องดีแล้ว ความสวยงามของสถานที่จะต้องถ่ายทอดออกมาให้เห็นได้ด้วยเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชมรายการตั้งแต่แรกชมรายการ

จากการศึกษาถึงวิธีการปฏิบัติงานของคณะผู้ผลิตรายการ ผู้วิจัยพบว่าการผลิตรายการทุ่งแสงตะวันกระทำไปโดยมิได้อาศัยบทโทรทัศน์แบบสมบูรณ์ แต่การถ่ายทำจะอาศัยเพียงโครงเรื่องที่กำหนดฉากต่างๆเท่านั้น อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องกระบวนการผลิตแล้วการถ่ายทำรายการโทรทัศน์โดยทั่วไปควรจะต้องมีบทโทรทัศน์เสมอ ทั้งนี้บทโทรทัศน์ที่ใช้นั้นไม่จำเป็นต้องเป็นบทโทรทัศน์แบบสมบูรณ์ (complete script) เสมอไป คณะผู้ผลิตรายการอาจเลือกใช้บทโทรทัศน์แบบอื่นๆ เช่น บทโทรทัศน์อย่างย่อ (semi Script) บทโทรทัศน์แบบ format หรือบทโทรทัศน์แบบ Run down sheet ตามความเหมาะสมของประเภทรายการ

สำหรับการผลิตรายการประเภทสารคดีนั้น โดยทั่วไปแล้วพบว่าบทโทรทัศน์มีความจำเป็นต่อการผลิตรายการมาก เพราะลักษณะโดยธรรมชาติของรายการสารคดีนั้นต้องตั้งอยู่บนฐานแห่งความพร้อมในรายละเอียดทางข้อมูล การเขียนบทโทรทัศน์จึงเป็นเสมือนสิ่งยืนยันถึงความพร้อมในข้อมูลของคณะผู้ผลิตรายการ ซึ่งบทโทรทัศน์นั้นนอกจากจะเป็นแนวทางสำหรับการถ่ายทำรายการแล้วยังช่วยป้องกันมิให้เกิดการถ่ายทำผิดพลาดอีกด้วย อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่ารายการทุ่งแสงตะวันนั้นแม้ว่าจะเป็นรายการสารคดีรายการหนึ่งแต่คณะผู้ผลิตรายการก็

ไม่ได้ให้ความสำคัญที่จะต้องมีบทโทรทัศน์สำหรับใช้ในการถ่ายทำและยังสามารถผลิตรายการได้ดีเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปอีกด้วย ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าความสำเร็จของการถ่ายทำรายการทุ่งแสงตะวัน เกิดจาก

1. ความพร้อมในการทำงาน ซึ่งเกิดจากคณะผู้ผลิตรายการทุกคนมีความเข้าใจในวิธีการถ่ายทำและมีเข้าใจร่วมกันว่าเนื้อหาในแต่ละเรื่องควรจะนำเสนอแนวคิดใด เน้นเนื้อหาหนักที่จุดใด และควรมีโครงเรื่องอย่างไร เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทั้งช่างภาพและพิธีกร ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในขั้นตอนการถ่ายทำนั้น ผู้วิจัยพบว่าบุคลากรทั้งสองมีการทำงานร่วมกันอย่างดีในลักษณะการพยายามเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้สืบเนื่องจากการถ่ายทำรายการทุ่งแสงตะวันดำเนินไปโดยไม่มีบทโทรทัศน์ ดังนั้นเรื่องราวจะดำเนินไปเช่นใดจึงขึ้นอยู่กับพิธีกรว่าจะนำบทสนทนาไปอย่างไร ช่างภาพเพียงแต่ทราบว่าจะต้องถ่ายรายการต้องการอย่างไร แต่คำถามเจาะลึกจะอยู่ในใจของพิธีกร การกำหนดมุมกล้องและระยะภาพจึงต้องอาศัยประสบการณ์และความคุ้นเคยกับแนวการสนทนาของพิธีกรเป็นหลัก ซึ่งผู้วิจัยพบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วช่างภาพสามารถคาดเดาได้ว่าควรจะต้องเตรียมมุมกล้องแบบใดแล้วต่อด้วยมุมใด ในส่วนของพิธีกรนั้น ต้องทำหน้าที่อย่างหนักเพราะต้องรับผิดชอบควบคุมเนื้อหาให้เป็นไปในทิศทางที่ตั้งไว้ จึงต้องใช้ความคิดตลอดเวลาในขณะที่ถ่ายทำรายการว่าจะแยกประเด็นเรื่องอย่างไรให้เนื้อหายังคงคุมอยู่ในโครงเรื่องที่วางไว้ ประสบการณ์ที่สั่งสมมาช่วยให้พิธีกรเกิดมุมมองที่น่าสนใจ นำไปใช้ตั้งคำถามทำให้บทสนทนาดูเป็นธรรมชาติและมีสาระสำคัญแฝงอยู่เสมอ

2. ความพร้อมของโครงเรื่องและข้อมูล เนื่องจากการถ่ายทำรายการทุ่งแสงตะวันมีลักษณะเฉพาะ คือ ใช้ระบบการถ่ายทำตามโครงเรื่อง (plot) ดังนั้นโครงเรื่องที่คิดขึ้นแต่ละตอนจึงมีความสำคัญมาก โครงเรื่องดังกล่าวนี้จะมีการกำหนดฉากโดยคร่าวๆ ภาพสำคัญๆ ที่ควรมี รวมถึงแนวคำถามที่ใช้ในช่วงบทสนทนา เนื้อหาที่ได้ในโครงเรื่องจึงเป็นเพียงส่วนประกอบต่างๆ ของเรื่อง แต่จะนำมาประกอบเป็นเรื่องราวที่สมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อได้ถ่ายทำในส่วนของฉากเปิดรายการรวมทั้งมีบทบรรยายและบทพูดเชื่อมแล้ว ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการถ่ายทำรายการทุ่งแสงตะวันต้องอาศัยความพร้อมของข้อมูลที่สูงมากเพื่อนำมาพัฒนาเป็น โครงเรื่องและข้อมูลต่างๆ ที่ต้องใช้ในการดำเนินเรื่อง

เมื่อถ่ายทำรายการเรียบร้อยแล้ว พิธีกรจะเริ่มเขียนบทโทรทัศน์แบบสมบูรณ์ขึ้น เพื่อใช้สำหรับตัดต่อรายการพร้อมๆ กันนี้พิธีกร ในฐานะผู้อำนวยการผลิตฯ จะสั่งให้คุณศุ บุญเลี้ยง

และกลุ่มกะทิกะลาจัดเตรียมเพลงประกอบคอนโดยจะสรุปเนื้อหาและแนวคิดในแต่ละตอนให้ผู้แต่งเข้าใจ รวมทั้งบอกรายละเอียดต่างๆ ตั้งแต่แนวคิดของประเด็นที่น่าเสนอ ภาพเด่นๆ ที่ได้ถ่ายทำจนถึงอารมณ์ของเรื่องเป็นอย่างไร ต้องการเพลงแบบสนุกสนาน ชิงชัง หรือค่อนข้างเศร้า ซึ่งผู้อำนวยการผลิตจะต้องบรรยายรายละเอียดต่างๆ ให้ผู้แต่งเพลงได้ทราบก็เพื่อให้ผู้แต่งสามารถจินตนาการภาพและเนื้อหาในคอนคิงกล่าวได้อย่างชัดเจน เพลงประจำตอนนี้จัดว่าเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของรายการทุ่งแสงตะวัน โดยมีวัตถุประสงค์ของการนำเสนอ คือ เพื่อให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมได้ผ่อนคลายอารมณ์ ได้เห็นภาพที่สวยงามของสถานที่และเป็นตัวแทนถ่ายทอดแนวคิดของเรื่องทั้งหมด ดังนั้นเพลงประกอบคอนจะแต่งขึ้นมาใหม่ทุกครั้งเพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดในแต่ละตอนโดยเฉพาะ มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เพิ่มสีสันให้กับรายการและสร้างบรรยากาศให้เข้ากับเด็กๆ ทำให้เด็กๆเกิดความพึงพอใจที่จะชมรายการสารคดีมากขึ้น และแม้ว่าในปัจจุบันนี้ผู้ผลิตรายการจะได้ปรับเปลี่ยนจากรายการสำหรับเด็กเป็นรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมสำหรับครอบครัวและบุคคลทั่วไปแล้วก็ตาม เพลงก็ยังคงเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของรายการทุ่งแสงตะวัน

ขั้นที่ 6. การตัดต่อรายการ

เมื่อการถ่ายทำรายการสิ้นสุดลงจะเข้าสู่ขั้นตอนการตัดต่อรายการ ซึ่งคณะผู้ผลิตรายการจะนำเทปที่ได้ถ่ายทำทั้งหมดมาตัดต่อให้มีเนื้อหาเป็นไปตามรูปแบบรายการที่วางไว้แล้วจึงนำเทปที่ตัดต่อเสร็จแล้วทั้งหมดออกอากาศ ณ สถานีโทรทัศน์ที่ตกลงเช่าเวลาไว้

สำหรับวิธีการตัดต่อรายการโทรทัศน์ที่ใช้กันในปัจจุบันมีทั้งสิ้น 2 วิธี คือ การตัดต่อแทรกภาพ (insert) และการตัดต่อภาพใหม่ (Assemble) จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมทำให้ได้ทราบว่ารายการทุ่งแสงตะวันใช้วิธีการตัดต่อแบบแทรกภาพ ซึ่งมีการปฏิบัติดังนี้คือ เมื่อเสร็จสิ้นการผลิตแต่ละเรื่อง ผู้ประสานงานการผลิตจะเป็นผู้นำเทปที่ได้ถ่ายทำแล้วกลับมาตัดต่อที่บริษัท พิธีกรจะเขียนบทโทรทัศน์แบบสมบูรณ์และบันทึกเสียงไว้กับกล้องโทรทัศน์ ณ สถานที่ถ่ายทำหรือกลับมาบันทึกเสียงในห้องตัดต่อที่บริษัทฯ เพื่อนำไปใช้ตัดต่อรายการ ก่อนจะเริ่มการตัดต่อผู้อำนวยการผลิตจะอธิบายให้ผู้ควบคุมการตัดต่อ (ผู้ประสานงานการผลิต) ได้เข้าใจบทโทรทัศน์ว่า ในแต่ละช่วงต้องการภาพอะไรและแบบใด ในส่วนของเสียงจะชี้แจงว่าในบทบรรยายแต่ละช่วงต้องการภาพใดประกอบและในบทสนทนาควรเลือกช่วงใด นอกจากนี้จะ

กำหนดว่าเพลงประจำเรื่องควรจะใส่ในช่วงที่ 2 หรือช่วงที่ 3 จึงจะเหมาะสมของเนื้อหาและโครงเรื่อง

ทางฝ่ายผู้ควบคุมการตัดต่อ(ผู้ประสานงานการผลิต) เมื่อได้รับมอบหมายบทโทรทัศน์แล้ว สิ่งแรกที่ต้องปฏิบัติ คือ ตรวจสอบบทโทรทัศน์ว่าผู้เขียนบทโทรทัศน์เขียนขาดตกบกพร่องตรงไหนอย่างไร การตรวจสอบบทนี้ผู้ช่วยผู้อำนวยการผลิตฯ (ช่างภาพ) อาจร่วมตรวจสอบบทและช่วยแนะนำการตัดต่อภาพให้ และหากมีบางส่วนที่ต้องการเน้นผู้ช่วยผู้อำนวยการผลิตฯจะระบุว่าควรเลือกใช้ภาพแบบใด ใส่ภาพกี่วินาที เมื่อตัดต่อเรียงภาพตามบทโทรทัศน์ที่กำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว จึงไปใส่ดนตรีประกอบรายการ (background music) ต่อไปดังที่คุณเจริญกุล เฉลียวเกรียงไกรซึ่งเป็นผู้ควบคุมการตัดต่อรายการได้กล่าวไว้ว่า

... เราจะตัดต่อตามบท มันจะหนักตรงบทบรรยายกับสัมภาษณ์ พิธีกรเขาจะไกด์ (guide) ภาพให้คร่าวๆไว้ว่าตรงนี้ใช้ภาพอะไร เราก็มีหน้าที่เลือกภาพ สคริป (script) หน้าที่หนึ่งอาจไกด์ภาพมาให้ 3-4 กลุ่มภาพ เราก็มาลำดับภาพจะคัท (cut) ดิสสอลฟ (dissolve) หรือ เฟด (fade) เสียงบรรยายจะใส่ในช่วงไหน เริ่มตรงไหน ทิ้งภาพเอาไว้ตรงไหนหรือทิ้งจังหวะอะไรตามความเหมาะสม (เจริญกุล เฉลียวเกรียงไกร. สัมภาษณ์, 13 มีนาคม 2538)

ในขั้นการตัดต่อรายการ ผู้ควบคุมการตัดต่อจะต้องตรวจสอบภาพ (check tape) ที่ได้ถ่ายทำทั้งหมด โดยละเอียดและจดว่าในเทปแต่ละม้วนมีภาพอะไร แต่ละภาพได้ถ่ายไว้กี่ครั้ง (take) และจะเลือกใช้ครั้งใดจึงจะได้ภาพที่ดีที่สุด เมื่อตรวจสอบภาพเรียบร้อยแล้วผู้ควบคุมการตัดต่อจะต้องรอใช้ห้องตัดต่อตามตารางการตัดต่อของบริษัท สำหรับรายการทุ่งแสงตะวันมีตารางการตัดต่อ คือ วันอังคารช่วงบ่ายและวันพุธเต็มวัน เพราะผู้ผลิตจะต้องนำเทปรายการที่ตัดต่อเสร็จเรียบร้อยแล้วส่งให้สถานีโทรทัศน์ทุกวันพฤหัสบดี เพื่อเตรียมพร้อมออกอากาศในการตัดต่อรายการนั้นทางบริษัทป่าใหญ่ศรีเอชเอ็น จำกัด ได้จัดเจ้าหน้าที่ตัดต่อรายการไว้เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ตัดต่อให้กับทุกรายการที่ทางบริษัทฯผลิตขึ้น โดยมีเจ้าหน้าที่ตัดต่อรายการทั้งสิ้น 3 คน ทำงานหมุนเวียนกันในแต่ละวันตลอด 24 ชั่วโมง โดยผู้ตัดต่อคนแรกจะเริ่มปฏิบัติงานจาก 9.30 น.ของวันหนึ่งจนถึง 9.30 น.ของวันรุ่งขึ้นแล้วจึงเปลี่ยนเวรให้ผู้ตัดต่อคนต่อไปมารับช่วงแทน

ในการตัดต่อรายการทุ่งแสงตะวัน ผู้ควบคุมการตัดต่อจะมีเกณฑ์ในการตัดต่อว่าจะต้องตัดต่อภาพและเสียงให้เป็นไปตามรูปแบบเฉพาะของรายการทุ่งแสงตะวัน โดยเรียงลำดับดังนี้คือ

1. ไตเติ้ลรายการ และเพลงไตเติ้ล
2. ฉากเปิดรายการ พิธีกรกล่าวนำเข้าเรื่อง
3. ฉากเปิดเรื่อง ขึ้นตัวอักษร คือ ชื่อตอน สถานที่ และผู้ร่วมรายการ
4. ตัดต่อรายการช่วงที่ 1 ประมาณ 6-8 นาทีแล้วเว้น 10 วินาทีเพื่อเข้าสู่ช่วงโฆษณา ต่อช่วงที่ 2 ตัดต่อยาวประมาณ 6-8 นาทีแล้วเว้น 10 วินาทีแล้วต่อช่วงที่ 3
5. หลังจากจบช่วงที่ 3 แล้วจะขึ้นตัวอักษรขอบคุณกลุ่มกะทิกะลา ผู้แต่งเพลง และขอบคุณบุคคลและสถานที่ต่างๆ (credit line)

วิธีการตัดต่อรายการทุ่งแสงตะวัน จะเริ่มโดยการบันทึกสัญญาณภาพมืด (black) ยาว 30 นาที ต่อจากนั้นจึงจะเริ่มนำภาพมาเรียงตามบทโทรทัศน์โดยเทคนิคการแทรกภาพ โดยช่วงไตเติ้ลรายการจะทำได้เป็นไตเติ้ลสำเร็จรูปสำหรับใช้กับรายการทุ่งแสงตะวันทุกตอน เพราะฉะนั้นจึงสามารถนำมาตัดต่อใส่ได้ทันที จากนั้นจะเริ่มตัดต่อบทเปิดรายการ โดยจะตัดต่อภาพนำประมาณ 2-3 ภาพ (shot) แล้วบันทึกเสียงบรรยายลงไปก่อน ต่อจากนั้นจึงจะตัดภาพตามเสียงบรรยาย ช่วงใดที่เป็นบทสนทนาที่บันทึกไว้แล้วในสถานที่ถ่ายทำจริงก็จะตัดทั้งภาพและเสียงลงไปพร้อมๆกัน เมื่อจบช่วงที่ 1 จะทิ้งภาพมืดไว้ 10 วินาที เพื่อเป็นสัญญาณแจ้งให้ทางสถานีโทรทัศน์ทราบว่าเข้าสู่ช่วงโฆษณา หลังจากนั้นก็จะตัดต่อภาพในช่วงที่ 2 และ 3ต่อไป โดยจะใช้วิธีการตัดต่อเช่นเดียวกันกับวิธีการตัดต่อในช่วงแรก

เมื่อตัดต่อเสร็จแล้วเทปรายการจะมีทั้งภาพ เสียงบรรยายและเสียงเพลง แต่จะยังไม่มี การผสมเสียง (mix sound) ดนตรีประกอบลงไป (background music) ผู้ช่วยผู้อำนวยการผลิต (ช่างภาพ) จะมาตรวจสอบผลงานก่อน หากเรียบร้อยดีแล้วจึงจะให้ใส่ดนตรีประกอบลงไปเป็น อันจบกระบวนการตัดต่อภาพทั้งหมด เทปรายการที่ตัดต่อแล้วจะถูกนำส่งสถานีโทรทัศน์เพื่อรอ ออกอากาศต่อไป

จากการศึกษาพบว่า
รายการดังนี้คือ

รายการทุ่งแสงตะวันนี้มีหลักในการเลือกภาพสำหรับตัดต่อ

1. หากเปิดเรื่องหรือภาพที่ใช้ในการเปิดเรื่อง จะต้องสื่อถึงเนื้อหาหรือเป็นตัวแทนของเรื่อง โดยปกติจะใช้ภาพประมาณ 2-3 ภาพ ซึ่งภาพเปิดเรื่องนอกจากจะสื่อความหมายให้ผู้ชมได้ทราบว่าเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอะไรแล้ว ผู้ตัดต่อภาพจะใช้เวลาช่วงนี้จะซ้อนตัวอักษรคือ ชื่อตอน สถานที่ และชื่อผู้ร่วมรายการ ดังตัวอย่าง ตอน “แล้ง” หากเปิดจะเริ่มด้วย

ภาพ 1 ชาวบ้านกลุ่มใหญ่ยืนมุงขอบบ่อน้ำ รอคิว打水 ซ้อนด้วยชื่อตอน
 ภาพ 2 close up บ่อน้ำ เห็นภาพน้ำแห้งขอดจนถึงก้นบ่อ ซ้อนด้วยชื่อสถานที่
 ภาพ 3 ชาวบ้านพยายามจ้วง打水 ซ้อนด้วยชื่อตัวละคร

2. การตัดต่อระหว่างช่วงต่อช่วง เมื่อการดำเนินเรื่องมาถึงฉากจบช่วงที่ 1 หรือ 2 ผู้ตัดต่อจะต้องหาภาพมาก่อนที่จะเข้าสู่โฆษณา โดยภาพที่เลือกใช้นั้นต้องเป็นตัวแทนเชื่อมโยงเนื้อหาในระหว่างช่วงได้และภาพนั้นต้องสามารถนำความคิดผู้ชมได้ เช่น “ตอนบุกนา หาป่าทังกำ” ในตอนจบช่วงที่ 1 ใช้ภาพเด็ก ๆ นำตุ๊กเต๋นที่จับได้มาให้พิธีกร ช่วงที่ 2 ก็เริ่มที่ฉากเดิมเห็นเด็ก ๆ คุยอวดพิธีกรว่าใครหาตุ๊กเต๋นได้มากที่สุด และช่วงที่ 2 จบภาพด้วยเด็กเห็นพาพิธีกรออกหาตุ๊กเต๋นตอนกลางคืน ช่วงที่ 3 ขึ้นด้วยฉากเด็ก ๆ เริ่มเดินหาตุ๊กเต๋นตามท้องนาในเวลากลางคืน

3. การตัดต่อระหว่างฉาก ในแต่ละช่วงจะประกอบด้วยฉากหลายฉากและแต่ละฉากอาจมีภาพหลายขนาด หลายมุมประกอบอยู่ การเลือกภาพที่ใช้ต่อระหว่างฉากส่วนใหญ่จะเป็นภาพประเภทตัวละครเดินออกไปจากกรอบภาพ (frame) แล้วจึงเข้าสู่ฉากใหม่ เห็นภาพพิธีกรและตัวละครกำลังเดินเข้าหากล้องบอกเพื่อสื่อให้ผู้ชมทราบว่ามีการเปลี่ยนสถานที่แล้ว หรือทิ้งมุมกว้างในฉากแล้วเชื่อมต่อกับฉากต่อไปเป็นภาพ close up ตัวอย่างเช่น การจบฉากแรกด้วยภาพป่ามุ่มไม้กว้างแล้วมาสู่ฉากต่อมาเป็นภาพ close up มือที่กำลังเก็บของป่า เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามการเลือกภาพมาใช้ต่อระหว่างฉากจะไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวขึ้นอยู่กับช่างภาพว่าถ่ายภาพมาแบบใด ขนาดของภาพแบบใด หรืออาจขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่กำลังพูดถึงเรื่องอะไร ผู้ตัดต่อใช้ดุลยพินิจเลือกใช้ภาพที่มีความสัมพันธ์ในเชิงเนื้อหาเป็นหลัก

4. การตัดต่อในช่วงเพลงประจำตอน นอกจากการตัดต่อภาพและเสียงสำหรับตัวรายการแล้ว ผู้ควบคุมการตัดต่อรายการทุ่งแสงตะวันจะต้องตัดต่อภาพในส่วนของเพลงประจำตอนด้วย โดยมากแล้วเพลงประจำตอนจะใส่ไว้ในเป็นช่วงที่ 2 ต่อช่วงที่ 3 หรืออาจอยู่ในช่วงที่ 3 ทั้งหมด ซึ่งการเลือกภาพที่ใช้ในช่วงการตัดต่อเพลงนี้จะเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่าง

ภาพกับเนื้อหาในเพลงเป็นหลัก ดังบทสัมภาษณ์ของคุณอุษา รอดเกลี้ยงซึ่งเป็นผู้ควบคุมการตัดต่ออีกผู้หนึ่งของรายการทุ่งแสงตะวันที่ว่า

... ที่สำคัญ คือ ต้องฟังเพลงก่อนเพื่อดูอารมณ์เพลง คุ้งหวะ แล้วก็คิดภาพว่าถ้าเราฟังเพลงอย่างนี้แล้วเรามีภาพอยู่เท่านี้ เราจะเรียงภาพอย่างไร ก็จะต้องคิดไว้ พอดัดต่อแล้วถ้าไม่ดีก็ค่อยเปลี่ยนแปลงภาพ (อุษา รอดเกลี้ยง, สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2538)

5. การตัดต่อสำหรับช่วงส่งเสริมรายการ (promotion) ตอนต่อไป ผู้ควบคุมการตัดต่อนำเทปรายการตอนต่อไปมาตัดต่อใส่ไว้ท้ายรายการ เพื่อให้ผู้ชมทราบว่าในสัปดาห์ต่อไปจะนำเสนอเรื่องอะไร น่าสนใจติดตามชมเพียงใด ภาพที่ใช้ต้องสามารถเป็นตัวแทนเรื่องทั้งหมดได้ซึ่งคุณอุษา รอดเกลี้ยงกล่าวอธิบายดังนี้

... ก็จะคิดแทนคนดูว่า ถ้าเป็นเรื่องอย่างนี้คนดูจะอยากรู้อะไร พยายามคิดว่าตอนสำคัญที่สุดของประเด็นต่อไปตรงไหนก็เอามาใส่ เช่น ถ้าพูดของเด็กๆที่แสดงความคิดเห็นดีๆ ไม่กำหนดว่าจะต้องยาวเท่าไรแต่โดยส่วนใหญ่ประมาณ 30-40 นาที บางทีพิธีกรอาจมีบทโปรโมทมาให้เราดัดต่อตามนั้น เลือกภาพให้มันดูว่าเป็นตัวแทนทั้งเรื่อง (อุษา รอดเกลี้ยง, สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2538)

ในขั้นตอนการตัดต่อภาพนี้ผู้วิจัยพอที่จะสรุปได้ว่าวิธีการตัดต่อรายการทุ่งแสงตะวันนั้นเป็นการตัดต่อด้วยเทคนิคที่อยู่บนหลักความเรียบง่ายไม่ใช่เทคนิคภาพพลิกแพลง โดยพิจารณาจากรูปแบบการตัดต่อที่รายการทุ่งแสงตะวันปฏิบัติมาเป็นประจำ ซึ่งพบว่าจะใช้การเฟดภาพ (fade) ในช่วงการตัดต่อรายการ และใช้เทคนิคการพลิกภาพแบบเปิดและปิดหนังสือเมื่อเข้าสู่โฆษณา สำหรับสาเหตุที่รายการทุ่งแสงตะวันไม่ได้ใช้เทคนิคพลิกแพลงมากมายนัก ผู้วิจัยคาดว่าจะเป็นเพราะรูปแบบรายการต้องการความเรียบง่าย นุ่มนวลจึงไม่เหมาะสมที่จะอาศัยเทคนิคพิเศษที่ซับซ้อนมากๆ (effect)

เมื่อตัดต่อเรียบร้อยแล้ว ผู้ช่วยผู้อำนวยการผลิตฯ จะตรวจสอบเทปรายการที่ตัดต่อนั้นและจะสั่งแก้ไขเมื่อดูแล้วไม่ราบรื่น ช่วงรอยต่อไม่สนิท บางช่วงถึงภาพนานเกินไป เช่น ทิ้งที่โล่งๆ ไว้นานเกินไปทำให้ผู้ชมอึดอัด หรือปล่อยเสียงบรรยายช้าเกินไป เป็นต้น หลังจากแก้ไขเสร็จสิ้นแล้ว ผู้ควบคุมการตัดต่อจะเริ่มผสมเสียงดนตรี (background music) ซึ่งโดย

มากแล้วดนตรีที่ใช้ ก็ ทำนองของเพลงประจำตอนในครั้งนั้นๆ การใส่ดนตรีเหล่านี้ก็เพื่อเพิ่มบรรยากาศในท้องเรื่องให้มีความสดใส สนุกสนาน หรือ ชิงชังจริงจัง ช่วยให้ภาพดูดีขึ้น สมบูรณ์ขึ้น ซึ่งหากได้ลักษณะดังกล่าวแล้วจึงจะถือว่าเป็นการตัดต่อที่สมบูรณ์ จากนั้นจะเข้าสู่ขั้นตอนสุดท้ายคือ การใส่ตัวอักษรต่างๆ เช่น ชื่อตอน สถานที่ ผู้อำนวยการความสะดวกการถ่ายทำ ผู้สนับสนุนรายการที่ต้องอาศัยการทำอักษรกราฟฟิกจากคอมพิวเตอร์ จึงเสร็จขั้นตอนการตัดต่อรายการ

ขั้นที่ 7. การเผยแพร่รายการออกอากาศ

ตามปกติเมื่อผู้ผลิตรายการวางแผนผลิตรายการใดรายการหนึ่งขึ้นมา ย่อมต้องพิจารณาถึงช่องทางการเผยแพร่ผลงาน เพราะหากผลงานที่จะผลิตขึ้นมานั้น ไม่มีช่องทางที่จะเผยแพร่ออกไป ผู้ผลิตรายการย่อมต้องยุติความคิดตั้งแต่เริ่มต้นสำหรับปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดช่องทางการเผยแพร่ผลงานนั้นอาจมาจากหลายทางดังนี้

1. สถานีโทรทัศน์ การติดต่อหาสถานีโทรทัศน์เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นปัจจัยแรกๆ ที่ผู้ผลิตรายการจะต้องคำนึงถึง กรณีรายการทุ่งแสงตะวันเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนคือ เมื่อเริ่มต้นจะผลิตรายการทุ่งแสงตะวัน ผู้ผลิตรายการได้ติดต่อขอออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 และได้รับการตกลงด้วยดี คณะผู้ผลิตรายการจึงดำเนินการผลิต แต่เมื่อใกล้ถึงเวลาออกอากาศทางสถานีได้ตอบปฏิเสธโดยไม่แจ้งเหตุผลที่ชัดเจน ทำให้ผู้ผลิตรายการต้องตกอยู่ในฐานะลำบาก เนื่องจากลงทุนผลิตรายการไปแล้วจึงต้องแก้ไขโดยย้ายมาออกอากาศ ณ สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ ถึงแม้ว่าคณะผู้ผลิตรายการจะหาสถานีออกอากาศได้ แต่ก็ยังต้องพบปัญหาเพราะทางสถานีโทรทัศน์แห่งนี้ไม่อนุญาตให้มีการโฆษณาขึ้นยอมให้เพียงการขึ้นข้อความขอบคุณบริษัทที่สนับสนุนรายการเท่านั้น ในช่วงเวลานั้นผู้ผลิตรายการทุ่งแสงตะวันจึงได้รับการสนับสนุนจากบริษัทน้ำมันบางจาก จำกัดเพียงแห่งเดียวเท่านั้นโดยตกลงช่วยเหลือเป็นเวลา 3 เดือน ในระหว่างสามเดือนดังกล่าวผู้ผลิตรายการจึงต้องหาสถานีโทรทัศน์แห่งใหม่ที่อนุญาตให้มีการโฆษณาได้เพื่อให้มีรายได้มากพอในการผลิตรายการและนับเป็นโชคดีที่ในช่วงเวลาต่อมารายการทุ่งแสงตะวันได้รับความสนใจจากสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 ซึ่งให้ออกอากาศแก่ผู้ผลิตรายการได้ออกอากาศโดยไม่คิดค่าเช่าเวลาแต่ใช้ระบบแบ่งปันเวลาโฆษณาซึ่งบริษัทป้าใหญ่ศรีเอชัน จำกัดได้รับ 3 ส่วน สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3

ได้รับ 2 ส่วน ดังนั้นทางบริษัทป่าใหญ่ครีเอชันจึงไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเช่าซื้อเวลาออกอากาศจากทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3

2. ผู้สนับสนุนรายการ เป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่ผู้ผลิตรายการต้องคำนึงถึง ถ้าพึ่งความคิดและความมุ่งหวังไม่อาจทำให้รายการต่างๆเกิดขึ้นมาได้ เพราะว่าการผลิตรายการโทรทัศน์นั้นจำเป็นต้องมีเงินทุนสนับสนุน ผู้ผลิตรายการจึงต้องออกเสาะหาผู้สนับสนุนรายการ ด้วยหนทางต่าง ๆ สำหรับรายการทุ่งแสงตะวันผู้สนับสนุนรายการแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรกเป็นผู้อุปถัมภ์รายการหลัก (main sponsor) ซึ่งจะต้องทำสัญญาเช่าซื้อเวลาโฆษณาอย่างน้อย 1 ปี และลักษณะที่สองเป็นผู้สนับสนุนรายการรายย่อยซึ่งอาจคิดต่อเข้ามาโฆษณา 1-2 ครั้งแต่ไม่แน่นอน รายได้หลักของรายการจึงมาจากผู้อุปถัมภ์รายการหลัก ผู้อุปถัมภ์รายการหลักของรายการ ได้แก่ บริษัทน้ำมันบางจาก จำกัดซึ่งเป็นบริษัทแห่งแรกที่ทำให้การสนับสนุนรายการ บริษัทบุญรอดเบียร์เวอรี่ จำกัด บริษัทโตโยต้ามอเตอร์ประเทศไทย จำกัด และธนาคารกสิกรไทย จำกัด

3. เวลาออกอากาศ ปัจจัยด้านเวลาออกอากาศนั้นมีความสำคัญต่อรายการในแง่ที่ว่า หากรายการได้เวลาออกอากาศดีจะมีผู้สนับสนุนรายการมาก แต่ถ้าได้เวลาออกอากาศไม่ดีจะทำให้เกิดผลเสีย คือ ขาดผู้สนับสนุนรายการและอาจถูกกดดันให้ลดอัตราค่าโฆษณา สำหรับรายการทุ่งแสงตะวันได้ผ่านประสบการณ์อันเกี่ยวเนื่องมาจากเวลาออกอากาศ นั่นคือ การผลิตรายการครั้งแรกได้เวลาออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ ในช่วง 17.00น.-17.30น. ซึ่งเป็นเวลาดีสำหรับรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก เมื่อย้ายมาสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 ได้เวลาออกอากาศ คือ วันเสาร์ 8.30น.-9.00น. ปรากฏว่าทางรายการมีผู้ติดตามชมมากขึ้น อัตราค่าโฆษณาก็สูงขึ้นตามไปด้วย และในปีต่อมาได้ย้ายมาออกอากาศเป็นวันเสาร์เวลา 18.30น.-19.00น. ก็ยังเป็นเวลาที่ดีเพราะเป็นช่วงที่ผู้ติดตามชมสูงมากขึ้น อัตราค่าโฆษณาเพิ่มขึ้นตาม เพราะเวลาดังกล่าวนั้นนอกจากจะเป็นเวลาเหมาะกับเด็กแล้วยังเหมาะกับครอบครัวทำให้ผู้ผลิตรายการเริ่มขยายกลุ่มเป้าหมาย เป็นรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมสำหรับครอบครัวและบุคคลทั่วไป แต่เมื่อต้นปีที่ผ่านมา (มกราคม 2538) รายการทุ่งแสงตะวันได้ถูกย้ายเวลากลับไปช่วงเวลาเดิม คือ ทุกวันเสาร์ เวลา 8.30น.-9.00น. จำนวนผู้ชมลดลง อัตราค่าโฆษณาจึงต้องลดลงตาม และแม้ว่าผู้อุปถัมภ์รายการ โดยส่วนใหญ่จะเป็นลูกค้าประจำ การขายเวลาโฆษณาจะไม่มีปัญหาเพราะมีการตกลงทำสัญญาเป็นรายปี แต่คณะผู้ผลิตรายการก็ได้รับผลกระทบจากผู้สนับสนุนรายย่อยซึ่งมักจะขอถอนตัวหรือทิ้งช่วงเวลาเพื่อสังเกตการณ์

หากเรตติ้ง (rating) รายการยังอยู่ในระดับดีจึงจะกลับมาเช่าซื้อเวลาอีกครั้งหนึ่ง การถูกเปลี่ยนเวลาออกอากาศจึงมีผลต่ออัตราค่าโฆษณาซึ่งจะขึ้นๆลงๆตามสถานการณ์ โดยอัตราโฆษณารายการทุ่งแสงตะวันที่ผ่านมาจะอยู่ในระหว่าง 64,000-88,000 บาทต่อนาที ในปัจจุบันเปลี่ยนเวลาใหม่เป็นการออกอากาศช่วงเช้า อัตราโฆษณา คือ 70,000 บาทต่อนาที

หากคณะผู้ผลิตรายการมีปัจจัยทั้ง 3 ได้แก่ สถานีโทรทัศน์ ผู้สนับสนุนรายการและเวลาออกอากาศ เป็นปัจจัยสนับสนุนแล้วย่อมบ่งบอกถึงอนาคตของรายการโทรทัศน์ที่วางแผนการผลิตไว้ ขั้นตอนต่อไป คือ ดำเนินผลิตรายการตามขั้นตอนต่างๆและนำออกเผยแพร่สู่ผู้รับสาร

จากการศึกษากระบวนการผลิตรายการสารคดีชุดทุ่งแสงตะวันพบว่ามีการบวนการผลิตทั้งสิ้น 7 ขั้นตอนคือ

1. การประชุมเพื่อพัฒนาความคิด
2. การสำรวจสถานที่และข้อมูล
3. การประชุมเพื่อการผลิตรายการ
4. การเตรียมการผลิต
5. การผลิตรายการ
6. การตัดต่อรายการ
7. การเผยแพร่รายการออกอากาศ

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่าขั้นตอนการผลิตรายการดังกล่าวสามารถนำมาเปรียบเทียบกับแนวคิดเรื่องกระบวนการผลิตรายการโทรทัศน์ของ Wurtzel ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้ดังนี้

1. ขั้นตอนวางแผนก่อนการผลิต Wurtzel แบ่งรายละเอียดที่พึงปฏิบัติในขั้นตอนนี้ออกเป็น 3 ส่วนคือ

1.1 การพัฒนาแนวคิด (developing Concept) ซึ่งหมายถึง การเรียกประชุมคณะผู้ผลิตรายการเพื่อปรึกษาถึงเรื่องที่จะผลิต วางแนวคิดและวัตถุประสงค์เป็นการแสดงความคิดเห็น

1.2 การสำรวจสถานที่และข้อมูล (Remote Surveying) เพื่อให้คณะผู้ผลิตรายการได้มีโอกาสเตรียมพร้อมสำหรับการผลิตได้มากขึ้น การรู้จักสถานที่ที่จะช่วยให้การถ่ายทำรายการได้รับความสะดวกมากขึ้น ซึ่งหมายถึงการติดต่อสถานที่สำหรับถ่ายทำ การสำรวจสถานที่ (Location) อย่างละเอียดจนสามารถกำหนดจุดตั้งกล้องได้ และการตรวจสอบคุณภาพของเสียง เพื่อพิจารณาว่าในการถ่ายทำจริงจะต้องจัดเตรียมอุปกรณ์เสียงเช่นไร

1.3 การประชุมเพื่อการถ่ายทำ (Production Meeting) มีความมุ่งหมายเพื่อให้คณะผู้ผลิตรายการได้เกิดความเข้าใจร่วมกันอีกครั้งถึงทิศทาง การถ่ายทำ ในขั้นตอนนี้ยังรวมถึงการเขียนบทโทรทัศน์เพื่อใช้สำหรับการถ่ายทำรายการ เมื่อจบสิ้นประชุมคณะผู้ผลิตรายการทุกคนจะได้รับทราบว่าต้องรับผิดชอบเช่นไรในช่วงผลิตรายการ

จากขั้นตอนการปฏิบัติของคณะผู้ผลิตรายการทุ่งแสงตะวันนั้นเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับแนวคิดของ Wurtzel แล้วพบว่าการปฏิบัติในขั้นตอน การประชุมเพื่อพัฒนาแนวคิด การสำรวจสถานที่และข้อมูลและการประชุมเพื่อการผลิตรายการ สามารถเปรียบเทียบได้กับขั้นวางแผนก่อนการผลิตรายการและพบว่ามีการปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน แสดงให้เห็นว่าในการถ่ายทำรายการนอกสถานที่นั้นขั้นตอนย่อยทั้ง 3 ข้างต้นมีความสำคัญมาก

2. ขั้นเตรียมการผลิต ในขั้นตอนนี้ Wurtzel ได้ชี้ให้เห็นว่าผู้ผลิตรายการจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมเพื่อการถ่ายทำใน 2 ส่วน คือ

1.1 การติดตั้งอุปกรณ์ (Set up)

1.2 การฝึกซ้อม (Rehearsal) หมายถึง การฝึกซ้อมกล้องโดยผู้กำกับจะฝึกซ้อมการจับภาพของกล้องในมุมต่าง ๆ

สำหรับในขั้นตอนนี้การปฏิบัติงานในขั้นตอนที่ 4 ของรายการทุ่งแสงตะวัน คือ การเตรียมการผลิตสามารถเทียบได้กับขั้นเตรียมการผลิตของWurtzel แต่ในทางปฏิบัติแล้วคณะผู้ผลิตรายการทุ่งแสงตะวันมีวิธีปฏิบัติที่เป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่แบ่งแยกเป็นขั้นตอนอย่างที่ Wurtzel กล่าวไว้ ในการถ่ายทำรายการทุ่งแสงตะวันคณะผู้ผลิตรายการจะแบ่งการถ่ายทำออกเป็นฉากๆ

ดังนั้นในการเตรียมการผลิตจึงจะกระทำขึ้นที่สะดวกตามที่กำหนดไว้และจะถ่ายทำทันที จากนั้นจึงจะย้ายไปถ่ายทำยังฉากต่อไปซึ่งต้องเริ่มต้นจัดเตรียมการถ่ายทำใหม่ทุกครั้งจนครบทุกฉาก

เหตุที่ Wurtzel ให้ความสำคัญกับการติดตั้งและฝึกซ้อมกล้องมากอาจเนื่องจากว่าระบบการถ่ายทำของต่างประเทศมีลักษณะการทำงานที่เป็นองค์กรขนาดใหญ่ จึงมีการแบ่งหน้าที่และตำแหน่งความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ขณะที่รายการทุ่งแสงตะวันเป็นเพียงรายการที่มีขนาดเล็กอาศัยการทำงานแบบพึ่งพาอาศัยและรู้ใจกัน ใช้อุปกรณ์การถ่ายทำน้อยชิ้นจึงไม่จำเป็นต้องมีการฝึกซ้อมกล้องและช่างภาพของรายการค่อนข้างจะเป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง และมีอิสระในการเลือกภาพมากโดยไม่มีใครมากำกับ

3. ขั้นตอนการผลิตรายการ ในขั้นตอนนี้สามารถนำขั้นตอนที่ 5 ของรายการทุ่งแสงตะวัน คือ การผลิตรายการ มาเปรียบเทียบได้ อย่างไรก็ตามพบว่า คณะผู้ผลิตรายการทุ่งแสงตะวันได้แบ่งการถ่ายทำออกเป็น 2 ส่วนย่อยคือ

3.1 การถ่ายทำตัวรายการ

3.2 การถ่ายทำฉากเปิดรายการ

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบความแตกต่างระหว่างการปฏิบัติว่า การถ่ายทำรายการทุ่งแสงตะวันนั้นดำเนินไปโดยไม่มีบทโทรทัศน์แบบสมบูรณ์ ซึ่งจากการสังเกตการปฏิบัติงานพบว่าในขณะที่ถ่ายทำบางครั้งพิธีกรแสดงความรู้สึกไม่สบายใจออกมาเพราะไม่ทราบว่าจะถ่ายภาพตามที่ต้องการไว้หรือไม่จึงต้องคอยทวนคำถามกับตัวละครซ้ำ 2-3 รอบ เพราะเกรงว่าช่างภาพจะถ่ายทำไม่ทัน สภาพเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่าทั้งพิธีกรและช่างภาพขาดสิ่งเชื่อมต่อทางความคิด ดังนั้นหากมีบทโทรทัศน์มาเป็นแนวในการถ่ายทำอาจจะทำให้การถ่ายทำราบรื่นมากขึ้น

4. ขั้นหลังการผลิตรายการ ในขั้นนี้สามารถนำขั้นตอนการผลิตที่ 6 และ 7 ของรายการทุ่งแสงตะวันมาเปรียบเทียบได้ ในขั้นหลังการผลิตนี้ผู้ผลิตรายการทุ่งแสงตะวันแบ่งการทำงานออกเป็น 2 ส่วน คือ การตัดต่อรายการและการเผยแพร่รายการ

จากการเปรียบเทียบลักษณะการปฏิบัติงานในการผลิตรายการทุ่งแสงตะวันนั้นจะเห็นว่าขั้นตอนการถ่ายทำที่สามารถจัดแบ่งได้ 4 ขั้น ตอนเช่นเดียวกับแนวคิดของ Wurtzel แต่มีใน

ทางปฏิบัติแล้วจะมีความแตกต่างในบางขั้นตอน คือ ชั้นเตรียมการผลิตและชั้นผลิตรายการ
 ทั้งนี้เนื่องจากมีบริบทที่แตกต่างกันนั่นเอง ในบทต่อไปเป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อ
 กระบวนการผลิตรายการทุ่งแสงตะวัน ซึ่งในบทนี้จะชี้ให้เห็นว่าในกระบวนการผลิตรายการ
 ทุ่งแสงตะวันนั้นมีปัจจัยใดมาเกี่ยวข้อง และปัจจัยต่างๆที่เกิดขึ้นมีความสัมพันธ์กับกระบวนการ
 การผลิตอย่างไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย